

TAMPEREEN YLIOPISTO

”Semmonen kevyempi vaihtoehto”

Diskurssianalyttinen tutkimus muun varhaiskasvatuksen
merkityksestä kuntien varhaiskasvatuspalveluna

Kasvatustieteiden tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

SALLA FJÄLLSTRÖM

Elokuu 2018

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

SALLA FJÄLLSTRÖM: ”Semmonen kevyempi vaihtoehto”. Diskurssianalyttinen tutkimus muun varhaiskasvatuksen merkityksestä kuntien varhaiskasvatuspalveluna

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, 69 sivua, 2 liitesivua

Elokuu 2018

Tässä diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tarkasteltiin, millaisia merkityksiä muulle varhaiskasvatukselle tuotetaan osana kuntien varhaiskasvatuspalveluja, ja miten muuta varhaiskasvatusta koskevia järjestämistapoja perustellaan. Muuhun varhaiskasvatukseen liittyviä puhetapoja tarkastelemalla oli tarkoitus tuottaa tietoa varhaiskasvatuspalveluiden alueellisista eroista ja niihin mahdollisesti vaikuttavista kulttuurisista tekijöistä. Aineistona tutkimuksessa oli kymmenen suomalaisen kunnan varhaiskasvatuksen verkkosivut, sekä kymmenen varhaiskasvatuksen viranhaltijan asiantuntijahaastattelua. Tutkimuksen diskursiivinen analyysi perustui haastatteluaineistoon.

Tulokset osoittivat, että muun varhaiskasvatustoiminnan järjestämistavat olivat kunnissa moninaiset. Muun varhaiskasvatuksen asema kunnissa vaihteli 3. sektorin vastuulla olevasta toiminnasta kunnan järjestämää osa-aikaista varhaiskasvatusta osin korvaavaksi palvelumuodoksi. Muu varhaiskasvatus piti sisällään hyvin erityyppistä toimintaa myönnettyä kerhopaikkaa edellyttävästä kiinteästä ryhmätoiminnasta avoimeen toimintaan ja lasten tilapäishoittoon. Toiminnasta käytetty käsitteistö oli kirjavaa.

Haastatteluaineiston diskursiivisen analyysin pohjalta erottui kolme keskenään limittäistä, muun varhaiskasvatuksen järjestämistä jäsentävää diskurssia, jotka tässä tutkimuksessa nimettiin valinnanvapausdiskurssiksi, huolenpitodiskurssiksi ja resurssidiskurssiksi. Valinnanvapausdiskurssissa muun varhaiskasvatuksen järjestämisen merkitys nähtiin perheiden valinnanvapautta ja varhaiskasvatuksen palvelutarjonnan joustavuutta lisäävänä palveluna. Keskeistä tässä diskurssissa oli vanhemmille tuotettu asiantuntijaposition ja perheiden yksilöllisten tarpeiden korostaminen. Huolenpitodiskurssissa muun varhaiskasvatuksen järjestämisen merkitys rakentui ennaltaehkäisevän työn ja vanhemmuuden tukemisen näkökulmasta. Muu varhaiskasvatus näyttäytyi subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden piirissä olevien päiväkotien ja perhepäivähoidon varhaiskasvatuksesta erillisenä toimintana, joka konkretisoitui puheessa matalan kynnyksen kohtaamispaikkana. Resurssidiskurssissa muun varhaiskasvatuksen merkitys jäsentyi joko kunnalle ylimääräisinä palveluina, joiden järjestämiseen ei katsottu olevan tarvetta tai mahdollisuuksia, tai vaihtoehtoisesti muut varhaiskasvatuspalvelut nähtiin nk. kevyempänä varhaiskasvatusmuotona, jonka merkitys rakentui osa-aikaista varhaiskasvatusta osin korvaavaksi varhaiskasvatuspalveluksi. Yhteistä näille kahdelle jäsennostavalle oli muun varhaiskasvatuksen järjestämisen perustelu kunnan resurssien riittävyyden näkökulmasta.

Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että yhteisestä lainsäädännöstä huolimatta muun varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyy erilaisia, kuntien paikallisiin olosuhteisiin ja arvoihin liittyviä tavoitteita. Näin ollen lapset osallistuvat Suomessa vaihtelevin perustein järjestettyyn muuhun varhaiskasvatustoimintaan, jolle ei ole muodostunut vakiintunutta asemaa nimenomaisesti lapsen varhaiskasvatuksen toimintamuotona.

Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa, Tampereen yliopiston, Jyväskylän yliopiston ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistä CHILDCARE-tutkimushanketta, jossa tutkitaan tasa-arvon kysymyksiä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja lastenhoidon tukien järjestelmässä.

Avainsanat: varhaiskasvatuspalvelut, muu varhaiskasvatus, diskursiivinen institutionalismi, diskurssianalyysi, kunnat

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	5
2.1	MUUN VARHAISKASVATUSTOIMINNAN HISTORIAA LEIKKIKENTILTÄ TÄHÄN PÄIVÄÄN	5
2.1.1	<i>Kesätoimintaa ja lastenhoitoapua.....</i>	5
2.1.2	<i>Osaksi päivähoitojärjestelmää.....</i>	6
2.1.3	<i>Aaltoileva valtionohjaus</i>	7
2.2	VARHAISKASVATUKSEN JÄRJESTÄMISEN YHTEISKUNNALLISET PERUSTELUT JA MUUN VARHAISKASVATUKSEN NYKYTILANNE.....	9
2.3	NÄKÖKULMANA DISKURSIIVINEN INSTITUTIONALISMI	13
3	METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	14
3.1	KIELI SOSIAALISEN TODELLISUUDEN RAKENTAJANA	14
3.2	DISKURSSIANALYYSI JA DISKURSSIN KÄSITE.....	14
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	17
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	19
5.1	AINEISTON KERUU.....	19
5.1.1	<i>Verkkosivujen kartoitus</i>	20
5.1.2	<i>Haastattelujen toteutus</i>	20
5.1.3	<i>Eettisiä näkökulmia</i>	22
5.2	ANALYYSIN TOTEUTUS	23
6	TULOKSET	26
6.1	KUNTIEN VARIAATIO.....	26
6.1.1	<i>Varhaiskasvatuksen palvelumuotojen vaihtoehdot</i>	27
6.1.2	<i>Muun varhaiskasvatuksen palvelutarjonta.....</i>	28
6.2	MUUTA VARHAISKASVATUSTA MERKITYKSELLISTÄVÄT DISKURSSIT	30
6.2.1	<i>Valinnanvapausdiskurssi: muu varhaiskasvatus vaihtoehtona</i>	32
6.2.2	<i>Huolenpitodiskurssi: muu varhaiskasvatus lapsiperheiden kohtaamispaikkana.....</i>	36
6.2.3	<i>Resurssidiskurssi: muu varhaiskasvatus riittävinä varhaiskasvatuspalveluina.....</i>	42
6.3	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	52
7	POHDINTA.....	58
7.1	TUTKIMUKSEN ARVIOINTI.....	58
7.2	LOPUKSI	61
	LÄHTEET.....	63

Kuviot

Kuvio 1. Tämän tutkimuksen teoreettis-metodologinen viitekehys.....	18
Kuvio 2. Analyysin vaiheet Faircloughia (1995) sekä Faircloughia & Faircloughia (2012) mukailleen.	24
Kuvio 3. Subjektiiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajauksen piirissä olevan lapsen varhaiskasvatuksen vaihtoehdot.	27
Kuvio 4. Muu varhaiskasvatus kunnan varhaiskasvatuspalveluna valinnanvapausdiskurssissa, huolenpitodiskurssissa ja resurssidiskurssissa.	31

Taulukot

Taulukko 1. Yleiskuva muun varhaiskasvatuksen järjestämisen käytännöistä tutkimukseen osallistuvissa kunnissa.	29
Taulukko 2. Muun varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät perustelut valinnanvapausdiskurssissa.	36
Taulukko 3. Muun varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät perustelut huolenpitodiskurssissa.	42
Taulukko 4. Muun varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät perustelut resurssidiskurssissa.	52
Taulukko 5. Tutkimuksen keskeiset tulokset.	57

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuksen järjestäminen on aihe, joka on tämän raportin kirjoittamishetkellä vahvasti läsnä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Varhaiskasvatuslain uudistuksen myötä julkisesta keskustelua on käyty erityisesti päiväkotien henkilöstörakenteeseen suunnitelluista muutoksista. Toistaiseksi kariutunut perhevapaaudistus, jossa otettiin kantaa muun muassa lasten kotihoidon yhteiskunnalliseen tukemiseen, herätti jälleen kiivasta väittelyä kotihoidon ja varhaiskasvatuksen keskinäisestä paremmuudesta. Keskustelun kuumeneminen kertonee osaltaan historiallisista, poliittisista ja arvoihin liittyvistä jännitteistä, joita lastenhoitoon, vanhemmuuteen ja hyvään lapsuuteen liitetään. Onko lapsen etu olla kotihoidossa vai osallistua varhaiskasvatukseen? Millaiseen varhaiskasvatukseen lapsella on oikeus? Kuka lasta saa opettaa, kasvattaa ja hoitaa, ja millaisella koulutuksella? Keskustelu varhaiskasvatuksen järjestämisestä ei näin ollen ole koskaan neutraalia, vaan se on sekoitus erilaisista lähtökohdista asiaa tarkastelevien osapuolten näkemyksistä ja argumenteista.

Ottaen huomioon varhaiskasvatuksen ajankohtaisuuden, on yllättävää, että yhteiskunnallisesta keskustelusta on lähes kokonaan sivuutettu *muu varhaiskasvatus*: kerhomuotoinen ja avoin varhaiskasvatustoiminta, joka on Varhaiskasvatuslaissa (2015/580, 1 §) määritelty varhaiskasvatuksen yhdeksi toteuttamismuodoksi päiväkotitoiminnan ja perhepäivähoidon rinnalla. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa muu varhaiskasvatus on määritelty (2016) seuraavasti:

Muun varhaiskasvatuksen toteutus ja painopisteet vaihtelevat järjestäjän päätösten mukaan. Muuta varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Muu varhaiskasvatus voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, omaehtoista leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi muu varhaiskasvatus voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. (Opetushallitus 2016, 17–18.)

Linjauksessa korostetaan palveluiden paikallista rakentumista ja vanhempien osallisuutta, mutta toiminnan sisältöihin ei oteta kuin esimerkinomaisesti kantaa. Myöskään toiminnan säännöllisyydestä ei ole mainintaa, vaikka se määritelläänkin tavoitteelliseksi. Linjausta voi näin

ollen luonnehtia varsin väljäksi, sillä se jättää palvelunjärjestäjän vastuulle määritellä, millaisin painotuksin ja toimintatavoin muuta varhaiskasvatusta kunnissa toteutetaan.

Varhaiskasvatuslaissa (2015/580, 11 §) todetaan, että kunnat voivat järjestää toimintaa harkintansa mukaan *siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää*. Muun varhaiskasvatuksen järjestäminen ei ole kuntia velvoittavaa lakisääteistä varhaiskasvatustoimintaa (Varhaiskasvatuslaki 2016/108, 11 a §). Lisäksi muu varhaiskasvatus eroaa päiväkotitoiminnasta ja perhepäivähoidosta olemalla ainoa varhaiskasvatusmuoto, johon lapsi voi osallistua riippumatta siitä, maksetaanko hänen kotona hoitamisestaan kotihoidon tukea (Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 2013/1225, 3 §). Kotihoidon tuki on Suomessa varsin suosittu etuus, vuonna 2017 sitä maksettiin 145 000 lapsesta. (Kela 2018). Täten voi olettaa, että muun varhaiskasvatuksen palvelut ovat muodostuneet keskeisiksi varhaiskasvatuspalveluiksi merkittävälle osalle suomalaisista alle esiopetusikäisistä lapsista. Tutkimustietoa muun varhaiskasvatuksen järjestämisestä Suomessa ei kuitenkaan ole (Karila 2016, 13, 43–44).

Miksi kunnat järjestävät muuta varhaiskasvatusta, ja miksi eivät? Kysymys on mielenkiintoinen lasten välisen alueellisen tasa-arvon näkökulmasta, sillä kuntien erilaisten varhaiskasvatuspoliittisten ratkaisujen myötä varhaiskasvatuspalveluiden paikallinen variaatio on lisääntymässä. Lapsen kotikunta määrittää enenevissä määrin sitä, millaisia varhaiskasvatuksen vaihtoehtoja hänelle on tarjolla ja millaisia kuntakohtaisia tukia perheen on mahdollista saada lastenhoidon järjestämiseksi. (Alasuutari, Hautala, Karila, Lammi-Taskula, Repo 2016; ks. myös Lahtinen & Selkee 2016, 6–8.) Merkittävänä alueellisia eroja lisänneenä tekijänä voi pitää vuonna 2016 voimaan tullutta Varhaiskasvatuslain muutosta, jossa kunnille annettiin mahdollisuus rajata lapsen subjektiivinen varhaiskasvatusoikeus 20 viikkotuntiin ja kasvattaa päiväkotien ryhmäkokoja yli 3-vuotiaiden osalta. Kuntien välillä on kuitenkin eroja lakimuutosten käyttöönotossa: VakaVai-hankkeen selvityksen mukaan n. 43 % lapsista asui kunnassa, jossa edellämainittuja rajauksia ei oltu vuoden 2016 tietojen mukaan tehty (Puroila & Kinnunen 2017, 69–71).

Kunnissa on myös tehty erilaisia varhaiskasvatus- ja perhepoliittisia ratkaisuja lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen rahallisesta tukemisesta. Kunnat voivat halutessaan maksaa perheille yksityisen hoidon lisää, kotihoidon tuen kuntalisää, sekä ottaa käyttöön palvelusetelin, jolloin kunta sitoutuu maksamaan palvelua käyttävälle perheelle palvelujen tuottajalta hankkimat palvelut setelin arvoon asti (Lahtinen & Selkee 2016, 24). Esimerkiksi varhaiskasvatuksen palvelusetelin käyttöönotossa on havaittu merkittäviä alueellisia eroja: palvelusetelin käyttö vaihteli maakunnittain vuonna 2015 20 % ja alle 1 % välillä, ja osassa maakunnista palveluseteliä ei ollut käytössä lainkaan (THL 2016, 4). Myös kotihoidon kuntalisässä ja sen saamisen ehdoissa on eroja kuntien välillä: Kuntaliiton kaikille Manner-Suomen kunnille tekemään kyselyyn vastanneista kuntalisää maksoi 48 kuntaa, joista 74%

asetti lisän maksamisen ehdoksi kaikkien perheen alle kouluikäisten lasten hoitamisen kotona. Kuntalisää maksetaan selvästi eniten suurissa, yli 100 000 asukkaan kunnissa. (Lahtinen & Svartsjö 2018, 4–7.)

Kuntien ja alueiden välille on siis muodostunut eroja siinä, mitä varhaiskasvatuspalveluja ja lastenhoidon tukia kunnassa on perheiden eri tilanteissa tarjolla ja kenen järjestämänä (ks. myös Puroila & Kinnunen 2017, 71; THL 2016). Tämän voisi olettaa johtuvan kuntien erilaisista taloudellisista resursseista, mutta esimerkiksi tarkastellessa kuntien subjektiiviseen varhaiskasvatusoikeuteen ja ryhmäkokoihin liittyviä ratkaisuja, taloustilanteen on tulkittu vaikuttaneen kuntien päätöksentekoon vain osittain (Puroila & Kinnunen 2017, 72). Varhaiskasvatuksen järjestämisen diskursiivisen tarkastelun myötä aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että kuntiin on muodostunut toisistaan erillisiä puhetapoja, joilla varhaiskasvatuksen järjestämistä jäsennettiin ja varhaiskasvatuspoliittisia ratkaisuja perusteltiin (Karila, Eerola, Alasuutari, Kuukka & Siippainen 2017a). Tämä herättää pohtimaan, kuinka paljon varhaiskasvatuspalveluiden järjestämistä koskevien diskurssien eriytymisellä on yhteyttä kunnissa tehtävään varhaiskasvatuspoliittiseen päätöksentekoon (ks. Karila ym. 2017a, 401).

Tässä tutkimuksessa osallistun varhaiskasvatuspolitiikkojen ja palvelutarjonnan erilaistumista koskevaan keskusteluun tarkastelemalla, millaisia puhetapoja muun varhaiskasvatuksen järjestämiseen kunnissa liittyy. Kysyn, millaisia merkityksiä muulle varhaiskasvatustoiminnalle tuotetaan osana kuntien varhaiskasvatuspalveluja, ja miten järjestämiseen liittyviä ratkaisuja perustellaan. Puhetapojen tarkastelu liittyy tutkimukseni tieteenfilosofiseen perustaan, jonka mukaan kielenkäyttö on sosiaalista todellisuutta rakentavaa toimintaa (Berger & Luckmann 1966, 54–56). Lähtökohtanani kuntien välisen variaation tarkastelussa on diskursiivisen institutionalismin mukainen näkemys instituutioiden ja toimijoiden keskinäisestä suhteesta. Instituutiot näen tässä tutkimuksessa toimintaa rajaavina rakenteina, mutta ymmärrän niiden olevan samaan aikaan toimijoiden itsensä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentamia. Instituutiot eivät siis ole ulkoapäin annettuja ja muuttumattomia 'tuotteita', vaan niiden toiminta perustuu ihmisten välisten neuvottelujen seurauksena muodostuneisiin yhteisiin näkemyksiin. Tästä syystä diskurssien merkitys on keskeinen instituutioiden muutoksen ja pysyvyyden selittämisessä. (Alasuutari 2015, 169; Schmidt 2008, 314.)

Aineistona tutkimuksessani on kymmenen suomalaisen kunnan muuta varhaiskasvatusta käsittelevät verkkosivut sekä näiden kuntien kymmenen varhaiskasvatuksen viranhaltijan haastattelut, joista haastatteluaineisto muodostaa tutkimuksen primääriaineiston. Analyysimenetelmänä on diskurssianalyysi, jonka toteutuksessa hyödynsin Faircloughin (1995) kolmitasoista viitekehystä sekä Faircloughin ja Faircloughin (2012) käytännöllisen argumentoinnin

viitekehystä. Tutkimukseni on osa Suomen Akatemian rahoittamaa CHILDCARE-tutkimushanketta, jonka tavoitteena on lisätä tietoa lasten välisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen mekanismeista varhaiskasvatustilanteissa. Tutkimuksellani pyrin vastaamaan myös muuta varhaiskasvatusta koskevan tutkimustiedon puutteeseen (ks. Alila & Portell 2008, 22; Karila 2016, 13).

Tämä tutkimusraportti rakentuu seuraavasti. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys muodostuu luvuista 2–4. Luvussa 2 luon historiallisen katsauksen muun varhaiskasvatustoiminnan järjestämistapoihin Suomessa. Tämän rinnalla tarkastelen varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyviä yhteiskunnallisia muutoksia ja kuntien roolia varhaiskasvatustilanteiden järjestäjänä. Sen jälkeen tarkastelen ajankohtaisen tutkimuksen valossa varhaiskasvatuksen järjestämiselle tuotettuja erilaisia yhteiskunnallisia perusteluja peilaten niitä muun varhaiskasvatuksen nykyiseen asemaan varhaiskasvatuksen toimintamuotona. Muun varhaiskasvatustoiminnan historiallisen katsauksen ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liitettyjen perusteluiden tarkastelun on tarkoitus muodostaa historiallis-kulttuurinen konteksti muun varhaiskasvatuksen järjestämistä koskevien paikallisten puhetapojen tulkinnalle. Luvussa 3 kuvaan tarkemmin tutkimukseni tieteenfilosofisia lähtökohtia ja diskurssianalyttistä tutkimusotetta. Teoreettinen viitekehys tiivistyy lukuun 4, jossa esitän tutkimukseni tehtävän ja tutkimuskysymykset. Raportin empiirinen osio muodostuu tutkimukseen osallistuvien kuntien muun varhaiskasvatuksen järjestämistapojen ja järjestämiseen liittyvien puhetapojen tarkastelusta. Luvussa 5 käyn läpi aineiston keruuseen ja analyysin toteutukseen liittyviä ratkaisuja. Luvussa 6 esittelen tutkimukseni tulokset ja kokoon yhteen tutkimukseni keskeiset johtopäätökset. Tutkimusraporttini päättyy lukuun 7, jossa arvioin tutkimukseni toteutusta ja luotettavuutta sekä pohdin tutkimuksen antia jatkotutkimuksen näkökulmasta.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa tarkastelen, millaisten historiallisten vaiheiden kautta muu varhaiskasvatus on muotoutunut nykyiseen asemaansa varhaiskasvatuksen toimintamuotona. Tämän jälkeen tuon esiin varhaiskasvatukselle tuotettujen yhteiskunnallisten merkitysten moninaisuutta ajankohtaisen tutkimuskirjallisuuden avulla. Luvun tarkoituksena on osoittaa, kuinka varhaiskasvatuksen järjestämisestä käyty yhteiskunnallinen keskustelu sisältää monenlaisia tulkintoja ja tavoitteita palvelujärjestelmälle. Luvun lopuksi esittelen diskursiivisen institutionalismin tarjoaman näkökulman muuhun varhaiskasvatukseen liittyvien paikallisten tulkintojen ja järjestämistapojen tarkasteluun.

2.1 Muun varhaiskasvatustoiminnan historiaa leikkikentiltä tähän päivään

Varhaiskasvatukseen liitetään monia merkityksiä, jotka ovat osin päällekkäisiä ja osin ristiriitaisiakin (Puroila & Kinnunen 2017, 7–9). Tässä alaluvussa tarkastelen näitä merkityksiä muun varhaiskasvatustoiminnan valtakunnallisen ohjauksen ja kuntien tehtävien ja velvoitteiden näkökulmista. Tämän alaluvun tavoitteena on tuoda esiin varhaiskasvatukselle eri aikoina tuotettujen merkitysten, muun varhaiskasvatuksen valtionohjauksen ja kuntien itsehallinnon välistä dynamiikkaa muun varhaiskasvatustoiminnan järjestämisen vaihtelun ymmärtämiseksi.

2.1.1 Kesätoimintaa ja lastenhoitoapua

Muun varhaiskasvatuksen järjestämisen juuret ulottuvat 1900-luvun alkupuolelle, jolloin Helsingissä alettiin järjestää kesäaikaan ohjattua leikkikenttätöimintää vähävaraisille lapsille. Tällä haluttiin turvata lasten riittävä ja turvallinen ulkoilu ja tarjota köyhille äideille lastenhoitoapua. (Välimäki 1998, 153–154.) Leikkikenttätöimintaa järjestettiin myös muilla paikkakunnilla, esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton toimesta (Hänninen & Valli 1986, 154). Toiminnan yhtenä perusajatuksena oli paikallisten tarpeiden huomiointi toiminnan suunnittelussa, joten

toiminta muotoutui hyvin erilaiseksi eri puolilla Suomea (Alila & Portell 2008, 15). 1940-luvulla sotien jälkeen Helsingin leikkipuistoissa alkoi Työvalmiusnaisten toimesta yksityinen puistotätitoiminta, jonka tarkoituksena oli auttaa kotiapulaispulasta kärsiviä lapsiperheitä tarjoamalla äideille lastenhoitoapua leikkipuistoissa muutaman tunnin kerrallaan. Leikkikenttä- ja puistotätitoimintaa pidettiin merkittävänä myös köyhien lasten kesävirikistyksen näkökulmasta lastentarhojen ja koulujen ollessa kesäisin suljettuna. Samalla mahdollistui myös kotiäitien mahdollisuus levätä. (Alila & Portell 2008, 15, Välimäki 1998, 154–155.)

Yhteiskunnan teollistuminen ja kaupungistuminen, ja siitä seurannut yhteiskuntarakenteen muutos vaikutti naisten kodin ulkopuolisen työssäkäynnin lisääntymiseen ja sitä kautta kasvaneeseen lasten päivähoidon tarpeeseen (Alila, Eskelinen, Estola, Kahiluoto, Kinon, Pekuri, Polvinen, Laaksonen & Lamberg 2014, 8–9; Lujala 2007, 17). 1960-luvulla alkoivat yleistyä niin sanotut leikkikoulut, jotka toimivat muutaman tunnin viikossa sisältäen leikinomaista yhdessäoloa ja aikuisen ohjaamaa toimintaa. Toiminta oli nopeammin ja halvemmin organisoitavissa kuin varsinaiset lastentarhat, ja esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto lisäsi leikkikoulujen määrää voimakkaasti 1960-luvun aikana. (Välimäki 1998, 155.) Myös seurakunnat järjestivät kristillistä kasvatusta sisältävää päiväkerhotoimintaa, joka yleistyi merkittävästi 1960-luvun loppupuolella. Päiväkerhotoiminnalle asetettiin malliohjesääntö vuonna 1971, jolloin se määriteltiin 4–7-vuotiaille tarkoitetuksi säännölliseksi toiminnaksi, jonka tarkoituksena oli edistää lasten yksilöllistä ja sosiaalista kehitystä. (Hänninen & Valli 1986, 152–153; Välimäki 1998, 155–156.) Tarve päivähoitopaikoille oli kuitenkin ilmeinen, sillä vuonna 1972 tehdyn selvityksen mukaan kokopäivähoitopaikkoja oli Suomessa tarjolla vain noin 12 % potentiaalisista paikkaa tarvitsevista lapsista (Välimäki 1998, 167–168).

2.1.2 Osaksi päivähoitojärjestelmää

Varsinaisen päivähoitojärjestelmän rakentuminen liittyi Suomessa osaksi hyvinvointivaltion rakentamisvaihetta (Alila ym. 2014, 8; Kröger 2011, 150). Naisten osallistuminen työmarkkinoille edellytti laadukkaan ja turvallisen lastenhoidon järjestämistä (Karila 2012, 584), ja tähän yhteiskunnalliseen tarpeeseen säädettiin vuonna 1973 voimaan tullut päivähoitolaki. Päivähoitojärjestelmän valtakunnallinen kehittäminen oli osa pohjoismaisille valtioille leimallista universalistista hyvinvointiajattelua, joka perustui ajatukselle kaikille kuuluvista hyvinvointipalveluista (Anttonen, Häikiö, Stefansson & Sipilä 2012, 3; Rauhala 2009, 144–145). Päivähoito määriteltiin kaikille tarvitseville tarkoitetuksi sosiaalipalveluksi, jota kunnat velvoitettiin järjestämään tarpeen mukaan (Välimäki 1998, 136). Tämä oli merkittävä linjaus, sillä

kolmanneksessa Suomen kunnista ei vuoden 1972 selvityksen mukaan ollut tarjolla lainkaan organisoituja päivähoitopalveluja, ja runsaassa kolmanneksessa kunnista palvelut muodostuivat lähinnä järjestöjen ja seurakuntien järjestämästä leikkikoulu- ja päiväkerhotoiminnasta (Välimäki 1998, 167–168). Päivähoitopaikkojen määrällinen lisääminen olikin päivähoitolain keskeisenä tavoitteena, vaikkakin hoitopaikan myöntäminen perustui kuntien tarveharkintaan (Alila ym. 2014, 8–9). Päivähoitolain myötä lastentarhat ja -seimet yhdistyivät uuden päiväkotikäsitteen alle, ja päivähoitomuodoiksi määriteltiin päiväkotitoiminnan lisäksi myös perhepäivähoito sekä lasten leikin ja toiminnan ohjaus, josta käytettiin yleisesti nimitystä leikkitoiminta (Alila & Portell 2008, 12; Kinos 2008, 226; Laki lasten päivähoidosta 1973/36, 1 §). Leikkitoiminta hyväksyttiin vuonna 1973 myös valtionavustukseen oikeuttavaksi toiminnaksi (Alila & Portell 2008, 17).

Kuntia tuettiin valtion vahvalla ohjauksella rahallisesti päivähoitopalveluiden järjestämisessä, ja tukia ohjattiin erityisesti köyhempien ja poliittisesti konservatiivisempina nähtyihin maaseutukuntiin alueellisen tasa-arvon nimissä (Alila 2013, 125; Kröger 2011, 149–151). Mahon, Anttonen, Berqvist, Brennan ja Hobson (2012, 421) toteavat, että suomalainen varhaiskasvatuspolitiikka on nojannut niin sanottuun sosiaalidemokraattiseen ajattelutapaan, jolle on universalistisuuden lisäksi ominaista tasa-arvoajattelu ja palveluiden rahoitus verovaroin. Päivähoidosta muodostuikin keskeinen osa suomalaista hyvinvointivaltiota. Päivähoito nähtiin ideologisesti paitsi työvoima- ja sosiaalipoliittisena, myös lastensuojelullisena palveluna. (Alila ym. 2014, 8.) Muun varhaiskasvatuksen näkökulmasta tämä tarkoitti pääsääntöisesti järjestöjen ja seurakuntien itsensä organisoiman toiminnan siirtymistä sosiaalihallituksen valvonnan alaisuuteen osana päivähoitoinstituutiota (ks. Laki lasten päivähoidosta 1973/36, 7–8 §).

2.1.3 Aaltoileva valtionohjaus

Myös 1980- ja 1990-luvuilla tehty lasten päivähoitoa ja kuntien vastuita koskevat poliittiset ratkaisut osoittautuivat merkittäviksi muun varhaiskasvatustoiminnan näkökulmasta. Kunnille päivähoitolaissa osoitettu palveluiden järjestämisvastuu sai aikaan sen, että moni kunta pyrki helpottamaan hoitopaikkapulaa tarjoamalla taloudellista tukea perheille, jotka hoitavat lapsensa itse kotona. Tämä käytäntö laajeni valtakunnalliseksi kotihoidontukijärjestelmäksi vuonna 1985. (Duvander & Ellingsæter 2016, 74–75.) Samaan aikaan leikkitoimintaa kehitettiin voimakkaasti valtakunnallisesti, ja vuonna 1984 toiminnaksi määriteltiin leikkipuistotoiminta, leikkikerhot, leikkivälinelainaamot sekä avoimet päiväkodit. Erityisesti avointen päiväkotien, joiden toimintaan lapset osallistuivat yhdessä häntä hoitavan vanhemman kanssa, katsottiin olevan kotihoidontuen myötä vaihtoehto päivähoidolle. (Alila & Portell 2008, 12, 17.) 1980-luvun lopulla leikkitoiminta

nähtiin kasvavana päivähoidon toimintamuotona, ja sosiaalhallitus julkaisikin paljon ohjeistusta leikkitoiminnan kehittämiseksi. Tästä huolimatta leikkitoiminnan ei voinut katsoa olevan yhdenvertainen päivähoitomuoto päiväkotitoiminnan ja perhepäivähoidon kanssa erityisesti virkakiintiöiden ja valtionosuuksien puuttumisen vuoksi. (Alila & Portell 2008, 21–22.)

1990-luvun taloudellinen lama sekä pahimpaan lama-aikaan osunut, vuonna 1993 voimaan tullut kuntareformi vaikuttivat merkittävästi muun varhaiskasvatustoiminnan asemaan kuntapalveluna. Kuntareformin seurauksena valtionohjausta purettiin, ja vastuu palveluiden rahoituksesta ja järjestämistavoista siirtyi voimakkaammin kunnille (Kröger 2011, 151–152). Muutosta perusteltiin muun muassa kuntien lisääntyvänä mahdollisuutena suunnitella hyvinvointipalveluiden järjestäminen paremmin paikallisia tarpeita vastaviksi (Kröger 2011, 152–153). Taloudellinen lama vaikutti kuitenkin kuntien resursseihin, ja leikkitoimintaa lakkautettiin kuntien säästötoimenpiteenä (Alila & Portell 2008, 18; Välimäki 1998, 173). Varhaiskasvatuksen valtionohjaus toteutui reformin jälkeen lähinnä kehittämishankkeiden kautta, ja leikkitoiminnan näkökulmasta se loppui 1990-luvulla lähes kokonaan (Alila 2013, 134; Alila & Portell 2008, 22). Lisäksi kuntien olemassaolevat resurssit kohdentuivat vuosina 1990 ja 1996 voimaantulleen subjektiivisen päivähoito-oikeuden myötä lakisääteisten palveluiden järjestämiseen (Alila & Portell 2008, 18). Leikkitoiminnan järjestäminen jäi näin ollen monessa kunnassa jälleen järjestöjen ja seurakuntien vastuulle. Seurakunnista onkin muodostunut merkittävä muuta varhaiskasvatusta järjestävä toimija (Alila & Portell 2008, 12).

Kuntien lisääntynyt toimivalta hyvinvointipalveluiden järjestämisessä aiheutti myös kritiikkiä alueellisesta epätasa-arvoisuudesta, ja paine tiukempaan valtionohjaukseen kasvoi (Kröger 2011, 153). Toisaalta varhaiskasvatus alettiin nähdä kansainvälisessä keskustelussa yhä vahvemmin osana elinikäistä oppimista ja valtioiden tulevaisuuden taloudellisen menestyksen perustana, ja tätä näkökulmaa on korostanut kannanotoissaan myös esimerkiksi OECD (Karila 2012, 588). Vuonna 2002 varhaiskasvatuksessa otettiin askel kohti yhtenäisempää, valtakunnallisiin ohjelmiin perustuvaa valtionohjausta julkaisemalla valtioneuvoston periaatepäätöksenä Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, sekä vuotta myöhemmin Stakesin toimesta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joka päivitettiin vuonna 2005. (Alila 2013, 148; Alila ym. 2014, 10–11; Karila 2012, 587.)

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä (2002) varhaiskasvatusta tarkasteltiin osana lapsiperheiden palvelu- ja tukijärjestelmää. Päivähoidon ja esiopetuksen lisäksi tarjottava muu varhaiskasvatustoiminta linjattiin esimerkiksi seurakuntien ja järjestöjen kerhotoiminnaksi sekä kuntien järjestämäksi lapsien ja lapsiperheiden avoimeksi varhaiskasvatustoiminnaksi. Samalla muulle varhaiskasvatukselle tuotettiin uusi merkitys: järjestelmän monimuotoisuudella haluttiin

antaa perheille valinnan mahdollisuuksia. (STM 2002, 10; ks. myös Alila & Portell 2008, 18.) Muu varhaiskasvatustoiminta katsottiin tärkeäksi palveluksi kotihoitossa oleville lapsille ja heidän vanhemmilleen sekä perhepäivähoitajille ja pienille koululaisille, ja toimintaa tuli periaatepäätöksen mukaan kehittää päivähoiton ohella (STM 2002, 19).

Alila ja Portell kuitenkin totesivat vuonna 2008 julkaistussa selvityksessä leikkitoiminnan kehittämistyön olevan puutteellista. Selvityksen mukaan toimintamuodot vaihtelivat sekä järjestäjän että alueellisesti ja kunnallisesti, eikä käsitteiden määrittely ollut yhtenäistä. Rajanveto varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä oli epäselvää, ja leikkitoiminnan asema suhteessa päiväkotitoimintaan ja perhepäivähoitoon oli erillinen ja epätasa-arvoinen. (Alila & Portell 2008, 12–15, 84.)

2.2 Varhaiskasvatuksen järjestämisen yhteiskunnalliset perustelut ja muun varhaiskasvatuksen nykytilanne

Alilan ja Portellin (2008) selvityksen jälkeen varhaiskasvatuksen lainsäädännössä ja valtionohjauksessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Varhaiskasvatuksen yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta on siirtynyt vuonna 2013 sosiaali- ja terveysministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöön, minkä myötä varhaiskasvatus lakkasi olemasta sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 16). Varhaiskasvatuksen määritelmää on Varhaiskasvatuslaissa (2015/580, 1 §) tarkennettu pedagogiikkaa painottavaksi, ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) on muuttunut velvoittavaksi asiakirjaksi. Muun varhaiskasvatuksen asema suhteessa päiväkotien ja perhepäivähoidon varhaiskasvatukseen on lainsäädännön näkökulmasta muuttunut entistä ristiriitaisemmaksi. Samaan aikaan, kun muuta varhaiskasvatusta koskevat samat Varhaiskasvatuslaissa ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellyt tavoitteet ja velvoitteet kuin päiväkotitoimintaa ja perhepäivähoitoa (ks. Varhaiskasvatuslaki 2015/580 2 a §; Opetushallitus 2016, 17), muu varhaiskasvatus eroaa edellämainituista toimintaa sääntelevän lainsäädännön osalta. Muu varhaiskasvatustoiminta ei ole lakisääteistä palvelua, sillä lapsen subjektiivinen oikeus varhaiskasvatukseen koskee vain päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta (Varhaiskasvatuslaki 2016/108, 11 a §). Lisäksi lapsiryhmän kokoa ja henkilöstön ja lasten suhdelukua säätelevä lainsäädäntö linjaa eri toimintamuotojen osalta eri tavoin. Päiväkotien lapsiryhmän kokoa rajoitetaan siten, että yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä enintään kolmea hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä vastaava määrä lapsia (Varhaiskasvatuslaki 2015/580, 5 a §). Laki ei sen sijaan ota kantaa

henkilöstön kelpoisuuteen tai ryhmäkokoon muussa varhaiskasvatustoiminnassa. Karila huomauttaakin, että varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoilla on käytettävissään erilaiset resurssit vastata lain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteisiin ja odotuksiin. Näitä ovat erityisesti henkilöstön koulutustaso ja pätevyysvaatimukset, sekä toimintamuotojen erilaiset varhaiskasvatusympäristöt. (Karila 2016, 35–36.) Ristiriitaa kuvaa myös se, että vuonna 2017 julkaistussa valtakunnallisessa selvityksessä vain noin 30 % kyselyyn vastanneista varhaiskasvatusjohtajista koki muun varhaiskasvatuksen nykyisen toimintakulttuurin mahdollistavan Varhaiskasvatuslain tavoitteiden saavuttamisen (Puroila & Kinnunen 2017, 39).

Kansallisen lainsäädännön ja muiden valtionohjauksessa tapahtuneiden muutosten ohella varhaiskasvatuksesta ja sen järjestämisestä on 2000-luvun aikana muodostunut kansainvälinen yhteiskunnallinen keskustelunaihe (ks. esim. Campbell-Barr & Bogatic' 2017, 1461). Kansainvälisessä keskustelussa vallitsevaksi näkökannaksi varhaiskasvatuksen järjestämisestä on muodostunut näkemys varhaiskasvatuksesta inhimillistä pääomaa tuottavana investointina (Karila 2012, 586; Mahon ym. 2012, 420). Näkemykseen liittyy ajatus, jonka mukaan taloudellinen sijoittaminen varhaiskasvatukseen maksaa itsensä moninkertaisesti takaisin tulevaisuuden säästöinä (Heckman 2011). Varhaiskasvatus voi olla myös niin sanottu 'sosiaalinen sijoitus', jolloin laadukkaaseen varhaiskasvatukseen panostamisen voi nähdä sekä taloudellisten että sosiaalisten hyötyjen näkökulmista (Lundkvist, Nyby, Autto & Nygård 2017, 1545). Yhteiskunnallista hyötyä tavoittelevan investointinäkökulman voi nähdä myös perusteluissa, joissa varhaiskasvatuksen merkitystä vanhempien, erityisesti äitien työssäkäyntiä lisäävänä palveluna on korostettu sekä taloudellisen kilpailukyvyn kasvun että sosiaalimenojen vähenemisen kannalta (Penn 2011, 8–10).

Suomalaisesta kontekstista tarkasteltuna päivähoidon- ja varhaiskasvatusjärjestelmä on perinteisesti nähty sosiaalipoliittisena palveluna. Suomessa varhaiskasvatuksen ensisijaisena tehtävänä on pidetty vanhempien työssäkäynnin mahdollistamista. (Onnismäe & Kalliala 2010, 271.) Huolimatta kansainvälisesti vallitsevasta investointidiskurssista, varhaiskasvatuspalveluiden järjestämistä on Suomessa varhaiskasvatusreformien yhteydessä pääsääntöisesti perusteltu työmarkkinoiden tarpeiden näkökulmasta. Vaikka varhaiskasvatuksen järjestämiseen on Suomessa panostettu, varhaiskasvatuspalvelut on nähty täkäläisessä poliittisessa päätöksenteossa ennemminkin yhteiskunnan kulueränä kuin lapsiin kohdistuvana sijoituksena ja toiminnan tulostuottavuutena. (Paananen ym. 2015, 399.) Tämä on mielenkiintoista muun varhaiskasvatuksen järjestämisen perusteluiden näkökulmasta, ottaen huomioon muun varhaiskasvatustoiminnan kiinteän kytköksen lasten kotihoitoon. Mikä on muun varhaiskasvatuksen merkitys kunnissa, kun tehtävä vanhempien työssäkäynnin mahdollistavana palveluna ei ole olennainen peruste muun varhaiskasvatuksen järjestämiselle? Millaisena kansainvälinen

investointidiskurssi näyttäytyy puheessa muusta varhaiskasvatuksesta, ja kuinka sosiaalipoliittinen historia kohtaa uudistuneen pedagogiikkaa painottavan lainsäädännön?

2010-luvun varhaiskasvatuspalveluiden järjestämiseen ja varhaiskasvatusreformeihin liittyvä diskursiivinen tutkimus osoittaa, että varhaiskasvatusta merkityksellistetään ja sen järjestämistä perustellaan useasta eri näkökulmasta. Onnismaa, Paananen ja Lipponen (2014) analysoivat, millaisia taustaoletuksia keskustelu lasten institutionaalisesta hoidosta ja kasvatuksesta ja sen yhteiskunnallisesta merkityksestä piti sisällään, aineistonaan Varhaiskasvatuslain valmistelun alkuvaiheen lausunnot vuodelta 2013. Tutkimuksessa havaittiin, että varhaiskasvatusjärjestelmää koskevia politiikkatoimia perusteltiin yhteiskunnallista hyödyllisyyttä, sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja yksilöllisiä oikeuksia painottavilla argumenteilla. Yhteiskunnallista hyödyllisyyttä korostavissa perusteluissa varhaiskasvatukselle tuotettiin merkitys ensisijaisesti kustannuksia aiheuttavana mutta välttämättömänä päivähoidojärjestelmänä, jossa lapsi ja perhe nähtiin suojelua ja yhteiskunnallista ohjausta tarvitsevinä. (Onnismaa ym, 2014, 13–15.) Sosiaalista oikeudenmukaisuutta painottavissa perusteluissa varhaiskasvatuksen yhteiskunnallinen merkitys rakentui universalismin ja yhdenvertaisuuden tavoitteiden pohjalle. Varhaiskasvatus nähtiin keinona tasoittaa erilaisista elinolosuhteista johtuvia eroja ja edistää yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumista. (Onnismaa ym. 2014, 16–17.) Taloudellisen tehokkuuden vaatimus varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisessä vaikuttaa Lundkvistin ym. (2017) tutkimuksen mukaan korostuneen poliittisessa keskustelussa vuosien 2014 ja 2015 reformien välillä. Kun vuoden 2014 reformia perusteltiin lasten hyvinvoinnilla ja varhaiskasvatuksen laadulla, vuoden 2015 reformin perusteluissa korostuivat säästöt ja taloudellinen tehokkuus. Puhetavassa olikin havaittavissa muutosta pois lapsikeskeisistä perusteluista kohti työllisyyttä tukevia, taloudellisia perusteluita. (Lundkvist ym. 2017, 1548–1552.)

Yksilöllisiä oikeuksia korostavissa perusteluissa vedottiin sekä lapsen oikeuksiin tulla yksilöllisesti huomioituksi ja suojelluksi, että myös vanhemman oikeuksiin valita lapsen hoitomuoto ja palveluntarjoaja. (Onnismaa ym. 2014, 15–16). Karila (2012, 589) nostaakin yksilöllisyyden lisääntymisen yhdeksi varhaiskasvatuspolitiikan nykytrendeistä. Rantalaiho (2012, 80–81) huomauttaa, että vanhempien ja perheiden tarpeita painottava puhe varhaiskasvatuspalveluiden 'joustavuudesta' ja 'käyttäjystävällisyydestä' saattaa lapsen näkökulmasta todentua epäsäännöllisempinä ja ajallisesti hajanaisempina palveluina. Vanhempien valinnanvapautta korostava puhetapa voi olla myös retorinen keino, joka palvelee kunnan taloudellisia etuja: muu varhaiskasvatus ja lasten kotihoito ovat kunnalle edullisempia lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen muotoja kuin päiväkotien ja perhepäivähoidon varhaiskasvatus (ks. Autto 2016, 109).

Yhdenvertaiset mahdollisuudet, taloudellinen tehokkuus ja vanhempien yksilölliset oikeudet yhdistyvät mielenkiintoisella tavalla kuntatason varhaiskasvatuspoliittisessa keskustelussa Auton (2016) tutkimuksessa. Kuntapoliitikot perustelivat varhaiskasvatuksen järjestämistä vetoamalla tasa-arvoisiin mahdollisuuksiin, ja asemoivat vanhemmat kuluttajakansalaisen rooliin, jolla on oikeus saada palveluita. Viranhaltijat perustelivat varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyviä ratkaisuja rationaalisuudella ja tehokkuudella, jotta mahdollisimman moni lapsi ja perhe saisi heidän tarvitsemansa palvelut, ja asiakastyytyväisyys olisi näin mahdollisimman suurta. (Autto 2016, 105–107.)

Myös Karila ym. (2017a) ovat tutkineet kuntapäättäjien ja varhaiskasvatuksen virkamiesten näkemyksiä varhaiskasvatuspalveluista. Heidän näkökulmansa oli selvittää, millaisille puhekehyksille ja puhetavoille varhaiskasvatuspalveluiden järjestäminen kunnissa rakentuu (Karila ym. 2017a, 392). Tulosten perusteella kuntiin on muodostunut puhetapoja, jotka eroavat toisistaan varhaiskasvatuksen tehtävään ja kuntatalouteen liittyen. Puhetavoissa havaittiin eroja maaseutumaisten ja kaupunkimaisten kuntien välillä. Maaseutumaisissa kunnissa korostui säästö- ja työelämäpuhe, ja kaupunkimaisissa kunnissa puhutavat keskittyivät enemmän sijoitus- ja oppimiskeskusteluun (Karila ym. 2017a, 400). Kunnan käytäntöjä varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisessä perusteltiin kuntakehyksessä, joka Karilan ym. mukaan ilmensi kunnan 'omaa' tapaa toimia. (Karila ym. 2017a, 396–398.)

Muun varhaiskasvatuksen lainsäädännöllisesti ristiriitainen asema varhaiskasvatuksen yhtenä toimintamuotona ja toisaalta tutkimuskirjallisuuden tuottama tieto varhaiskasvatukseen sekä valtakunnallisesti että paikallisesti liitetyistä erilaisista puhetavoista ja järjestämisen perusteluista johdattavat pohtimaan, millaisin perustein järjestettyyn muuhun varhaiskasvatustoimintaan lapset suomalaisissa kunnissa osallistuvat. Millaisia kuntainstituutioihin liittyviä rakenteellisia seikkoja muuhun varhaiskasvatukseen osallistumiseen liittyy, ja millaisena palveluna muu varhaiskasvatustoiminta kunnissa tuotetaan? Seuraavassa alaluvussa tarkastelen diskursiivisen institutionalismin tarjoamaa näkökulmaa muun varhaiskasvatuksen merkitysten rakentumiselle ja järjestämisen perusteluiden tulkinnalle.

2.3 Näkökulmana diskursiivinen institutionalismi

Tässä tutkimuksessa tarkastelen muun varhaiskasvatuksen järjestämistä diskursiivisen institutionalismin näkökulmasta. Diskursiivinen institutionalismi on Schmidtin mukaan tutkimuksellinen näkemys, jonka mukaan instituutiot ovat sosiaalisesti rakentuneita yhtäältä toimintaa rajaavien yhteiskunnallisten ajattelutapojen, ja toisaalta instituutioiden muutoksen mahdollistavan vuorovaikutuksellisen toiminnan yhteisvaikutuksessa (Schmidt 2012, 91). Lähtökohtainen oletukseni on, että muun varhaiskasvatuksen merkitykset kuntainstituutioissa ovat rakentuneet paikallisten, kansallisten ja globaalien diskurssien keskinäisten konfliktien, vastakkainasettelujen ja kilpailun seurauksena. Ne ovat täten muodostuneet seurauksena ihmisen toiminnasta, eivätkä ole rationaalisen suunnittelun tuloksena syntynyt tuote. (Alasuutari 2015, 163, 168–170; DiMaggio & Powell 1991, 8; 28.) Näin ollen oletan kuntien välille muodostuneen myös eroja muun varhaiskasvatuksen järjestämisen perusteissa.

Schmidt erottaa diskursiivisen institutionalismin kolmesta muusta niin sanotusta 'uudesta institutionalismista' toteamalla, että toisin kuin rationaalinen, historiallinen ja sosiologinen institutionalismi, diskursiivinen institutionalismi ei näe instituutioita pelkästään toimintaa rajoittavina. Diskursiivinen institutionalismi korostaa ideoiden ja diskurssien keskeistä merkitystä instituutioiden muutoksen logiikan ymmärtämisessä. (Schmidt 2010, 1–2; 2011, 3.) 'Idea' on käsitteenä monimuotoinen, mutta Schmidtin (2008, 306) mukaan politiikantutkimuksessa sillä viitataan usein joko kokreettiseen ratkaisuehdotukseen (*specific policy idea*), poliittiseen ajattelutapaan ratkaisuehdotuksen taustalla (*programmatic idea*), tai laajempaan yhteiskunnalliseen katsantotapaan (*worldview*). Ideoiden ei katsota siirtyvän hierarkisesti 'ylhäältä alas' instituutioiden toimintaan. Tämä tarkoittaa sitä, että globaalissa tai valtakunnallisessa keskustelussa vallalla olevat näkemykset varhaiskasvatuksen merkityksestä eivät sellaisenaan siirry paikallisiksi näkökannoiksi, vaan toimijat niin sanotusti 'kotoistavat' linjaukset paikallisessa päätöksenteon kamppailussa soveltumaan kyseessä olevaan kontekstiin (ks. Alasuutari 2015, 169; Alasuutari & Alasuutari 2012, 132; Schmidt 2008, 306–309, 314). Näin ollen se, millaiseksi muun varhaiskasvatuksen palvelut kussakin kuntainstituutiossa muodostuvat, ei ole välttämättä yhteneväistä valtakunnallisten varhaiskasvatuspoliittisten linjausten kanssa, jolloin lopputuloksen ymmärtämiseksi on ymmärrettävä paikallisten toimijoiden kulttuurinen logiikka. (ks. Alasuutari 2015, 169; DiMaggio & Powell 1991, 8.)

3 METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

3.1 *Kieli sosiaalisen todellisuuden rakentajana*

Perustan tutkimukseni sosiokonstruktionistiselle oletukselle kielenkäytöstä sosiaalista todellisuutta rakentavana toimintana (Berger & Luckmann 1966, 54–56). Kielen katsotaan olevan ajattelun edellytys: kielen avulla muodostamme merkityksiä, jotka toimivat viitekehyksenä ajattelulle. (Burr 1995, 7–8.) Kieltä ei nähdä passiivisena välineenä ihmisten väliselle vuorovaikutukselle, vaan sitä tulee tarkastella sosiaalisesta kontekstistaan lähtöisin olevana tapana tuottaa merkityksiä käsitteelliselle ja aineelliselle todellisuudelle. Tästä olettamuksesta juontaa juurensa sosiaalisen konstruktionismin kieleen kohdistuva tutkimuksellinen mielenkiinto. (Burr 1995, 2–4, 8.)

Ajattelen, että käyttämämme kieli sisältää historiallisesti muuttuvia, kulttuurisia oletuksia kuvailemistamme kohteista (ks. Fairclough 1992, 41; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 26–27). Sanoilla ei katsota olevan yhtä, pysyvää merkitystä, vaan merkitykset voivat vaihtua kontekstista riippuen ja muuttua ajan myötä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12–14.) Tieto ei näin ollen perustu objektiiviseen, 'puhtaaseen' havaintoon, vaan ymmärryksemme on historiaan ja kulttuuriin sidottua, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentunutta (Burr 1995, 2–4). Se, miten muun varhaiskasvatuksen järjestämisestä puhutaan, rakentaa täten todellisuutta siitä, mitä muu varhaiskasvatus on. Analysoimalla muuta varhaiskasvatusta koskevaa kielenkäyttöä eri kuntakonteksteissa, voidaan tutkia muun varhaiskasvatuksen merkitysten paikallista rakentumista.

3.2 *Diskurssianalyysi ja diskurssin käsite*

Tässä tutkimuksessa tarkastelen muun varhaiskasvatuksen paikallisia järjestämistapoja ja niiden perusteluja diskurssianalyttisesta viitekehyksestä (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 25). Diskurssianalyysi on terminä hieman harhaanjohtava, sillä kyseessä ei ole yhtenäinen tutkimusmetodi, vaan pikemminkin metodologinen lähestymistapa, jonka alle sisältyy erilaisia tutkimuksellisia suuntauksia (ks. esim. Burr 1995, 159–174; Remes 2006, 291). Diskurssianalyysin

hajanaisuutta voi selittää se, että diskurssintutkimusta on kehitetty samanaikaisesti eri tutkimusaloilla erilaisista teoreettisista lähtökohdista (Potter & Wetherell 1987, 6). Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa puhutaankin brittiläisestä, saksalaisesta ja ranskalaisesta tutkimusperinteestä. Tutkimusperinteet eroavat toisistaan niille ominaisissa tieteenfilosofisissa keskusteluissa, mikä vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten diskurssianalyttisessä tutkimuksessa ymmärretään diskurssin merkitys käsitteenä ja miten diskursseja katsotaan voivan tutkia. (Remes 2006, 305, 315.) Diskurssin käsitteen määrittelytapa vaikuttaa siis siihen, mitä aineistosta analysoidaan. Siksi on tärkeää määritellä, mitä tarkoitan diskurssin käsitteellä tässä tutkimuksessa. Ensin käyn kuitenkin lyhyesti läpi, miten diskurssin käsitettä on tutkimuskirjallisuudessa määritelty.

Potter ja Wetherell (1987, 7) määrittelevät diskurssin väljästi miksi tahansa puhutuksi vuorovaikutukseksi tai tekstiksi. Parkerin (1992, 8) mukaan diskurssit ovat todellisuutta rakentavia merkityssystemejä, jotka rakentavat todellisuutta sekä materiaalisella että käsitteellisellä tasolla. Burrin (1995, 63) mukaan diskurssit voidaan ymmärtää tilanteisiksi, 'mikrotason' kielenkäytön resursseiksi, tai laajemmin kielenkäyttöä ja toimintaa suuntaaviksi ja rajaaviksi 'makrotason' käytännöiksi. Gee (2011) puolestaan hahmottaa diskursseja olevan kahdenlaisia: Diskurssi 'isolla D:llä' viittaa Geen mukaan sosiaalisesti tunnistettavissa olevaksi ajattelutavaksi muodostuneeseen kielenkäyttöön, kun taas diskurssi 'pienellä d:llä' tarkoittaa tilanteista kielenkäyttöä, keskustelua tai tarinaa. (Gee (2011, 34–35.) Remes (2006) tarkastelee diskurssin käsitettä tutkimustraditioiden pohjalta. Brittiläisessä tutkimustraditiossa diskurssin käsite (*discourse*) viittaa keskusteluun, ja keskustelunanalyysi onkin brittiläisessä traditiossa diskurssianalyysin toinen nimitys. Brittiläisessä perinteessä keskustelijoiden oletetaan toimivan tiettyjen tilanteisten normien puitteissa, joita diskursiivisen tutkimuksen avulla pyritään tunnistamaan ja analysoimaan. Saksalaisessa tutkimustraditiossa diskurssin käsite (*Diskussion*) liittyy tieteenfilosofiseen keskusteluun. Diskurssilla tarkoitetaan keskustelua, jossa testataan sosiaalisten normien pätevyyttä, tavoitteena todellisuuden luonteen parempi ymmärtäminen. Diskurssianalyysi on siis saksalaisen perinteen mukaisesti tiedon käsityksiin vaikuttamista. Ranskalaisessa tutkimustraditiossa diskurssin käsite (*Discours*) viittaa vuorovaikutukseen, johon sisältyy myös menneen ajan kuvausta. Diskurssien katsotaan olevan ihmisten sosiaalisessa vuorovaikutuksessa luomia, mutta niiden nähdään olevan myös alisteisia kulttuurille. Diskurssien syntymisen ja muovautumisen logiikan tarkastelu on osa ranskalaista tutkimusperinnettä. (Remes 2006, 298–304.)

Edellämainituissa määritelmissä on havaittavissa eroja diskurssin käsitteen ja tarkasteltavaan kontekstin välisessä suhteessa. Tuleeko analyysin keskittyä tiiviisti tiettyyn vuorovaikutustilanteeseen, vai laajennetaanko analyysin kontekstia vuorovaikutustilanteen ulkopuolelle? Tässä tutkimuksessa ymmärrän diskurssin käsitteen monikerroksisena (ks. Pietikäinen

& Mäntynen 2009, 24). Nojaudun Faircloughin (2003, 3–4, 124) määritelmään, jonka mukaisesti ymmärrän diskurssit yhtäältä kielenkäytössä muodostuvina, sosiaalisissa käytännöissä rakentuvina *puhetapoina*, mutta myös abstraktimmassa merkityksessä yleisempinä sosiokulttuurisina *ajattelutapoina* tai *näkökantoina*, jotka voivat olla keskenään kilpailevia tai toisiaan rajoittavia. Käsitteellisen selvyyden vuoksi käytän tässä tutkimuksessa käsitettä 'puhetapa' viittaamaan aineistossa esiintyviin erilaisiin tapoihin tuottaa merkityksiä muulle varhaiskasvatukselle. Puhetapojen rakentumisen logiikkaa analysoimalla muodostuvista säännönmukaisemmista jäsennystavoista käytän nimitystä 'diskurssi'. (Fairclough 2003, 124–125; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 55–56.)

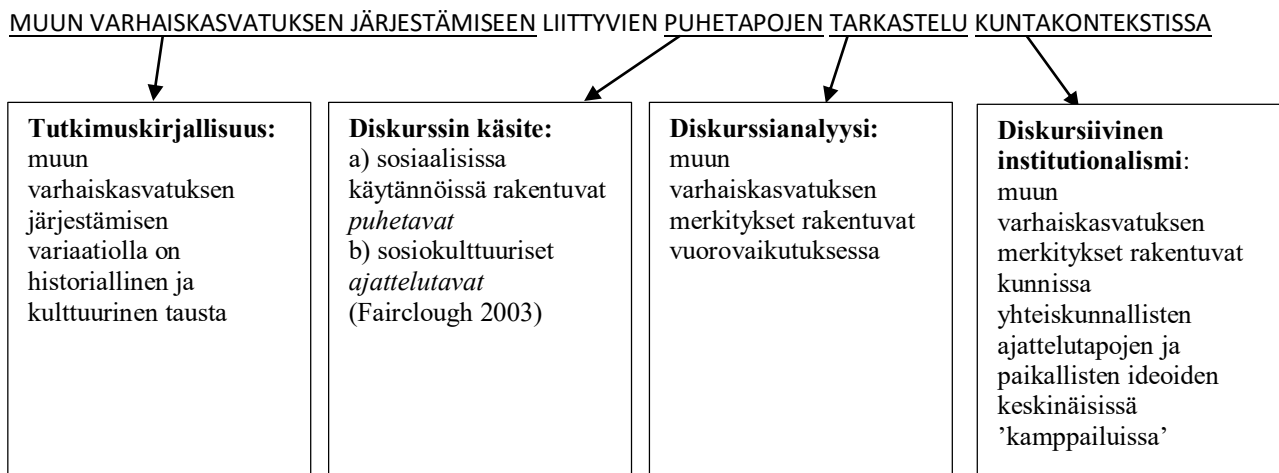
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia puhetapoja muun varhaiskasvatuksen järjestämiseen kunnissa liittyy. Tutkimukseni lähtökohtaisena olettamuksena on, että sosiaalinen todellisuus rakentuu kielessä tuotetuista merkityksistä (ks. esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12). Kyseessä on diskurssianalyttinen tutkimus, jossa ymmärrän diskurssianalyysin paitsi analyysimenetelmänä, myös tutkimuksen metodologisena lähestymistapana (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 25).

Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että varhaiskasvatuksen yhteiskunnalliseen merkitykseen liittyy useita samanaikaisia, osin keskenään ristiriitaisia tulkintoja (ks. Lundkvist 2017; Penn 2011; Puroila & Kinnunen 2017). On myös tiedossa, että kansainvälisessä yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa vallitsevat näkemykset varhaiskasvatuksesta inhimillistä pääomaa tuottavana sijoituksena eivät ole sellaisenaan siirtyneet suomalaisen varhaiskasvatuspolitiikkaan (Paananen ym. 2015). Eroja tulkinnoissa on myös kuntien välillä (Karila ym. 2017a). Kuntien omat historialliset ja kulttuuriset kontekstit yhdistettynä vahvaan itsehallintoon ja tehtyihin paikallispoliittisiin ratkaisuihin muodostavat näin ollen lapsille erilaistuvia varhaiskasvatuksen polkuja (ks. Alasuutari, Hautala, Karila, Lammi-Taskula & Repo 2015, 6–8). Voidaan siis todeta, että varhaiskasvatuksen yhteiskunnalliset merkitykset ovat historiallisesti ja kulttuurisesti paikallisesti rakentuvia. Muuta varhaiskasvatusta ja sen merkityksiä kuntien varhaiskasvatuspalveluna ei kuitenkaan ole juuri lainkaan tutkittu (Alila & Portell 2008, 22; Karila 2016, 13).

Tutkimukseni teoreettis-metodologinen viitekehys rakentuu diskurssianalyysista, diskursiivisesta institutionalismista ja muun varhaiskasvatuksen ja suomalaisen varhaiskasvatusjärjestelmän yhteiskunnallista asemaa ja merkityksiä käsittelevästä tutkimuskirjallisuudesta. Tutkimuskysymys on kaksiosainen: tarkastelun kohteena ovat muulle varhaiskasvatukselle tuotetut merkitykset, sekä muun varhaiskasvatustoiminnan järjestämistä

perustelevat argumentit. Olen koonnut tutkimukseni näkökulman teoreettiseksi viitekehykseksi **kuvioon 1.**

Kuvio 1. Tämän tutkimuksen teoreettis-metodologinen viitekehys.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia merkityksiä muulle varhaiskasvatukselle tuotetaan osana kuntien varhaiskasvatuspalveluja?
2. Miten kuntien muuta varhaiskasvatusta koskevia järjestämistapoja perustellaan?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin selvittämään, millaisena muu varhaiskasvatus jäsentyy kunnissa suhteessa päiväkotitoimintaan ja perhepäivähoitoon, ja millaisena sen asema varhaiskasvatuksen toimintamuotona näyttäytyy kuntainstituutioissa. Toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on tarkastella järjestämistapojen taustalla olevia perusteluja, ja tavoittaa näin syvällisemmin sitä logiikkaa, jonka pohjalle muun varhaiskasvatuksen järjestäminen on kunnissa rakentunut.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Aineiston keruu

Tutkimukseni on osa Suomen Akatemian rahoittamaa, Jyväskylän ja Tampereen yliopistojen sekä THL:n yhteistä CHILDCARE -tutkimushanketta, johon osallistuu kymmenen lastenhoidon tukien ja varhaiskasvatuksen palvelurakenteen osalta erilaista suomalaista kuntaa. Aineistona tutkimuksessani on näiden kuntien varhaiskasvatuksen viranhaltijoiden kymmenen asiantuntijahaastattelua, yksi kustakin tutkimukseen osallistuvasta kunnasta, sekä näiden kuntien muuta varhaiskasvatusta käsittelevät verkkosivut, joista haastatteluaineisto toimii tutkimukseni analyysin primääriaineistona. Verkkosivuaineisto on kerätty lokakuussa 2017. Haastattelut on toteutettu marraskuun 2017 ja tammikuun 2018 välisenä aikana.

Tutkimukseen osallistuvat CHILDCARE-hankkeen yhteistyökunnat olivat selvillä jo ennen tämän tutkimuksen aloittamista. Hankkeeseen osallistuvien kuntien valinnassa on huomioitu niiden maantieteellinen sijainti, väestö ja elinkeinorakenne, sekä kuntien lastenhoidon tukijärjestelmät ja varhaiskasvatuspalveluiden järjestämistavat. Erot erityisesti lastenhoidon tukien ja varhaiskasvatuspalveluiden kokonaisuuksien välillä olivat merkittäviä valintakriteerejä, jotta niiden roolia vanhempien tekemissä valinnoissa ja lasten varhaiskasvatuspolkujen muotoutumisessa olisi mahdollista tutkia. (Hietämäki ym. 2017, 15–16.) Kunnat vaihtelevat asukasmääriltään pienistä, alle 20000 asukkaan kunnista yli 200 000 asukkaan kaupunkeihin. Kunnista kuusi on Tilastokeskuksen (2017) jaottelun mukaan kuntatyypiltään kaupunkimaisia kuntia, ja neljä kuntaa taajaan asuttuja tai maaseutumaisia kuntia. Maantieteelliseltä sijainniltaan kunnat sijoittuvat eri puolille Suomea.

5.1.1 Verkkosivujen kartoitus

Verkkosivujen kartoituksen tarkoituksena oli muodostaa yleiskuva muun varhaiskasvatuksen palveluista tutkimukseen osallistuvissa kunnissa. Keräsin aineistoa paitsi kuntien omilta muun varhaiskasvatuksen verkkosivuilta, myös palvelusetelillä palveluja tuottavien toimijoiden verkkosivuilta sekä kunnan sivuilla muun varhaiskasvatuksen yhteydessä mainittujen muiden toimijoiden, kuten esimerkiksi järjestöjen ja seurakuntien verkkosivuilta. Aineistoon otin mukaan ne kuntien verkkosivut, joilla käsiteltiin muiden varhaiskasvatuspalveluiden järjestämistä kunnassa. Mikäli kunta ei itse järjestänyt muuta varhaiskasvatusta, otin aineistoon mukaan ne verkkosivut, joilla kuvattiin varhaiskasvatuspalveluita kunnassa yleisesti. Osassa kunnista jokaisella muuta varhaiskasvatusta tarjoavalla yksiköllä oli oma verkkosivunsa. Näissä tapauksissa valitsin satunnaisesti yhden esimerkin jokaisesta muun varhaiskasvatuksen toimintamuodosta kuntien itsensä verkkosivuilla tekemän luokittelun pohjalta. Koska verkkosivut ovat sisällöltään muuttuvia, otin aineistoon valituista verkkosivuista paperitulosteet lokakuussa 2017. Täten tarkasteluun päätyneet verkkosivut ovat kaikki peräisin kyseiseltä ajankohdalta.

5.1.2 Haastattelujen toteutus

Haastattelin tutkimukseeni kymmentä varhaiskasvatuksen viranhaltijaa. Haastateltavat valikoituivat haastateltaviksi sen perusteella, mikä on heidän toimenkuvansa kuntaorganisaation sisällä. Heidän voi työtehtävänsä puolesta katsoa omaavan hyvän yleisnäkemyksen kuntansa muun varhaiskasvatuksen toteuttamisesta, ja olevan siksi soveltuvia haastateltavia tässä tutkimuksessa (ks. Alastaro ym. 2017, 181–182). Haastateltavat toimivat organisaationsa varhaiskasvatuksen hallinto- ja esimiestehtävissä. Haastattelupyynnöt lähetin sähköpostitse marrakuussa 2017.

Tässä tutkimuksessa toteutin haastattelut puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Puolistrukturoidulle haastattelulle ei ole olemassa yhtenäistä määritelmää, mutta se nähdään kysymysten valmiuden ja sitovuuden perusteella strukturoidun lomakehaastattelun ja strukturoimattoman, vapaata keskustelua muistuttavan haastattelumuodon välimaastoon sijoittuvana haastattelun lajina (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47; Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11–12). Haastattelemani varhaiskasvatuksen viranhaltijoita voi työtehtäviensä ja institutionaalisen asemansa perusteella kutsua asiantuntijoiksi (Alastaro, Åkerman & Vaitinen 2017, 181). Alastaron ym. (2017, 181) mukaisesti en määrittele asiantuntijahaastattelua omaksi haastattelumenetelmäkseen, vaan näen heidän tapaansa asiantuntijat erityisenä haastattelukohteena, joiden haastattelussa voi hyödyntää monia eri menetelmiä.

Puolistrukturoitu haastattelu on paljon käytetty aineistonkeruutapa diskurssianalyttisessä tutkimuksessa (Juhila & Suoninen 2016, 449). Tutkijoiden välillä on kuitenkin eriäviä näkökantoja siitä, kuinka hyvin haastattelu soveltuu diskurssianalyttisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi. Esimerkiksi Phillips ja Hardy (2002, 70–71) toteavat, että diskurssianalyttisen tutkimuksen piirissä on katsottu ns. luonnollisten, tutkijasta riippumatta olemassa olevien aineistojen olevan ei-luonnollisia aineistoja, kuten esimerkiksi haastatteluaineistoja suositeltavampia (ks. myös Juhila & Suoninen 2016, 448–449). Toisaalta esimerkiksi Willig (2001, 21) pitää haastattelumenetelmää diskurssianalyysiin hyvin soveltuvana. Aineiston diskursiivisen tarkastelun sekä tutkimuksen luotettavuuden näkökulmista onkin tärkeää ymmärtää haastattelijan osallisuus aineiston synnyssä: tutkijana olen haastattelut toteuttamalla aikaansaanut kontekstit, joissa aineistona hyödyntämäni tieto on rakentunut. Haastattelijan roolissa olen myös vaikuttanut siihen, mistä aihepiireistä haastattelujen aikana keskustellaan. (ks. Phillips & Hardy 2002, 72.)

Koska kyseessä on tutkimus, jonka tarkoituksena on tuottaa tietoa kuntiin muodostuneista paikallisista näkemyksistä ja tulkinnoista, haastattelurunko tuli laatia siten, että haastateltava voi puhua haastattelun aihepiireistä mahdollisimman vapaasti (Wood & Kroger 2000, 72). Tästä syystä haastattelurungosta muodostui rakenteeltaan väljä, ja tarkentavat kysymykset määrittelin osittain haastattelukohtaisesti. Tällaisen toimintatavan voi katsoa olevan ominaista puolistrukturoiduissa haastatteluissa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47). Alastaron ym. (2017, 187) mukaan asiantuntijahaastattelut edellyttävätkin usein haastattelukohtaisesti räätälöityjä kysymyksiä. Tarkentavia kysymyksiä varten perehdyin ennen haastatteluja huolellisesti yhteistyökuntien varhaiskasvatuksen verkkosivuihin saadakseni hyvän yleiskuvan siitä, millaisia muun varhaiskasvatuksen palvelukokonaisuuksia kussakin kunnassa on saatavilla. Lisäksi perehdyin kuntien tekemiin subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamiseen ja lastenhoidon tukiin liittyviin ratkaisuihin. Haastattelurunko (**liite 1**) muodostui edellämainitut seikat huomioon ottaen aineistolähtöisesti tutkimuskysymysteni pohjalta (ks. Kvale 2007, 39). Haastattelun teemat liittyivät muun varhaiskasvatuksen palveluiden muotoutumisprosesseihin kunnassa, palveluiden käyttöön, sekä palvelukäytäntöihin liittyviin kysymyksiin.

Haastattelut toteutin puhelinhaastatteluina. Keskeisin käytännön syy tähän oli CHILDCARE -hankekuntien maantieteellinen etäisyys toisistaan. Tämän tutkielman teon puitteissa ei ollut mahdollista sopia haastatteluja kymmeneen eri puolilla Suomea sijaitsevaan kuntaan. (ks. myös Ikonen 2017, 230–231.) Puhelinhaastattelussa oman haasteensa tuo se, etteivät haastateltava ja haastattelija näe toisiaan, jolloin kaikki vuorovaikutus on sanallisen kielenkäytön varassa. Ikosen

mukaan tämän voi tosin nähdä myös etuna, sillä se voi saada aikaan sanastollisesti rikkaamman aineiston. (Ikonen 2017, 232–234.)

Tallensin haastattelut digitaalisella sanelimella. Tallenteen äänenlaadun varmistamiseksi käytin lisäksi puhelinhaastatteluihin suunniteltua erillistä monitoimisovitinta. Haastattelutallenteiden yhteenlaskettu kesto oli 389 minuuttia, josta yksittäisen haastattelun kesto vaihteli 26 minuutin ja 47 minuutin välillä. Litterointi tapahtui joulukuun 2017 ja helmikuun 2018 välisenä aikana. Litteroitua aineistoa kertyi tunnistetiedot ja haastattelun aiheeseen liittymättömät loppukeskustelut poistettuna yhteensä 84 sivua (kirjasinlaji Calibri, fonttikoko 12, riviväli 1). Litterointi toteutettiin sanatarkkana peruslitterointina johon kirjattiin puheen tauot ja naurahdukset, mutta ei äänenpainoja, äänenvoimakkuuksia tai taukojen tarkkoja kestoja. Tällainen litterointitapa on perusteltu, koska analyysi ei kohdistu haastattelun kielenkäytön ja vuorovaikutuksen laatuun sellaisenaan, jolloin äänenkäytön tavat muodostuisivat analyysin näkökulmasta merkityksellisiksi (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 16).

5.1.3 Eettisiä näkökulmia

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2012) laatima ohjeistus *hyvästä tieteellisestä käytännöstä* sitoo myös tätä tutkimusta. Eettiset kysymykset ovat läsnä koko tutkimusprosessin ajan aina tutkimuksen suunnittelusta valmiiseen tutkimusraporttiin saakka (Kvale 2007, 25–26). Tutkimusluvut tutkimukseen osallistuvista kunnista olivat CHILDCARE-hanketta koskien jo olemassa ennen tämän tutkimuksen aloittamista. Tätä tutkimusta varten haastateltavilta viranhaltijoilta pyydettiin henkilökohtainen kirjallinen suostumus. Haastattelupyynnön yhteydessä haastateltaville kerrottiin tutkimuksen tarkoitus, haastattelujen totetusaika ja -muoto (puhelinhaastattelu) ja arvioitu kesto, sekä tutkielman tekijän ja ohjaajan yhteystiedot. Lisäksi tiedotteessa kerrottiin, että haastattelu tallennetaan, sekä informoitiin haastatteluaineiston luottamuksellisuudesta ja haastateltavan anonymiteetin säilymisestä tutkimusraportissa. Haastateltavilla oli mahdollisuus kysyä haastatteluun ja tutkimukseeni liittyviä lisätietoja, sekä mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen. Täten haastattelujen toteutuksen voi katsoa perustuneen informoituun suostumukseen (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 358; Kuula 2011, 73; Kvale 2007, 28).

Tässä tutkimuksessa haastateltavista kävi aineiston keruuvaiheessa ilmi haastateltavan nimi, ammatti tai työtehtävä, sekä työnantaja. Koska haastateltavina oli kuntien varhaiskasvatuksen viranhaltijoita, joilla voi katsoa olevan erityistä tietoa muun varhaiskasvatuksen järjestämisestä kunnassa, tällaisen asiantuntemuksen voi katsoa henkilöityvän kunnassa tiettyihin työntekijöihin.

Tästä syystä haastateltavien anonymiteetin säilymiseen tuli kiinnittää erityistä huomiota paitsi suorien tunnisteiden (esim. nimi), myös epäsuorien tunnistetietojen (esim. työpaikka, ammattinimike, paikkakunta) osalta (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 360–361).

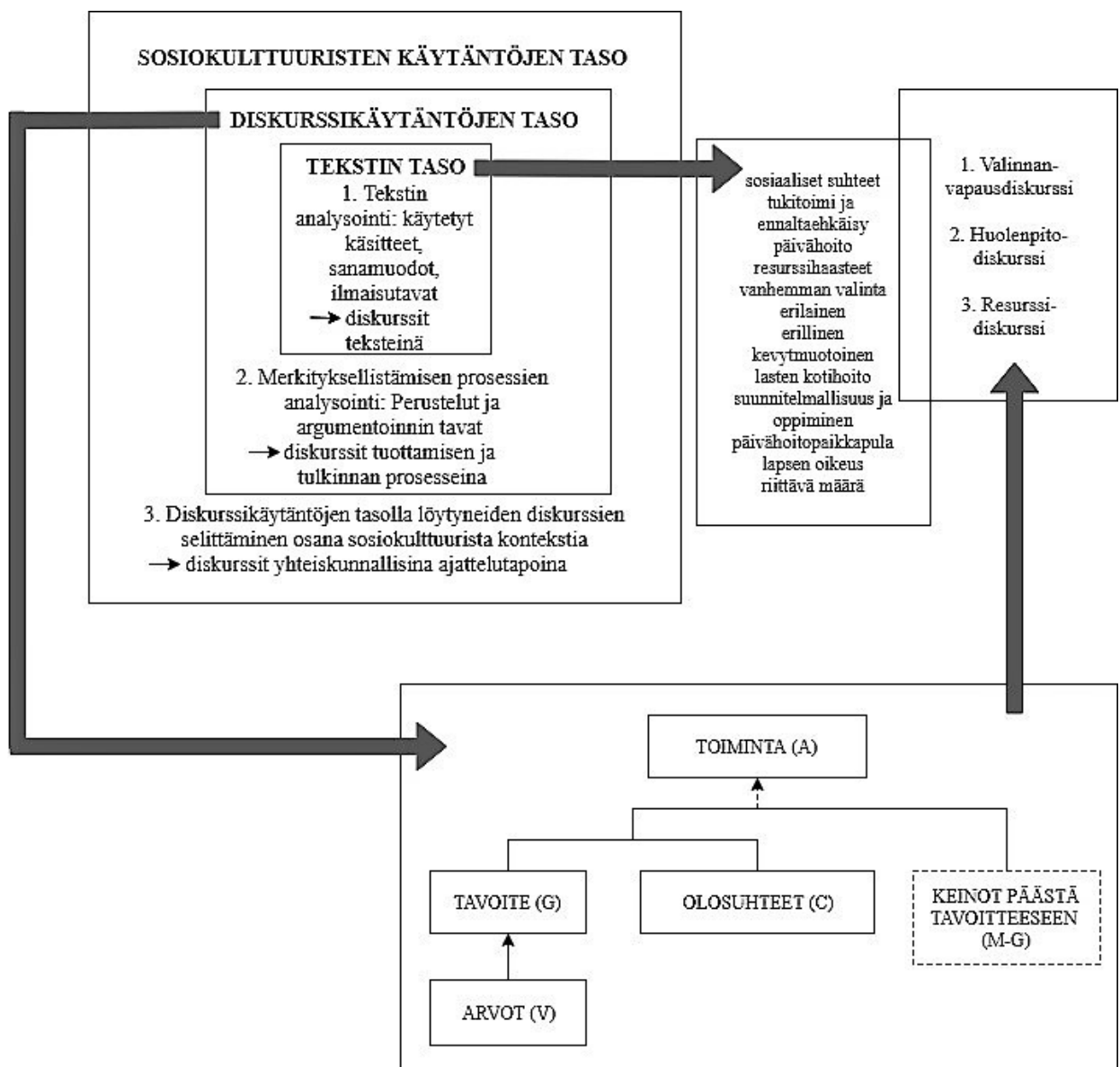
Keskeisimmät haastatteluaineiston anonymisointitekniikat ovat muuttaminen, poistaminen ja kategorisointi. Onnistunut anonymisointi vaikuttaa mahdollisimman vähän aineiston sisältöön. (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 361–362.) Tässä tutkimuksessa poistin tutkimusraportista haastateltavien anonymiteetin turvaamiseksi suorien tunnisteiden lisäksi myös haastateltavan ammattiin ja työtehtäviin liittyvät tiedot sekä yksittäistä kuntaa koskevat tiedot. Kunnat kategorisoin tutkimusraportissa Tilastokeskuksen (2016) kuntatyyppejen mukaisesti siten, ettei yksittäistä kuntaa voida annettujen tietojen perusteella tunnistaa. Haastateltavien puheessa esiintyvät murreilmaisut muutin esimerkkilainauksen osalta yleiskielisempään muotoon.

5.2 *Analyysin toteutus*

Diskurssianalyttinen tutkimus ei etene lineaarisesti tutkimusvaiheesta toiseen, vaan on pikemminkin vaiheiden välistä vuoropuhelua, liikettä tutkittavan ilmiön eri tasojen ja näkökulmien välillä (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 141–142). Tässä tutkimuksessa valitsin analyysini tueksi Faircloughin (1995) kolmitasoisien viitekehyksen sekä Faircloughin ja Faircloughin (2012) käytännöllisen argumentin viitekehyksen. Faircloughin (1995) mukaan diskurssianalyysi liikkuu kolmella, kontekstiltään laajenevalla tasolla, jotka ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Ensimmäinen tasoista on *tekstin taso*, jolloin analyysi keskittyy aineiston käsitteisiin ja sanavalintoihin. *Diskurssikäytäntöjen taso* toimii linkkinä tekstin tason ja kolmannen, *sosiokulttuurisen tason* välillä. Diskurssikäytäntöjen tasolla analyttinen huomio keskittyy tekstin tuottamisen tapojen ja sosiokulttuuristen käytäntöjen välisen yhteyden löytämiseen. Sosiokulttuurisella tasolla diskurssilla tarkoitetaan laajempia yhteiskunnallisia näkökulmia ja ajattelutapoja, jotka muodostavat tietynlaisen suhteen maailmaan. Analyysi kohdistuu tällöin diskurssien välisiin suhteisiin, sosiaalisiin identiteetteihin ja siihen, millaista sosiaalista todellisuutta mikäkin diskurssi pyrkii tuottamaan. (Fairclough 1995, 96–102; 2003, 123–124.) Käytännöllisen argumentin viitekehyksen (Fairclough & Fairclough 2012) valitsin, koska koin tarvitsevani vielä toisen työkalun muun varhaiskasvatuksen järjestämisen perusteluiden ja argumentoinnin tapojen tarkastelun tueksi. Faircloughin ja Faircloughin käytännöllisen argumentin rakenne perustuu oletukselle, että toiminta (A) voi mahdollistaa toimijan tavoitteen (G) toteutumisen, ottaen

huomioon vallitsevat olosuhteet (C) sekä toimijan arvot (V). Tästä seuraa olettaus, että toiminta (A) on kannatettavaa. (Fairclough & Fairclough 2012, 44–45.) Katson, että kyseinen viitekehys tarjoaa hyvän työkalun jäsentää analyttisesti muun varhaiskasvatuksen järjestämisen perusteluiden rakennetta ja päästä sitä kautta tarkastelemaan perusteluiden taustalla olevaa logiikkaa.

Analyysin vaiheet on esitetty **kuviossa 2**. Kuviossa yhdistyy Faircloughin (1995) kolmitasoinen viitekehys sekä Faircloughin & Faircloughin (2012) käytännöllisen argumentin rakenne (kuvio 2, alaruutu). Kuten kuvioista voi todeta, analyysin seurauksena aineistosta muodostui kolme muun varhaiskasvatuksen järjestämistä jäsentävää diskurssia: *valinnanvapausdiskurssi*, *huolenpitodiskurssi* ja *resurssidiskurssi*. Seuraavaksi kerron tarkemmin analyysin etenemisestä.

Kuvio 2. Analyysin vaiheet Faircloughia (1995) sekä Faircloughia & Faircloughia (2012) mukaillen.

Aloitin haastatteluaineistoon tutustumisen perehtymällä huolellisesti litteroituun aineistoon. Verkkosivuaineiston perusteella oli jo tiedossa, että kuntien välillä on eroja muun varhaiskasvatuksen järjestämistavoissa, ja haastatteluaineisto vahvisti tätä käsitystä. Haastatteluaineiston perusteella muodostui nopeasti yleiskäsitys, että eroja on paitsi järjestämistavoissa, myös siinä, miten muusta varhaiskasvatuksesta puhutaan. Ennen diskursiivista analyysia erottelin aineistosta kuntakohtaisesti ne osuudet, jotka olivat tutkimustehtäväni näkökulmasta olennaisia. Kysyin aineistolta, *mitä* se kertoo muun varhaiskasvatuksen järjestämisestä tai järjestämättä jättämisestä. Analyysin ulkopuolelle jäivät täten tutkimukseeni liittymättömät alku- ja loppukeskustelut, sekä osiot, joissa haastateltava puhui tutkimustehtävän ulkopuolisista asioista. Tämän jälkeen yhdistin analyysiin valitut kuntakohtaiset aineistot. Diskursiivinen analyysi pohjautuu tähän tekstiosuuteen.

Seuraavilla lukukerroilla syvennyin analyysissa Faircloughin viitekehyksessä tekstin tasolle: kysyin aineistolta, *miten* muun varhaiskasvatuksen järjestämisestä puhutaan. Havaitsin aineistossa toistuvia sanavalintoja sekä toimijuutta jäsentäviä käsitteitä. Tekstissä toistuvia käsitteitä ja sanavalintoja olivat esimerkiksi 'kohtaamispaikka', 'ennaltaehkäisy' ja 'vaihtoehto', ja toimijuutta kuvattiin esimerkiksi käsitteillä 'tarjota', 'valita', 'riittää' ja 'tukea'. Koodasin näitä käsitteitä aineistosta. Jäsentelin aineistoa tekemieni koodausten avulla ja muodostin tekstistä 13 kokonaisuutta, jotka rakentuivat tiettyjen avainkäsitteiden ja aihepiirien ympärille.

Seuraavaksi laajensin analyysin kontekstia diskurssikäytäntöjen tasolle, ja tarkastelin niitä prosesseja, joissa muun varhaiskasvatuksen merkityksiä rakennetaan. Analysoin hyödyntäen Faircloughin & Faircloughin (2012) käytännöllisen argumentoinnin viitekehystä miten kuntien muuta varhaiskasvatusta koskevia järjestämistapoja perusteltiin ja miten koodaamani käsitteet ja aihekokonaisuudet ovat yhteydessä näihin argumentteihin. Löytämäni diskurssit rakentuivat näiden analyysivaiheiden seurauksena.

6 TULOKSET

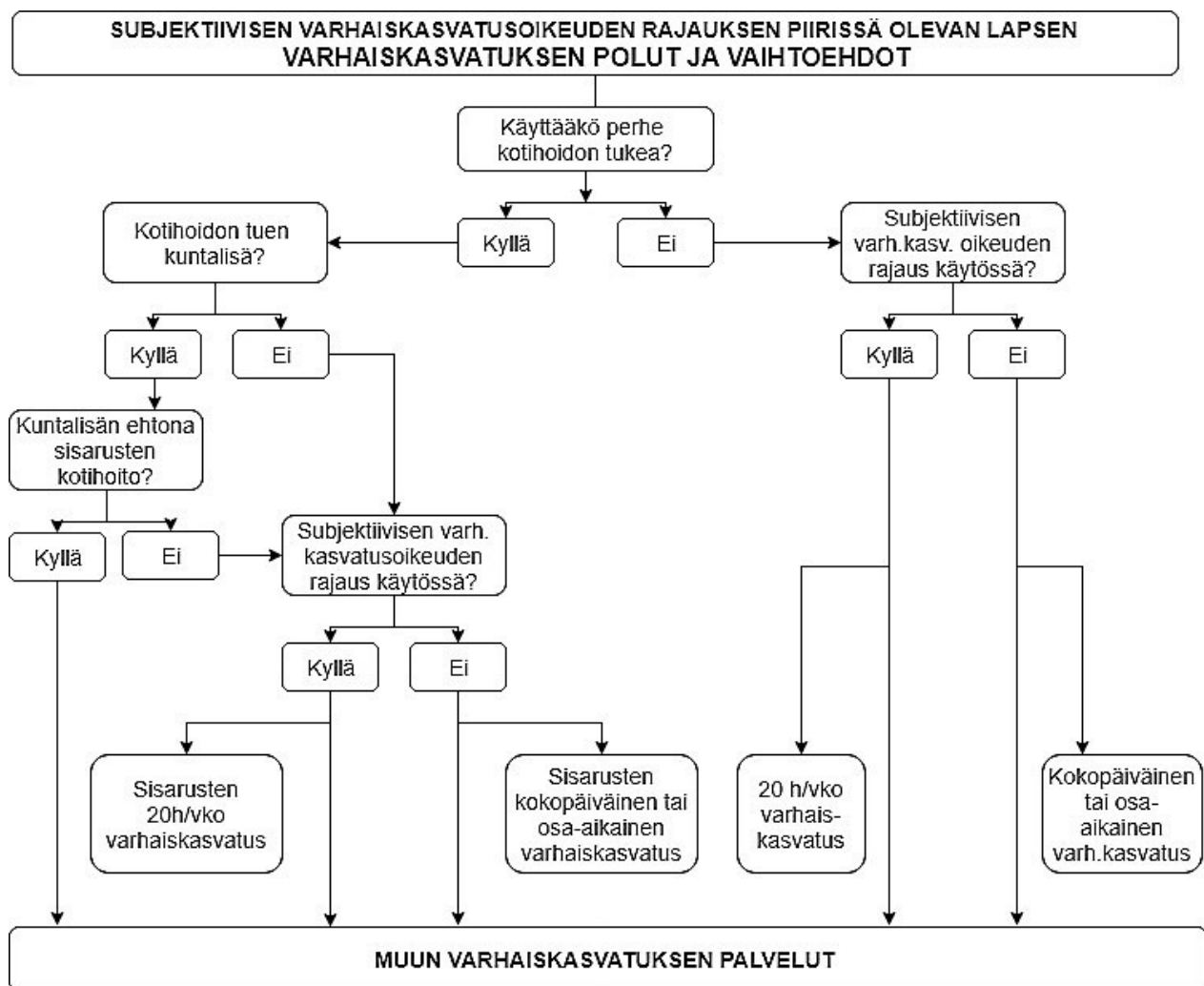
Käsittelen tutkimustuloksia kahdessa osiossa. Ensimmäisessä osiossa tarkastelen muun varhaiskasvatuksen järjestämisen käytäntöjä kuntatasolla hyödyntäen erityisesti verkkosivuilta keräämääni aineistoa. Tämän osion myötä muodostan yleiskuvan muun varhaiskasvatuksen järjestämistavoista tutkimuskunnissa. Muun varhaiskasvatuksen järjestämisestä muodostunut yleiskuva toimii lähtökohtana diskursiiviselle analyysille, jonka tuloksia käsittelen toisessa alaluvussa. Tässä tulosten toisessa osiossa keskityn haastatteluaineistoa analysoimalla siihen, miten ensimmäisessä osiossa kuvaamani palvelut ovat kuntiin rakentuneet ja millaisia diskursseja järjestämistapoihin liittyy.

6.1 Kuntien variaatio

Kuten aiemmin todettua, CHILDCARE -tutkimukseen osallistuvien kuntien välillä oli eroja varhaiskasvatuksen palvelurakenteessa sekä lastenhoidon tukiin liittyvissä ratkaisuissa. Keräämästäni verkkosivuaineistosta kävi ilmi, millaisia eroja kuntien välillä oli muun varhaiskasvatuksen palvelumuotojen järjestämistavoissa. Tutkimuskunnissa oli erilaisia varhaiskasvatuksen palvelukokonaisuuksia, jotka erosivat paitsi toimintamuodoiltaan, myös palvelunjärjestäjien kirjon sekä saatavilla olevien varhaiskasvatusmuotojen vaihtoehtojen suhteen. Kolme kuntaa oli tutkimuksen tekohetkellä jättänyt rajaamatta subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta, seitsemässä kunnassa rajausta oli käytössä. Viisi kuntaa maksoi lapsen kotihoidon kuntalisää. Kaikille tutkimuskunnille oli yhteistä, että muun varhaiskasvatuksen palvelut oli tarkoitettu erityisesti sellaisille perheille, joissa lapsen vanhempi on syystä tai toisesta kotona. Lisäksi kahdessa kunnassa muun varhaiskasvatuksen palvelukokonaisuuteen sisältyi myös esiopetusikäisten tai koululaisten iltapäiväkerhotoimintaa. Tässä tutkimuksessa huomio kohdistui varhaiskasvatusikäisille lapsille ja heidän vanhemmilleen suunnattuun toimintaan.

6.1.1 Varhaiskasvatuksen palvelumuotojen vaihtoehdot

Kuvioon 3 on koottuna lapsen polkuja varhaiskasvatuksen eri palvelumuotoihin tilanteessa, jossa lapsen subjektiivinen varhaiskasvatusoikeus on Varhaiskasvatuslain (108/2016, 11a §) mukaisesti 20 tuntia viikossa. Kuvioista voi havaita, että kotihoidon lisäksi lapselle tarjolla olevat varhaiskasvatuksen vaihtoehdot vaihtelivat kunnan tekemien ratkaisujen, kuten mahdollisen lapsen kotihoidontuen kuntalisän ja sen maksamisen ehtojen sekä subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamisen tai rajaamatta jättämisen suhteen. Mikäli perhe käytti kotihoidon kuntalisää, jonka ehtona oli kaikkien varhaiskasvatusikäisten lasten kotihoito, olivat muun varhaiskasvatuksen palvelut ainoa mahdollinen varhaiskasvatusmuoto tällaisen perheen lapsille.

Kuvio 3. Subjektiiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajauksen piirissä olevan lapsen varhaiskasvatuksen vaihtoehdot.

Eriarvoistumista käsittelevän työryhmän loppuraportissa (Valtioneuvoston kanslia 2018, 33) todetaan, että sisarusten hoivaan liittyvät esteet säädöksissä ja käytännöissä vähentävät varhaiskasvatukseen osallistumista 3–5 -vuotiaiden lasten keskuudessa. Universaalien palveluiden ja Varhaiskasvatuslaissa linjattujen yhdenvertaisten mahdollisuuksien näkökulmasta vaikuttaakin ongelmalliselta, mikäli lapsen subjektiivinen oikeus varhaiskasvatukseen voidaan poissulkea ehtona kuntakohtaiselle etuudelle.

6.1.2 Muun varhaiskasvatuksen palvelutarjonta

Seuraavaksi tarkastelen muun varhaiskasvatuksen palvelutarjontaa tutkimuskunnissa verkkosivuaineiston sekä haastatteluaineiston pohjalta. Muusta varhaiskasvatuksesta käytettiin kunnissa yleisesti nimitystä *avoin varhaiskasvatus*. Sen sijaan muun varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoista käytettyjen käsitteiden kirjo oli suuri. Havainto on yhteneväinen Alilan ja Portellin (2008, 82) selvityksen kanssa, jossa kiinnitettiin myös huomiota muun varhaiskasvatuksen käsitteelliseen monimuotoisuuteen. Kuntien verkkosivuilla puhuttiin esimerkiksi leikkikoulusta, leikkitoiminnan kerhosta, leikkikerhosta ja lasten kerhosta, sekä perhekerhosta, avoimen toiminnan kerhosta ja perhekahvilasta. Lisäksi puhuttiin tilapäisestä hoidosta ja lapsiparkkitoiminnasta. Edellämainitun perusteella vaikuttaakin siltä, että muun varhaiskasvatustoiminnan käsitteistössä ei ole viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtunut yhtenäistymistä.

Toimintaa järjestettiin verkkosivujen ja haastatteluaineiston mukaan päiväkodeissa, leikkitoimintakeskuksissa, avoimissa päiväkodeissa ja leikkipuistoissa sekä muissa toimintaympäristöissä, kuten esimerkiksi ulkokerhotoimintana tai palvelusetelituottajan kerhotiloissa. Käsitteellisen selvyuden vuoksi jaan tässä tutkimuksessa muun varhaiskasvatuksen palvelut lasten kerhotoimintaan, avoimeen toimintaan sekä tilapäishoitoon. Lasten kerhotoiminnalla tarkoitan säännöllistä toimintaa kiinteässä lapsiryhmässä, johon lapsi osallistuu ilman vanhempaa. Avoimella toiminnalla tarkoitan perhekerhoja, perhekahviloita sekä leikkipuistotoimintaa, joihin lapset osallistuvat yhdessä vanhemman kanssa, eikä osallistuminen edellytä ennakoilmoittautumista tai myönnettyä kerhopaikkaa. Tilapäishoidolla viitataan avoimen toiminnan yhteydessä järjestettävään, niin kutsuttuun lapsiparkkiin, jota voi käyttää satunnaiseen hoidontarpeeseen. Tähän sisältyy sekä etukäteen varattava hoito, että leikkipuistojen yhteydessä oleva valvottu ja ohjattu ulkoilutoiminta, jonne vanhempi voi jättää lapsensa tarvittaessa hoitoon, mikäli toiminnassa on tilaa.

Kunnan itse järjestämää lasten kerhotoimintaa tai avointa toimintaa oli kahdeksassa kunnassa kymmenestä. Näistä kunnista neljässä oli lisäksi palvelusetelituottajan järjestämää lasten

kerhotoimintaa. Palvelusetelituottajana saattoi toimia yhdistys, järjestö, seurakunta tai yksityinen toimija. Kunnan koko vaikutti jossain määrin muun varhaiskasvatuksen palveluiden järjestämiseen. Kaikki kuusi kaupunkimaista kuntaa järjestivät muuta varhaiskasvatusta. Maaseutumaisista ja taajaan asutuista kunnista näin teki kaksi kuntaa neljästä. Kunnan itsensä järjestämien tai tukemien palveluiden ohella tai sijasta evankelis-luterilainen seurakunta sekä Mannerheimin lastensuojeluliitto järjestivät sekä kerhotoimintaa että avointa toimintaa lapsille ja vanhemmille. Yleiskuva kuntien järjestämän ja tukeman muun varhaiskasvatuksen järjestämisen käytännöistä on koottu **taulukkoon 1**.

	LASTEN KERHOTOIMINTA	AVOIN PERHEKERHO- JA LEIKKIPUISTO-TOIMINTA	LAPSIPARKKI
Kenelle suunnattu?	Kotihoidossa oleville lapsille; lapsille, joiden subjektiivinen varh.kasv. oikeus on 20h/vko	Kotihoidossa oleville lapsille sekä heitä hoitaville vanhemmille tai muille hoitajille	Tilapäistä ja lyhytaikaista lastenhoitoapua tarvitseville vanhemmille
Käytön rajoitukset	Edellyttää myönnettyä kerhopaikkaa	Vapaasti käytettävissä aukioloaikoina	Tilapäinen hoidontarve
Toiminnan säännöllisyys	Kokoontumis-tiheys vaihtelee alle 1x/vko-4x/vko. Yksittäisen kerhokerran pituus 1-4h.	Osallistuminen perheen aikataulujen mukaan aukioloaikojen puitteissa. Avoinna 1-5 päivänä/vko	Varattava erikseen; tai paikat täytetään ilmoittautumisjärjestyksessä
Henkilöstö	Pääsääntöisesti varhaiskasvatukseen kelpoista henkilöstöä: lto/lh	Vaihtelee järjestäjän mukaan	Vaihtelee järjestäjän mukaan
Lapsiryhmä	Lasten ikäjakauma vaihtelee 2-5 vuoden välillä. Ryhmäkoko pääsääntöisesti osa-aikaisen varh. kasv. mitoituksella	Vanhemmat ja lapset yhdessä, lasten ikäjakauma 0-5 vuoden välillä; kokoonpano vaihtelee osallistujien mukaan	Lapsiryhmän ikäjakauma ja koko vaihtelee tilanteen mukaan
Maksut	Vaihtelee maksuttomasta toiminnasta kuukausi- ja lukukausimaksullisiin kerhoihin	Maksutonta	Maksutonta tai tunti-laskutus
Ruokailu	Pääsääntöisesti eväshetki, joskus myös ruokailu/ välipala (tällöin toiminta maksullista)	Pääsääntöisesti eväiden syönti- ja/sekä ostomahdollisuus	Riippuu lapsen hoitoajasta ja toiminnan luonteesta
Järjestämispaikka	Päiväkotien yhteydessä tai omana yksikkönään; palvelusetelituottajien tiloissa; myös ulkokerhoja	Päiväkotien yhteydessä tai omana yksikkönään; leikkipuistoissa sisä- ja ulkotoimintaa	Avoimen toiminnan yhteydessä tai leikkipuistossa ulkotoimintana

Taulukko 1. Yleiskuva muun varhaiskasvatuksen järjestämisen käytännöistä tutkimukseen osallistuvissa kunnissa.

Kuten taulukosta voi havaita, muun varhaiskasvatuksen toimintamuodot erosivat toisistaan palveluiden kohderyhmän ja toiminnan luonteen osalta. Vaikka laki ei säätele muun varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuutta tai henkilöstön ja lasten välistä suhdelukua, lasten kerhotoiminnan osalta enemmistö kunnista noudatti osa-aikaisen varhaiskasvatuksen mitoitus- ja edellytti henkilöstöltä vähintään lastenhoitajan kelpoisuutta. Avoimen toiminnan ja lapsiparkkitoiminnan osalta henkilöstön koulutuksessa oli enemmän hajontaa.

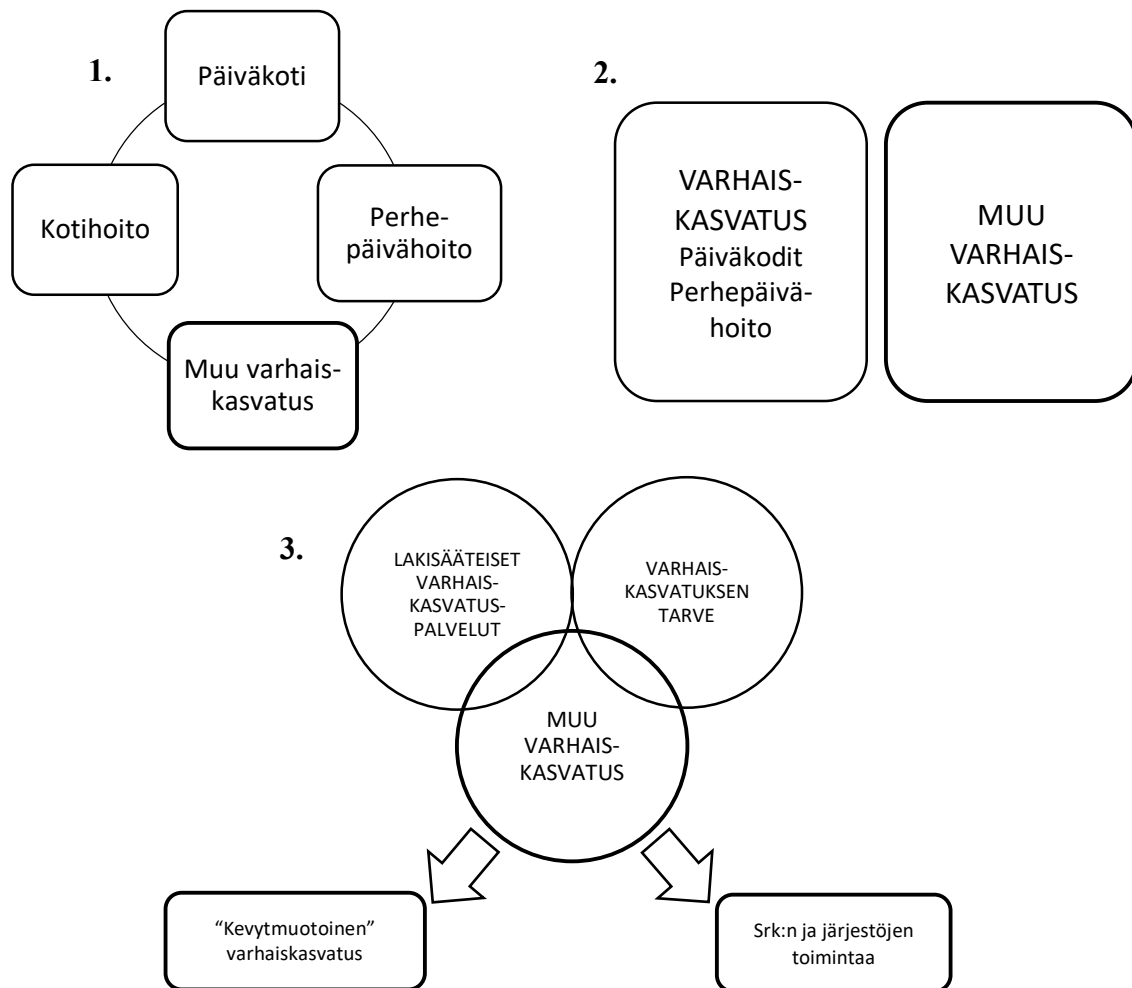
Toimintamuotojen sisällä oli paljon vaihtelua kuntien välillä. Esimerkiksi lasten kerhotoiminta vaihteli joka 2. viikko kokoontuvasta kerhoryhmästä neljäksi viikossa kokoontuvaan ryhmään. Myös toiminnan maksullisuudessa oli eroja: osassa kunnista kaikki muun varhaiskasvatuksen piiriin kuuluva toiminta oli kunnan järjestämänä maksutonta, kun taas osassa kunnista kerhotoiminnasta perittiin maksu. Osassa kunnista kerhomaksuista oli mahdollista anoa maksuvapautusta.

6.2 Muuta varhaiskasvatusta merkityksellistävät diskurssit

Edellisessä alaluvussa esittelin tuloksia kuntien muun varhaiskasvatuksen järjestämisen variaatiosta. Koska tutkimukseni tarkoituksena ei ole vain kuvata kuntien erilaisia muuta varhaiskasvatusta koskevia järjestämistapoja, keskityn tässä alaluvussa tarkastelemaan haastatteluaineiston diskursiivisen analyysin tuloksia siitä, *miten* muun varhaiskasvatuksen merkitystä kunnissa jäsennettiin. Analyysissa käytän *position* käsitettä kuvaamaan erilaisia tilanteisia ja vaihtuvia asemia, joita puheessa toimijoille tuotetaan (ks. Juhila 2016, 411). Instituutioiden voi itsessään nähdä tuottavan toimijoille tiettyjä positioita, kuten varhaiskasvatuspalvelun järjestäjän ja käyttäjän positiot (ks. Burr 1995, 111). Tässä tutkimuksessa tarkastelen position käsitettä hyödyntämällä toimijoille tuotettujen positioiden välisiä suhteita ja niiden eroja muuta varhaiskasvatusta jäsentävissä diskursseissa.

Analyysin perusteella muulle varhaiskasvatukselle tuotettiin kunnissa erilaisia merkityksiä, joiden pohjalta kunnassa tehtyjä muun varhaiskasvatuksen järjestämistapoja perusteltiin. Näistä erilaisista jäsennyksistä erottui kolme muuta varhaiskasvatusta merkityksellistävää diskurssia, jotka nimesin valinnanvapausdiskurssiksi, huolenpitodiskurssiksi ja resurssidiskurssiksi. Valinnanvapausdiskurssissa muu varhaiskasvatus merkityksellistyi *valittavissa olevaksi vaihtoehdoksi* osana kunnan varhaiskasvatuksen palveluvalikkoa. Huolenpitodiskurssissa muu varhaiskasvatus näyttäytyi konkreettisenä, päiväkotien ja perhepäivähoidon varhaiskasvatuksesta *erillisenä lapsiperheiden kokoontumispaikkana*. Resurssidiskurssissa muun varhaiskasvatuksen

merkitys rakentui *riittävän varhaiskasvatuksen* ympärille. Tällöin muun varhaiskasvatuksen asema kunnan varhaiskasvatuksen palvelumuotona määrittyi puheessa lakisääteisten varhaiskasvatuspalveluiden ja tarveharkinnan väliselle vyöhykkeelle. On syytä huomioda, että diskurssit painottuivat eri tavoin eri kunnissa, ja olivat myös toisiinsa limittyneitä. Diskursseja tulee siis tarkastella keskenään kilpailevina tulkintoina, jotka voivat näkyä ristiriitaisuuksina muun varhaiskasvatuksen järjestämisen perusteluissa (ks. Jokinen ym. 2016, 32). Diskursseissa tuotetut muun varhaiskasvatuksen asemat suhteessa muihin varhaiskasvatuksen vaihtoehtoihin on esitetty visuaalisessa muodossa **kuviossa 4**.

Kuvio 4. Muu varhaiskasvatus kunnan varhaiskasvatuspalveluna valinnanvapausdiskurssissa (1.), huolenpitodiskurssissa (2.) ja resurssidiskurssissa (3.).

Seuraavaksi esittelen tarkemmin löytämäni diskurssit ja kuvaan haastatteluaineistosta poimimieni katkelmien avulla niitä elementtejä, joista muun varhaiskasvatuksen merkitys kussakin diskurssissa rakentui. Lisäksi osoitan katkelmien avulla, miten muun varhaiskasvatuksen järjestämistapoja perusteltiin.

6.2.1 Valinnanvapausdiskurssi: muu varhaiskasvatus vaihtoehtona

Kuten todettua, valinnanvapausdiskurssissa muun varhaiskasvatuksen järjestämisen merkitys ilmeni varhaiskasvatuksen *vaihtoehtoja* ja *valinnanvapautta* korostavana puheena. Valitsemiseen liittyvää käsitteistöä löytyi aineistosta runsaasti:

”perhe pystyy valitsemaan”
”vanhemmat valitsevat”
”perheiden valinnat”
”haetaan vaihtoehtoa”
”on valinnan mahdollisuutta”
”tarjoamalla vaihtoehtoa”
”on paljon vaihtoehtoja”

Kuten ylläolevista lainauksista voi havaita, valintojen tekeminen tuotettiin puheessa vanhempien tai perheen aktiiviseksi toiminnaksi, jossa kunnan tehtävänä oli toimia vaihtoehtojen tarjoajana ja valintojen teon mahdollistajana. Tällaisella positioinnilla korostettiin vanhemman ja perheen kompetenssia oman tilanteensa ja lapsensa parhaina asiantuntijoina. Palveluiden järjestämisen perusteeksi muodostui perheiden tarpeiden yksilöllisyys, mikä tulee esiin myös seuraavissa katkelmissa. Perhe tietää itse, mikä on juuri *heille paras* vaihtoehto.

”Tavallaan se on sillä lailla hyvä asia, että mä uskosin että tää tuo sen, sen edun että, perheet löytää täst [muun varhaiskasvatuksen palvelutarjonnasta] helpommin sen vaihtoehdon joka on paras heidän perhelleen tai heidän lapsilleen.”

”Ja sehän on minusta juuri erittäin hyvä asia että, kun on erilaisia tilanteita perheissä. On esimerkiksi yksilapsinen perhe ja sen ekan lapsen kanssa tai viisilapsinen perhe. Niin täällä [kunnan nimi] on tällä hetkellä paljon vaihtoehtoja, joista perhe voi valita aina niinku kulloisenkin elämäntilanteeseensa sopivan vaihtoehdon. Ja se on musta hirveän hyvä asia että, ei ole vaan tavallaan sitä yhtä

mallia jota kaikki noudattaa. Koska perheet on erilaisia ja perheiden tilanne vaihtuu ja juuri se lapsilukumäärä vaikuttaa. Se et onko eka lapsi vai muu niin kaikki vaikuttaa siihen perheen päätökseen mitä he päättävät.”

Vapaus valita näyttäytyi yllä arvokysymyksenä: valinnan mahdollisuus on *hyvä asia*, koska *perheet ovat erilaisia*. Valinnan mahdollisuuksien lisääminen muun varhaiskasvatuksen palveluja tarjoamalla nähtiinkin kunnan keinona vastata *perheiden erilaisiin tarpeisiin* ja vaihtuvien elämäntilanteiden aikaansaamiin muutoksiin palveluntarpeissa. Allaolevista katkelmista on havaittavissa tälle diskurssille tyypillinen tapa rakentaa positiivinen yhteys valinnan vaihtoehtojen ja perheen yksilöllisten tarpeiden välille. Kunnan varhaiskasvatuspalvelut kuvattiin palvelutarjottimena, jossa varhaiskasvatuksen vaihtoehdot näyttäytyivät yhdenvertaisina vaihtoehtoina perheille valittavaksi.

”Ne rakentu sillain, on rakentunu sillä tavalla et meillä on yhdellä päiväkodin johtajalla ollu perhepäivähoitoa, kerhotoimintaa ja päiväkotitoimintaa. Se on semmonen palvelutarjotin ja se perhe pystyy valitsemaan sen alueen niistä palveluista, mikä sopii sillä hetkellä perheen elämään. Sillä lailla on ollu ajatus siinä.”

”Niin, tarjontaa on. Vanhemmat valitsevat sen mikä tuntuu sopivalta millonkin, missä tilanteessa he perheen kanssa on.”

Allaolevassa katkelmassa korostetaan perheiden yksilöllisyyttä ja perhetilanteiden muuttuvaa luonnetta, johon muun varhaiskasvatuksen palveluiden nähtiin tuovan joustavuutta.

”No mun mielest sen [muun varhaiskasvatuksen] tehtävä on juuri se että se tuo sitä joustavuutta perheille. Se tuo erilaisia mahdollisuuksia kuhunkin perheen erilaiseen elämäntilanteeseen. Eli just se, että, perheet ja se perhehän ei oo aina sama ja staattinen.”

Vaihtoehtoiltaan moninaiset muun varhaiskasvatuksen palvelut nähtiin kotona olevan vanhemman (allaolevassa esimerkissä äidin) arkea helpottavana asiana. Lapsen positio jäi vanhempiin kohdistuvan valinnanvapauspuheen jalkoihin: vanhempi tuotetaan allaolevassa katkelmassa toimijaksi, joka vie lapsensa valitsemaansa muun varhaiskasvatuksen palveluun.

”Vaan perheen tilanne et onko se vaikka se eka lapsi, niin sillon kun haetaan jotain vaihtoehtoa niin sillon ehkä päädytään eri ratkaisuun. Kun sitten jos me mietitään sitte perhe, samaa perhettä jossa on esimerkiks neljä lasta. --- Hän [äiti] voi viedä

ne isommat lapset sinne maksuttomaan kerhoon. Tai hän voi itse mennä sinne leikkipuistoon niitten lasten kanssa jossa on monenlaista toimintaa justiin pienen lapsen äidille suunnattua toimintaa. Et siel on myös se vertaisryhmän tuki.”

Valinnanvapausdiskurssissa vanhemman positio valintojen tekijänä ilmeni myös puheessa lasten kotihoidosta, jossa muu varhaiskasvatus merkityksellistyi lasten kotihoidon lisäpalveluna. Paitsi että muu varhaiskasvatus on vaihtoehto itsessään, on se myös kunnan tarjoama varhaiskasvatustilaisuus kotihoidon *lisäksi*, kuten haastateltava allaolevassa katkelmassa toteaa. Muulle varhaiskasvatukselle tuotettiin näin lasten kotihoitoa tukeva tehtävä.

Haastattelija: ”Mites sitten, jos ajattelee nyt tätä muuta varhaiskasvatusta niin sen tehtävää siellä kunnassa et mitä siin on taustalla että te ootte halunnu sitten näin vahvasti tätä edistää, tätä palvelumuotoa?”

V: ”No tietenki se että lapset osallistuu johonkin varhaiskasvatustoimintaan että me ollaan nähty myöski tää kotona hoitaminen yhtenä vaihtoehtona. Ja siihen ollaan tuotu sitten tämmöstä, tavallaan tätä pedagogista näkökulmaa tarjoamalla tämmöstä vaihtoehtoa [lasten kerhotoimintaa] siihen kotihoidon lisäksi.”

Valinnan mahdollisuus arvokysymyksenä tuli esille myös puheessa lasten kotihoidosta. Muun varhaiskasvatustoiminnan järjestämisen yhteyttä kunnassa asuvien perheiden valintoihin kuvataan allaolevassa katkelmassa. Haastateltava kertoo, kuinka vanhempien tekemät valinnat hoitaa lapsensa kotona näyttäytyvät kunnalle ominaisena asiana. Lasten kotihoito kuvattiin valintana, jonka perusteena ovat perheiden *arvot* ja sitä kautta *halu* hoitaa lapsensa kotona.

”Ja meillä se, mun tulkinta on että meidän alueella ne on paljo tälläisiä arvovalintoja siinä että lapset halutaan hoitaa kotona. Et se ei oo niinkään työllisyys tai muista tämmösistä ulkosista asioista. Vaan nimenomaan, perheiden valinnoista ja arvoista johtuen.”

Vanhemman ja perheen positio asiantuntevina ja aktiivisena valitsijoina näyttäytyi aineistossa myös ristiriitaisena. Vanhemmille muodostui myös työmarkkina-asemansa mukainen positio *kotona olevina* vanhempina. Varhaiskasvatukseen liitettiin ’päivähoidollinen’ elementti, jota kotona olevat vanhemmat eivät välttämättä tarvitse tai halua lapselleen. Tämän voi tulkita viittaavan varhaiskasvatuksen ensisijaiseen merkityksellistymiseen vanhempien työssäkäynnin näkökulmasta,

josta muun varhaiskasvatustoiminta nähtiin erillisenä. Puhe kotona olevan vanhemman varhaiskasvatuspalveluiden tarpeesta legitimoitiin aktiivisen valitsijan positiolla: vanhemmat kysyvät itse vaihtoehtoisia palvelumuotoja.

”No meillä on semmonen tilanne että, kerhopalveluista on kysyntää. Ja eli ei niin että meil ois kauheesti semmonen tilanne että tarjontaa on paljon mut kysyntää ei. Vaan meillä vanhemmat on kiinnostuneita ja, haluavat niitä kerhopalveluita.”

”Elikkä kotona olevat vanhemmat niin, ne ei välttämättä tarvitse tai edes halua sitä että laps on välttämättä sitten päiväkodissa ihan hoidossa varhaiskasvatuksessa. Vaan he kysyy et hei et mitäs muuta on tarjolla. Et kaikki tällöinen siinä suunnittelussa huomioidaan”

Seuraavissa katkelmissa käy ilmi, kuinka valintojen teko ei aina ole niin yksiselitteistä. Ensimmäisessä esimerkkikatkelmassa vanhempien ratkaisuihin todettiin vaikuttavan myös taloudelliset realiteetit. Varhaiskasvatusmaksut tiedostettiin tekijäksi, joka voi vaikuttaa perheen päätökseen 20 viikkotunnin ja kerhomuotoisen varhaiskasvatustoiminnan välillä. Ratkaisu palvelun *haluamisen ja tarpeen* välillä tuotettiin kuitenkin vanhemman valintana: vanhemmat positioitiin omaa tarveharkintaa tekviksi toimijoiksi, jotka lopulta laskevat, mikä on perheen *oikea tarve* lapsen varhaiskasvatuspalveluille. Jälkimmäisessä esimerkissä mahdollisuus valita nähtiin silti hyvänä asiana, vaikka vaihtoehtojen suuren määrän seurauksena palvelukokonaisuus ei välttämättä ole helposti perheiden hahmotettavissa.

”Niin ja sitten (jos on) tommonen tilapäinen hoito siitä laskutetaan ne todelliset mitä sitten on järjestynyt, kun taas tässä tämä.. subjektiivinen, tää esimerkiks tää 20 tuntia tää mitä nyt tarjotaan, niin siitähän tulee sitten ihan sijotuspäätös ja kuukausimaksu. Elikkä siinä menee ne maksut erillä tavalla sitten. Toki saat siinä totta kai, myös ajallisesti enemmän mut että varmaan sitten kuitenkin se suuntaus on vielä se että halutaan tämmöstä, ohjattua varhaiskasvatusta myös niille kotona oleville lapsille, mutta sitten lasketaan se asia että mikä tässä on oikeesti se tarve ja se koko perheen tilanne. Ja kyllä taloudelliset realiteetit totta kai myös on siinä.”

”Ja se on musta nyt hirveen hyvä että näitä monenlaisia ratkasuja on olemassa. Siellä on valinnan mahdollisuutta. Sitä ei vaan moni meidän nuori perheistä niin, heti miellä että niit vaihtoehtoja itseasiassa on niinki paljon ku niitä on.”

Muun varhaiskasvatuksen merkityksellistyessä valittavissa olevaksi varhaiskasvatuksen vaihtoehdoksi, *palveluiden järjestämisen tavoitteena oli valinnan mahdollisuuksien lisääminen perheille* (ks. **taulukko 2**). Koska perheet ovat erilaisia, tulee muun varhaiskasvatuksen palveluiden tarjota vaihtoehtoja ja joustavuutta varhaiskasvatukseen. Muun varhaiskasvatuksen järjestäminen kytkeytyi perusteluissa myös lasten kotihoitoon: koska osa perheistä on valinnut lasten kotihoidon, tulee kunnan tarjota varhaiskasvatuspalveluja, jotka ovat tässä elämäntilanteessa perheelle valittavissa. Perusteluissa korostuu asiakkuusnäkökulma: koska perheet haluavat valinnan vaihtoehtoja, tulee kunnan niitä tarjota.

Perustelut, miksi kunta järjestää muuta varhaiskasvatusta	Muun varhaiskasvatuksen järjestämistavat
<i>Muun varhaiskasvatuksen palvelut tuovat lisää valinnan vaihtoehtoja perheille</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kunta tarjoaa lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen palveluissa vaihtoehtoja, joista perheillä on mahdollisuus valita Kunta tarjoaa varhaiskasvatuspalveluita myös kotihoidon valinneille
➤ <i>Tuo joustavuutta varhaiskasvatuspalveluihin</i>	
➤ <i>Perheet ovat erilaisia</i>	
➤ <i>Mahdollistaa varhaiskasvatuspalveluita myös kotihoidon valinneille</i>	
➤ <i>Palveluista on kysyntää, perheet haluavat vaihtoehtoja</i>	

Taulukko 2. Muun varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät perustelut valinnanvapausdiskurssissa.

6.2.2 Huolenpitodiskurssi: muu varhaiskasvatus lapsiperheiden kohtaamispaikkana

Toisessa aineistosta erottuvassa diskurssissa muu varhaiskasvatus kunnassa tuotettiin kunnan tarjoamana *lapsiperheiden kohtaamispaikkana* ja *matalan kynnyksen palveluna*. Muu varhaiskasvatus merkityksellistyi fyysisenä, sosiaalisten suhteiden solmimisen mahdollistavana paikkana. Tämä korostui myös huolenpitodiskurssille tyypillisissä käsitteissä:

”vanhemmat pääsee kohtaamaan”

”kohtaamispaikka”

”tapaamisen paikkoja”

”vertaistuki”

”matalan kynnyksen paikka”

*”ennaltaehkäisevää toimintaa”
”tärkeä vaihtoehto”
”vanhemmat sais joskus hengähtää”*

Ylläolevista lainauksista käy ilmi sosiaalisten kontaktien lisäksi myös vanhemmuuden sosiaalisen tuen korostuminen. Muu varhaiskasvatus merkityksellistyi ennaltaehkäisevänä toimintana, joka mahdollistaa myös vanhempien keskinäisen vertaistuen, kuten allaolevista katkelmista ilmenee.

”No ensinnäki se on, ennaltaehkäisevää toimintaa niinku tosiaan matalan kynnyksen palvelu. Mihin on helppo tulla.”

”No avoin varhaiskasvatushan on siinä mielessä tosi semmonen.. Kun puhutaan paljon siitä varhaisesta tuesta ja tämmöisestä vertaisryhmästä niin sehän on todella hyvä. Se vastaa siihen tarpeeseen.”

Myös huolenpitodiskurssiin liittyi arvonäkökulma. Kun valinnanvapausdiskurssissa valinnan mahdollisuus näyttäytyi muun varhaiskasvatuksen palveluiden järjestämistä ohjaavana arvona, huolenpitodiskurssissa arvoksi muodostui muun varhaiskasvatuksen palveluiden tarjoaminen itsessään: muuta varhaiskasvatusta pidettiin yleisesti tärkeänä, vaikka se ei olekaan lakisääteinen palvelu.

”sekä asiakkaat että päättäjätkin ja muut kaupungin työntekijät niin kaikki on, yhtä mieltä siitä että sille [muu varhaiskasvatus] on tarvetta ja tilausta ja että se on hyvä. Hyvä toimintamuoto. Että se on ollu kaiken kaikkiaan, aika positiivista ja vaikka meillä jossain vaiheessa on ollu tiukkojakin tasapainotusohjelmia ja muita niin, se on kuitenkin ollu aina semmonen että, ollaan päästy tämän kanssa eteenpäin ja saatu jatkaa vaikka muutoin on pohdittu kaikkea ei-lakisääteisten toimintojen, lakkauttamisia. Niin tämä on ollu semmonen että se yleisesti pidetään tätä tärkeänä.”

Muun varhaiskasvatuksen palveluiden tärkeyttä perusteltiin allaolevassa katkelmassa pienten lasten huoltajien näkökulmasta, joilla on täten paikka mihin voi mennä.

”Et huoltajilla, pienten lasten huoltajilla on joku paikka sitten mihin voi mennä. Ja mun mielest se koetaankin siinä mielessä tosi tärkeänä vaihtoehtona ja on semmosen matalan kynnyksen paikka.”

Vanhempien ilmaisema tarve ilmeni yleisesti muun varhaiskasvatustoiminnan järjestämisen perusteluissa huolenpitodiskurssissa. Muu varhaiskasvatus merkityksellistyi kohtaamispaikkana, jossa *vanhemmat pääsevät* tapaamaan toisiaan ja puuhailemaan lasten kanssa, ja *vanhemmat saavat* pienen hetken keskustella ja vaihtaa kuulumisia. Vanhempi positioitui näin ollen palveluiden ensisijaiseksi käyttäjäksi. Lasta ei tässä katkelmassa kuvata itsenäisenä toimijana, vaan hänen rooliin tuotetaan puuhailu vanhemman tai kerho-ohjaajan kanssa.

”se on sellanen kohtaamispaikka, vanhemmat pääsee, kohtaamaan siel sitte keskenään ja puuhailemaan yhdes lasten kaa. Tai sitte että siin on se pien hetki että kun kerho-ohjaajat sitte leikkii lasten kanssa siin tai askartelea ja puuhailee. Niin vanhemmat saa sitte pienen hetken vaikka kahvikupin ääressä keskustella ja vaihtaa kuulumisia sitte siinä. Että se on sit taas kuitenkin siltä suunnalta tullu sit kuitenkin et silleki on tarvetta että on, tällainen kohtaamispaikka mis pääsee tapaan muita vanhempia. Lasten kaa sitte siellä.”

Palveluiden järjestäminen perusteltiin *perheiltä lähtöisin* oleviin sosiaalisiin tarpeisiin vastaamisena. Vanhemmat positioitiin *kotona oleviksi* vanhemmiksi, jonka kautta tuotettiin samalla perustelu muun varhaiskasvatustoiminnan järjestämiselle: lapsille tuli järjestää omaa ryhmätoimintaa, koska heitä kotona hoitavien vanhempien katsottiin tarvitsevan välillä omaa aikaa. Lasten kerhotoiminnan järjestämisen perusteeksi ei näin ollen tuotettu lasten, vaan heidän vanhempiensa tarpeet.

”perheiltähän se on lähteny se tarve sitte sillon. Että, oisko sellasia ryhmiä, enempi sitte mihin pääsis sitten lapset keskenään ja vanhemmat sais sitte sitä omaa aikaa kun näähän on tietenki näit kotona olevia perheitä ketkä ei ole töissä eikä muuta.”

”Ja sitte taas tää leikkikoulutoiminta niin antaa sitte mahdollisuuden huoltajalle sellaseen pieneen hengähdyshetkeen kenties tai asioiden hoitamiseen.”

Lasten kerhotoiminta merkityksellistyi lyhytaikaisena hoitopaikkana lapselle, kun ensisijaisena näyttäytyvä perheyhteisön apu ei ole saatavilla. Kerhotoiminta tarjoaa lapselle *turvallisen ympäristön puuhailla* ikätovereiden kanssa samalla, kun vanhemmalle mahdollistuu omien asioiden hoitaminen. Muu varhaiskasvatustoiminta näyttäytyi lasten kotihoiton tukipalveluna, joka mahdollistaa *joskus pienen hengähdysketken* lasta kotona hoitavalle vanhemmalle.

”Niin, oli tarvetta sille että vanhemmat sais joskus hengähtää ku ei oo sitä tukiverkostoo välttämättä eikä perhettä ympärillä. Niin että pääsee sitte vanhempi hoitamaan omia asioita ja lapsi sitte siellä avoimessa sitte puuhailemassa

turvallisessa ympäristössä sillä aikaa siellä ku vanhempi on ollu sitte omilla asioilla. Tai sit että ihan kerta kaikkiaan et saanu semmosen hetken hengähdyksen sitten. Että vanhempien toiveesta sitä on lähetty silloin tätä sitte, muokkaamaan niin että tuli tälläisiä ryhmiä johon sitte lapset jäi omineen. Ettei ollukaan vanhemmat mukana. Et silleen se tuli selkeä tarve vanhemmilta ja perheiltä.”

”Lapsella on kuitenkin sitte siellä mahdollisuus olla oman ikästensä kanssa ja oppia sitten vähän niitä ryhmässä olemisen taitoja ja tälläisiä.”

Vanhempien tarpeet tuotettiin muun varhaiskasvatuksen järjestämisen perusteluiksi myös seuraavissa katkelmissa, joissa muulla varhaiskasvatuksella nähtiin olevan myös sosiaalista integraatiota tukeva tehtävä. Allaolevista katkelmista käy ilmi, kuinka muu varhaiskasvatus kuvataan *vertaistukea* ja *ystävyyssuhteiden solmimista* mahdollistavana *paikkana*, kun perheen sosiaalinen tukiverkko on jäänyt esimerkiksi paikkakunnan vaihdoksen myötä kauemmas.

”Et kyl se on semmonen vertaistuki on sit taas sen kautta että vanhemmat on kaivannu sellasta yhteisöllistä. Et on perheitä ja vanhempia kellä ei sit oo, juurikaan ystäviä. On saattaneet muuttaa jotain toiselt paikkakunnalta, ihan uus kaupunki ja näin. Niin tavallaan hakevat sitä sosiaalist verkostoo ja ystäviä sit noitten kerhojen kautta. Se on kyl sellanen tosi tärkeä että niitä kaivataan.”

”Ja tässä mun mielestä näkyy se että kun, suuret kasvukunnat ikään kuin haja-asutusseudultakin imasee asukkaita omiin kuntiinsa. Niin aina ei välttämättä oo perheillä tukiverkostoo eikä niitä omia ystäviä ja sukulaisia lähellä. Ja silloin kaivataan tämmöstä tavallaan, samassa tilanteessa olevien perheiden tukea ja yhdessäoloa. Niin nää perhekerhot on ollu siihen oikeen hyvä.”

”vaikuttaa varmaan se tietyllä tavalla, se että, on paljon nuoria perheitä tosiaan jotka on muuttaneet muualta, ja ei välttämättä sitten ole semmosia, että toisaalta haluavat sitten.. tämä on yks tapa tutustua totta kai, tulla ikään ku sisään”

Sosiaalisen integraation lisäksi seuraavassa katkelmassa esiin tulee myös ammattilaisten rooli muussa varhaiskasvatuksessa. Mahdollisten lapsella tai perheellä ilmenevien *haasteiden huomaaminen* on yksi palveluiden järjestämisperuste. Muun varhaiskasvatuksen henkilökunta kuvataan vanhempien mahdollisten kipukohtien *tunnistajina*, *auttajina* ja *osaajina*, jotka neuvovat ja tarvittaessa ohjaavat perheitä 'eteenpäin' tarkoituksenmukaisempiin palveluihin.

”ne perheet juurtuvat sille asuinalueelle ja se perheen, perhe vahvistuu siinä vanhemmuudessaan ja ne on myöski tämmösiä tapaamisen paikkoja joissa sitte

tutustutaan toisiin alueen vanhempiin. Ja voidaan tunnistaa niitä vanhempien ehkä kipukohtia ja antaa apua sitte ja ohjausta”

”Ja sitten myöskin se toimii tälläsenä sitten ohjauksena muiden palveluiden piiriin tarvittaessa. Eli sieltä sitten osataan neuvoa jos on jotain tarpeita tai haasteita lapsella tai perheellä. Niin sieltä sitte osataan neuvoa eteenpäin et se on sitte toinen semmonen mihin sitä sitten tarvitaan.”

Perheiden positiointi apua ja tukea tarvitseviksi tulee esiin myös allaolevassa katkelmassa, jossa ilmennetään myös muun varhaiskasvatustoiminnan suhdetta perhetyöhön. Muu varhaiskasvatus kuvataan palveluna, jonka tavoitteena on *auttaa tukea tarvitsevia perheitä*. Avoin päiväkotitoiminta merkityksellistyi tässä yhteydessä vahvasti sosiaalitoimen perhetyöksi, kun se kuvattiin *sosiaalitoimea tukevaksi palveluksi*.

”neuvolatyöryhmä tai tämmöset, yhteydet sosiaalitoimeen tai muualle, tämmösissä eri kokoonpainoissa kun kokoonnuttiin --- niin oli semmonen käsitys että tämmönen avoin päiväkotiryhmä myös, olis osana tukemassa näiden instanssien toimintaa --- niin ajaltetiin myös että tällainen avoin päiväkoti olis perheelle semmosena palveluna jo siinä omassa muodossaan tukena. Ja samoin esimerkiksi se mitä yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa, ni siellä myös oli tätä keskustelua että on sitten sellaisia tarpeita perheillä, tietynlaisia ja ehkä jonkunlaisia isompiaki tarpeita apuun tukeen. Että tämmönen avoin päiväkoti olis siihenkin myös tosi hyvä yksi osa-alue.”

Toisaalta muu varhaiskasvatus näyttäytyi myös yhteisöllisenä, *vanhempien keskinäisen asiantuntijuuden* jakamisen paikkana. Allaolevassa katkelmassa perhekerhotoiminta saa perustelunsa vanhempien tarpeesta tavata toisiaan, jakaa vanhemmuutta ja pohtia vertaisryhmässä ratkaisuja vanhemmuuden kipukohtiin.

”Ja sit jos ajatellaan tommosii perhekerhoja niin siellä varmasti näkyy se että, vanhemmat haluvat tavata myöski toisia vanhempia ja jakaa sitä, vanhemmuutta ja siinä mahdollisii, kipukohtia ja miettiä yhdessä että miten asioita voidaan ratkaista. Tai toimia ja olla vaan yhdessä että ei ole niin yksinäistä.”

Huolenpitodiskurssissa muiden varhaiskasvatustalveluiden tarvetta perusteltiin myös *alueellisilla käyttäjätarpeilla*. Kunta näki palvelun saavutettavuuden ja tavoitettavuuden tärkeänä asiana palveluiden kohdentamisessa esimerkiksi alueille, joilla on korkeampi työttömyysaste.

”No avoimessa sitten niin, siinä me ollaan lähinnä juuri sitä saavutettavuus ja tavoitettavuus asiaa yritetty erilaisilla kyselyillä tehdä. Et millasia, käyttäjätarpeita meillä eri alueilla on. Että esimerkiksi, työllisyysaste. Et alueet jossa, työttömyys on, suurempaa ku toisilla niin niillä tälläset avoimen kerhot, niillä alueilla niinku avoimille kerhoille on tarvetta.”

Muiden varhaiskasvatuspalveluiden käyttäjät asemoituivat allaolevassa katkelmassa erillisiksi 'varsinaisen' varhaiskasvatuksen käyttäjistä. Hoitosopimus näyttäytyi tekijänä, joka liittää lapsen ja perheen varhaiskasvatuksen piiriin. Hoitosopimuksen voi tässä yhteydessä tulkita formaalia, *meijän* varhaiskasvatusta, ja informaalimpaa muuta varhaiskasvatusta erottavaksi elementiksi.

”Mää näkisin että, muun varhaiskasvatuksen tehtävä on osaltaan auttaa ja palvella niitä lapsiperheitä jotka ei oo, kunnallisen varhaiskasvatuksen piirissä.”

Haastattelija: *Niin, puhuit tos aikasemmin että käyttäjät on niitä jotka eivät oo tän kunnallisen varhaiskasvatuksen piirissä. Niin mitä sä tarkoitat sillä?”*

”Että heillä ei oo voimassaolevaa, hoitosopimusta meijän, varhaiskasvatukseen”

Muun varhaiskasvatuksen kerhotoiminnan *toisenlaisuus* verrattuna päiväkotien varhaiskasvatukseen rakentui huolenpitodiskurssissa positiiviseksi asiaksi. Kerhotoiminta kuvattiin päiväkotien varhaiskasvatusta *vapaammaksi* ja *rennommaksi*, jota ei koske samat velvoitteet paperitöistä ja selvityksistä kuin päiväkotien arkea. Tätä näkemystä vahvistettiin myös asiakastyytyvyydellä: vanhemmat antavat positiivista palautetta ja käyttävät palveluita.

”Ja siit tulee hirveest asiakkailta palautetta. Ihan tosi paljo. Että kiitellään siitä että ku lasten kaa ollaan niin paljo ulkona ja käyvään siellä luonnossa ja tutkitaan sitä. Ja nämä aikuiset on oikeesti läsnä ja.. Että sitä aikaa on niin siis avoimen arjesta puuttuu sit se kaikki semmonen paperityö, ja muu mikä sit taas on siellä päiväkodin arjen sisällä. Et meijän ei tarvi siihen käyttää sitä, aikaa että ku se on vapaampaa. Et niist ei tarvi tehdä kaikenmaailman, merkintöjä niin ja muita, tälläsiä selvityksii kaikenmaailman mitä nykyään täytyy tehdä tuolla päiväkodin puolella. Niin, se tietyst antaa jotenki vapautta siihen ja tavallaan semmosta rennonpaa niin jotenkin se kyl huokuu sieltä jotenki. Et se on niin toisenlaista se, avoimen arki. Niin se kyl on ainaki sen suosion takana kyllä yksi mikä, jotenki vanhemmat tykkää.”

”ohjaajat oli kysyny et mitäs te sit toivoisitte et tääl sit puuhattais tääl kerhossa. Niin vanhemmilt tuli vaan et ei tarvi mitään ihmeellistä et kunhan me saadaan vaan tääl kokoontuu. Tää on niin ihana kun tänne tuli tällain paikka. Et ne oli siitä niin

kiitollisia et kunhan meil on tällänen, niin sanotust tällänen olohuone tavallaan sitte. Pääsee tapaamaan muita niin tää on jo niin ihanaa, että ei tarvi sen kummempaa”

Muun varhaiskasvatuksen järjestämistä perusteltiin palveluiden tärkeydellä. Kunta järjestää muuta varhaiskasvatusta, koska sekä kunta että kuntalaiset näkevät palvelun olemassaolon tarpeellisenä. Muun varhaiskasvatuksen katsottiin olevan tärkeä palvelu niin vanhempien ja lapsiperheiden yhteisöllisyyden ja vertaistuen näkökulmasta, kuin myös kunnan osalta ennaltaehkäisyn ja varhaisen puuttumisen näkökulmasta. Perusteluissa korostui vanhempien itsensä aktiivinen rooli palveluiden kysyjinä: vanhempien esiin tuomat toiveet ja tarpeet kuvattiin palveluiden järjestämisen lähtökohdaksi.

Perustelut, miksi kunta järjestää muuta varhaiskasvatusta	Muun varhaiskasvatuksen järjestämistavat
<i>Muun varhaiskasvatuksen palveluiden järjestäminen kunnassa on tärkeää</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kunta järjestää muuta varhaiskasvatusta, vaikka se ei ole lakisääteinen palvelu • Kunta mahdollistaa kokoontumispaikan kotona oleville lapsiperheille
➤ <i>Kunnassa on tarvetta ennaltaehkäisevälle toiminnalle, joka tukee kotona olevien lasten ja vanhempien hyvinvointia</i>	
➤ <i>Vastaa käyttäjien tarpeisiin</i>	
➤ <i>Tukee vanhemmuutta</i>	
➤ <i>Auttaa perheitä juurtumaan asuinpaikkaan</i>	

Taulukko 3. Muun varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät perustelut huolenpitodiskurssissa.

6.2.3 Resurssidiskurssi: muu varhaiskasvatus riittävinä varhaiskasvatuspalveluina

Kolmas diskurssi liittyy puheeseen varhaiskasvatuksen resursseista. Diskurssin sisällä ilmeni kahta erilaista puhetapaa riippuen kunnan tilanteesta. Olen nimennyt ne *kevytpalvelupuheeksi* ja *lisäpalvelupuheeksi*. Kevytpalvelupuheessa muu varhaiskasvatus näyttäytyi kunnan tavoitteena tarjota koko- tai osa-aikaista varhaiskasvatusta *’kevyempiä’ varhaiskasvatuspalveluja* niille perheille, joissa vanhempi on kotona. Näin toimimalla voitiin vapauttaa päivähoitopaikkoja. Lisäpalvelupuheessa puolestaan korostuivat muun varhaiskasvatuksen kustannukset ja *lakisääteisten varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisen priorisointi* muun varhaiskasvatuksen

edelle. Yhteistä molemmille puhetavoille oli varhaiskasvatuksen resurssien järkevän jakamisen nostaminen muun varhaiskasvatuksen järjestämistä keskeisesti jäsentäväksi tekijäksi. Tarkastelen seuraavaksi näitä puhetapoja erikseen, koska näkemys muun varhaiskasvatuksen järjestämisen merkityksestä rakentuu kevytpalvelu- ja lisäpalvelupuheessa eri tavoin.

Kevytpalvelupuhe

Kevytpalvelupuheessa yhdistyi puhe kunnan resurssien tehokkaasta käytöstä lapsen oikeuteen saada laadukasta varhaiskasvatusta muun varhaiskasvatuksen palveluiden piirissä. Palvelun 'kevytluotoisuus' tuli esiin puheessa käytetyissä käsitteissä:

"kevyempi palvelu"

"kevyempi vaihtoehto"

"kevytluotonen"

"köykäisempi varhaiskasvatuspalvelu"

'Kevyempien' varhaiskasvatuspalveluiden tarjoaminen näyttäytyy allaolevassa katkelmassa investointina, johon kunta on suunnannut resursseja ja voimavaroja. Perusteena tälle on toiminnan taloudellisuus: panostamalla muuhun varhaiskasvatukseen, eritoten lasten kerhotoimintaan, kunta voi tuottaa ja tarjota taloudellisesti *kevyemmin* varhaiskasvatuspalveluita.

"No, se lähtökohta millä me ollaan lähetty tätä tekemään niin tää on tämmönen ihan strateginen valinta ollu tässä kaupungissa. Elikkä ihan valtuustonki tahtotila on tämmönen että tähän niinku meki ollaan käytetty sanaa kevyempään palveluun. Elikkä taloudellisesti kunnalle kevyempään palveluun mutta perheilleki myös, ilmaiseen palveluun niin on suunnattu voimavaroja, resursseja ja niin edelleen."

Puhe *kevyemmästä* varhaiskasvatuspalvelusta ilmeni myös puheessa kerhotoiminnasta palveluna, joka *riittäisi* monelle perheelle. Puheessa *todellisesta vaihtoehdosta* lasten kerhotoiminta asemoitiin palveluksi osa-aikaisen varhaiskasvatuksen rinnalle, jonka valintaa tuettiin esimerkiksi maksuttomuudella.

"Niin sitten ruvettiin tarjoo vaihtoehtoo sille osapäivähoidolle että ku monelle perheelle kuitenkin riittäis semmonen kevyempi vaihtoehto. Et meillä olis todellinen vaihtoehto sitten sille ja, sitä kautta sitä on sitte lähdetty kehittää ja laajentaa."

”niissä kaksvuotiaitten kerhoissa on ollu se taustalla että.. kaksvuotias voi pikku hiljaa opetella siihen ryhmässä olemiseen, se on kerran viikossa se kerho, ja on ajateltu että se on.. osalle perheistä riittävä tällöinen varhaiskasvatuksen palvelu. Kaksvuotiaalle.”

”Niin siihen tarpeeseen tavallaan luotiin tällöinen, köykäinen on huono sana mut kyllä me sitä käytetään. Että semmonen köykäisempi varhaiskasvatuspalvelu. Ja sitte se on viel tavallaan se että sit myös tehtiin maksuttomaksi eli se ei maksa perheille mitään. Et se kynnys siihen tulemiseen on helppo. ”

Lasten kerhotoiminnan asemaa osa-aikaisen varhaiskasvatuksen kaltaisena toimintana korostetaan myös seuraavissa katkelmissa. Argumenttia perusteltiin varhaiskasvatussuunnitelman noudattamisella. Varhaiskasvatussuunnitelman kaikkien sisältöjen katsottiin toteutuvan kerhotoiminnassa, vaikka toiminta-aika on määrällisesti vähäisempi.

”Se kerhotoiminta on järjestetty osapäivähoidon kaltaiseksi. Se on ihan sama et siellä huolehditaan siitä lapsen hyvinvoinnista ja ne kaikki samat meidän (vasussa) olevat asiat toteutuu siellä kerhotoiminnassa kuin siellä subjektiivisen rajaamisen piirissä olevassa varhaiskasvatuksessa. Mut että sitä tietenkin, sitä on vähemmän nyt ku se on se kaks kertaa viikossa”

”Ja tietenkin se että se on laadullisesti, se on todella hyvää ja laadukasta toimintaa ei vaan semmosta säilytyspaikkaa tai toisella kädellä tehtyä toimintaa. Vaan ihan mejän kaikki varhaiskasvatuksen, varhaiskasvatussuunnitelman sisältöjä myöten niin, sillä lailla. Tietysti määrällisesti pienempi mutta että laadullisesti yhtä hyvä ja laadukas.”

Kevytmuotoisuus näyttäytyi myös ajallisesti lyhyempänä toiminta-aikana. Erossaolo vanhemmasta kuvattiin lasta kuormittavaksi asiaksi, mutta muussa varhaiskasvatuksessa ero on vain *pieni hetki*, mikä edesauttaa *päiväkotiarkeen tottumista*. Muun varhaiskasvatuksen kevytmuotoisuus tuotettiin näin ollen tekijänä, joka ilmenee *positiivisena kokemuksena* sekä vanhemmalle että lapselle.

”Hm, no pääsee vähä niinku tutustumaan niin sanotusti ensin ennenku se päiväkotiarkea alkaa niin se on sellanen kevytmuotonen päästä tutustumaan siihen ennenku lähetään et se on maanantaist perjantai kello 7 ja viedään ne lapset raahataan sinne päiväkotiin. Niin se avoin jos kokoontuu et pikkusilla vaikka kerran viikossa, ne tuodaan sinne jumppaan pieneks hetkeks. Niin lapset pääsee tottumaan siihen. Se on sen puoltoist tuntii, se ei oo pitkä aika. He jaksaa kannatella sen hetken itseään siellä ja pärjäävät ilman sitä vanhempaa ja tavallaan vanhemmankin et se pikku hetki, ja he kuulee että loppupeleis se on sit menny ihan

mukavasti ja näin. Niin tavallaan molemmille semmonen positiivinen kokemus siitä maailmasta. Ja sitte kun isommaks kasvaa niin sit se on pari kertaa viikossa sitten lapset siellä ryhmässä. Niin se tavallaan palvelee siinäki että pehmentää sitä päiväkotiin tai perhepäivähoitoon siirtymistä sieltä.”

Legimiteetti muussa varhaiskasvatuksessa tarjottavan varhaiskasvatuksen määrälle verrattuna subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden määrään tuotettiin myös perheen näkemyksellä *riittävästä* varhaiskasvatuksen määrästä: palvelun käyttäjiä ovat perheet, jotka ajattelevat muun varhaiskasvatustoiminnan olevan riittävä määrä varhaiskasvatusta heidän lapselleen. Kotihoidontuki nähtiin allaolevassa katkelmassa porkkanana, jonka uskottiin vaikuttavan osan perheistä valintoihin.

”Joo no, niitä käyttäjiä on varmaan ne perheet jotka haluaa sen kotihoidontuen ja on oikeutettuja siihen, ni se on varmaan se kaikista isoin porkkana siinä. Ja varmaankin siis ne perheet jotka ajattelee et se on riittävä määrä, sitä varhaiskasvatusta lapselle se määrä mitä me tarjotaan. Emmä oikeestaan muuta, se on varmaan sillain pelkistettynä se on se porukka.”

Pula varhaiskasvatuspaikoista tuli yleisesti esiin resurssidiskurssissa. Kerhotoiminnan kuvataan allaolevassa katkelmassa muodostuneen kunnassa keinoksi vastata valtakunnallisen varhaiskasvatustalouden ja paikallisten resurssien väliseen ristiriitaan tilanteessa, jossa *laki salli* kotona olevien vanhempien lasten kokopäivähoidon. Kunnalla *ei periaatteessa ollut oikeuttakaan* kieltää vanhempia tuomasta lasta päivähoitoon kokopäiväisten paikkojen pulasta huolimatta. Kerhotoimintaa järjestämällä kunta pyrki kuitenkin tarjoamaan *houkuttelevan varhaiskasvatusmuodon* sellaisille perheille, joissa äiti tai isä oli kotona.

”Ja sitte tää meidän kerhotoiminta on sillä lailla ku se tuli, ikään kun tietysti siitä tarpeesta että, koettiin et siel varhaiskasvatuksessa oli, pula niistä kokopäiväisistä paikoista. Koska siellä oli paljon perheitä ja lapsia joissa vanhemmat oli kotona. Niin ja lakihan sen salli. Niin tavallaan se että tarjottas jotakin siihen rinnalle perheille jos esimerkiks äiti tai isä on kotona. Että he ei vaan, sanotaan että te ette voi tuoda lasta päivähoitoon ja siihen ei periaattees ollu oikeuttakaan. Vaan ikään kun siihen rinnalle kehitettiin semmonen houkutteleva muoto joka tukisi sitten sitä äitiä tai isää siellä kotona sitten lapsen kanssa.”

Kunnan positio määrittyi rajallisten päivähoitopaikkojen järjestäjänä ja organisoijana. Allaolevassa kunnassa kuvataan olevan *sellainen tilanne*, että palveluohjauksessa *pyritään tarjoamaan* kerhopaikkaa sellaisille, jotka *eivät välttämättä tarvitsisi* päiväkotitai perhepäivähoitopaikkaa.

”on tällä hetkellä sellanen tilanne että hyvin pyritään palveluohjauksessa tarjoamaan kerhopaikkaa, sellaisille jotka ei välttämättä tarvitsisi sitä päiväkotitai perhepäivähoitopaikkaa.”

”Joo, se jatkuva pula niistä päiväkotipaikoista. Se on ollu taustalla ja.. myös niin, myös se tav-, no tavallaan se on ollu yksinkertainen syy.”

Lapselle tuotettiin positio, jossa hänellä on kerhotoiminnassa *oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen*, osana oppimisen polkua. Varhaiskasvatuslakiin ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin viitattiin osin myös kunnan tekemänä valintana: laki ei velvoita kuntia muun varhaiskasvatuksen järjestämisessä samoin kuin päiväkotitoimintaa. Tästä näkökulmasta tarkasteltiin myös toiminnan laadukkuutta: valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja Varhaiskasvatuslain tavoitteiden katsottiin toteutuvan *myös* kerhotoiminnassa, jonka laadukkuus kunnassa *haluttiin* taata varhaiskasvatuksen mitoituksella.

”Joo no mää näkisin sillai että kun ne varhaiskasvatuksen perusteista ja sitte valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta tulee meille tavallaan, erittäin hyvä semmonen lapsen oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Niin sen tulee ohjata myös tätä avointa varhaiskasvatusta, kerhotoimintaa.”

”puhutaan siitä lasten avoimesta kerhotoiminnasta. Että se on oikeesti sitä oppimista edistävää ja se on monipuolista. Uudenlaisia toimintapoja, oppimisympäristö on järjestetty että se.. Ne Varhaiskasvatuslain sisällöt toteutuu siinäkin toiminnassa. Ja se on osa sitä lapsen oppimisen polkua myöskin tämä toiminta että edistää sitä lapsen oppimista ja, kasvamista siinä omassa kehitysvaiheessaan.”

”me halutaan että se takaa sen laadukkaan toiminnan kun siellä on tää, sama mitotus kun varhaiskasvatuksessa”

Viimeaikaiset valtakunnalliset varhaiskasvatuspoliittiset päätökset näyttäytyivät ristiriitaisina suhteessa muun varhaiskasvatukseen kevyempänä palvelumuotona. Allaolevasta katkelmasta ilmenee, kuinka valtakunnalliset ratkaisut nähtiin yleisen työllisyystilanteen ohella päiväkotipaikkapulaan vaikuttavaksi tekijäksi.

”Niin.. oikeestaan ollaan siinä tilanteessa että, kyl se aina kysytään kaikilta, tasavertaisesti, että olisiko tämä [muu varhaiskasvatus] hyvä ratkasu teiän perheelle. Ja palveluohjaukseen meillä ihan järjestäjän näkökulmasta sen vuoksi että meillä on ihan valtava pula päiväkotipaikoista. Se sillä tavalla on hakemuksia tullu todella paljon. Nyt näitten valtakunnallisten ratkasujen myötä. Ja.. tietenki talouden ja työllisyyden kasvun myötä..”

Ristiriita valtakunnallisen ja paikallisen varhaiskasvatuspolitiikan välillä ilmeni huolena lasten kerhotoiminnan tulevaisuudesta: hallituksen päätökset ja valtakunnallinen keskustelu kuvattiin *trendiksi*, jolle kunnassa *ei mahdeta mitään*. Huolimatta kunnan panostamisesta kerhotoimintaan, yhä useampi huoltaja hakee lapselleen varhaiskasvatuspaikkaa päiväkodista.

”siitä kerhojen, lastenkerhojen tulevaisuudesta ollaan kyllä tosi huolissaan, koska tää valtakunnallinen.. tietenkin nää hallituksen päätökset mitä on varhaiskasvatukseen liitetty ja se valtakunnallinen keskustelu siitä osallistumisasteen nostamisesta, lasten osallistumisasteen nostamisesta varhaiskasvatuksessa ni se on aiheuttanu sen että.. huoltajat on hakeutuneet, tai huoltajat on hakenee lapsia varhaiskasvatukseen päiväkotiin. Meiän kerhotoimintaan haku on vähentyny. Eli meil on joka syksy nyt alottanu vähemmän ja vähemmän lapsia siellä kerhotoiminnassa. Me ollaan nyt sen edessä että meiän oikeesti pitää miettiä että mille alueille keskitetään sitä kerhotoimintaa. Se on jotenkin minusta semmonen huolestuttava henkilökohtaisesti huolestuttava suunta, koska se kerhotoiminta on meillä niin laadukkaasti ollu järjestettyä, että minun mielestä se palvelisi tietyllä tavalla sitä subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta, monilla lapsilla kuitenkin. Mutta trendi on sellainen. Me ei tällä valtakunnalliselle keskustelulle ja näille ratkasuille ja hallituksen päätöksille mahdeta nyt tällä hetkellä mitään. Me ollaan, meiän täytyy suunnitella ja miettiä sitä et kuinka paljon resursseja me kohdennetaan sinne kerhotoimintaan ja kuinka paljon sieltä resursseista siirretään ihan sitte päiväkotitoimintaan.”

Valtakunnan kehittämisasiat ovat saaneet aikaan sen, että kunnassa koettiin oltavan *vedenjakajalla* sen suhteen, kumpaan suuntaan toimintaa *lähdetään viemään*. Kunta positioitui näin aktiiviseksi toimijaksi kunnan varhaiskasvatuspalveluiden tarjonnan suuntaajana. Lapsen varhaiskasvatusoikeuden määrittelemisen 20 viikkotunniksi sekä varhaiskasvatusmaksujen alentumisen nähtiin kuitenkin heijastuvan muun varhaiskasvatuksen houkuttelevuuteen.

”me ollaan nyt vähä eri linjoilla tämän valtakunnan kehittämisasioitten suhteen. Elikkä näyttää siltä niinku mä tossa jo jossaki kohti sanoin että näistä tietyistä syistä johtuen niin meillä tietenki perheet sit valitsee sen, ilmasen tai lähes ilmasen

päiväkotihoitoon, neljä tuntia päivässä. Niin et meillä nyt ollaan vähä niinku semmosella vedenjakajalla että meillä on toisaalta, et kumpaan suuntaan me lähetään viemään. Et lähetääkö me viemään tätä tänne neljä tuntia päivässä, niinku tänne lain määrittelemään toimintaan. Tai kaksyt tuntia viikossa lain määrittelemään toimintaan. Vai yritetäänkö me, vielä panostaa ja satsata tähän, meidän nykymalliin että.. Et meidän ei kuntana tietenkään kannata molempiin nyt sitte..”

”Joo se on ihan tällöinen palvelujen järjestäjän näkökulma mutta, oikeesti siis, näin ku mä oon tässä kuvannu tässä haastattelussa ni kerrotaan perheille, ihan tasavertaisesti siitä että mitä se kerhotoiminta on, et sitä yritetään markkinoida, mutta perhehän sen hakemuksen sitten jättää kun ratkaisun tekee. Mut että kyl sitä, kyl me kovasti mietitään. Millä keinoilla se kerhotoiminta saataisiin tän valtavirran ja median kaiken kirjottelun rinnalla sitten säilymään hyvänä palveluna, houkuttelevana palveluna.”

Allaolevasta katkelmasta käy ilmi, että kaikissa kunnissa lasten kerhotoiminnan käyttö ei ole kuitenkaan vähentynyt, vaikka sitä *pelättiin* 20 viikkotunnin varhaiskasvatusoikeuden rajauksen myötä. Valtakunnalliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen maksuttomuuden laajentamisesta näyttäytyivät kuitenkin epävarmuustekijänä kerhotoiminnan tulevaisuudelle. Kerhomaksun kuvattiin olevan *ihan eri kokoinen* kuin senhetkinen varhaiskasvatusmaksu. Tämä tulkittiin kerhotoiminnan suosioon vaikuttavaksi tekijäksi.

”Me vähä pelättiin sitä alussa et miten käy sitten ton avoimen toiminnan kanssa. Kun tuli tää, [tässä kunnassa] otettiin käyttöön tää 20-tuntinen varhaiskasvatus. Että tekeekö se sen että meillä ei oo sitten enää sinne avoimen palveluihin asiakkaita. Mut ei se sitä oo tehny et kyl meillä riittää edelleen kuitenkin siellä. Et meil on tietysti se on vaikuttaa se, et meil on kerhomaksut niin.. Aika pienet kuitenkin. --- Et ohan se ihan eri kokoinen ku sitte tulis toi varhaiskasvatusmaksu. Mutta sitten jos sitä maksuttomutta laajennetaan niin sithän siinä onkin niin et mitä sitten tapahtuu mutta.. Mutta ihan hyvin kyllä, täyttää sitä palveluvalikkoo tällä hetkellä.”

Lisäpalvelupuhe

Resurssidiskurssi ilmeni myös lisäpalvelupuheena, jossa muu varhaiskasvatus jäsenyi eilakisääteiksi palveluiksi, joihin kunnalla *ei ole mahdollista tai tarpeellista resurssoida*.

”päivähoidon tarve”

”kustannuskysymys”

”tilaongelma”

Allaolevasta katkelmasta ilmenee, kuinka kunnassa varhaiskasvatuspalveluiden merkitys jäsenyy yleisellä tasolla vanhempien työssäkäynnin luoman *päivähoidon tarpeen* näkökulmasta, ja myös lasten kerhotoiminnan tarve arvioitiin tästä näkökulmasta hyvin vähäiseksi.

”kellä oikeesti on sitä työn takia päivähoidon tarve he hakeutuvat sitte päivähoitoon varhaiskasvatukseen. Ja näin se jako on ymmärtääkseni on mennyt että.. Muutamia oli, on ollu joskus muistaakseni sitte on, niinku se oli niin vähäinen se päivähoidon tarve ihan muutamana päivänä viikossa. Niin heille sitte on se kerhotoiminta siinä mielessä onnistunu. Mut niitä ei kovin montaa oo.”

Muun varhaiskasvatuksen järjestäminen näyttäytyi *resurssi- ja kustannuskysymyksenä*. Määrärahojen ollessa rajalliset lakisääteisten varhaiskasvatuspalveluiden järjestäminen *varsinaisen päivähoitopaikan* tarvitsijoille on kunnan näkökulmasta priorisoitava muun varhaiskasvatuksen edelle.

Haastattelija: *”Onks siihen sit ollu jotain muita syitä sitten kun nää tilasyt että sitten tää [avoin päiväkotitoiminta] ei oo sitten, lähteny liikkeelle?”*

V: *”Sillon se tyssäs eniten siihen tilaongelmaan. Ja se meillä on vieläki se tilaongelma että, meillähän on se positiivinen ongelma [tässä kunnassa] että meil on hyvin muuttovoitonen kunta, --- elikkä nuoret perheet tulee tänne töihin ja, hyvin monet tulee tänne sillä tavalla että heillä on suku, tukiverkot saattavat jäädä aika kauaskin että, siin on sitten monenlaista juttua mut et se että meil on näitä päivähoitopaikkoja ihan, että vanhemmat käy työssä ja tarviivat ihan varsinaisen päivähoitopaikan niin nyt, meil on kova työ pysyä tässä perässä. Vaikka uusia päiväkoteja onki rakennettiin ja investoitu kyllä ihan sillä lailla varhaiskasvatukseen”*

”lähinnä resurssikysymyshän se on. Tietysti tilakysymys on myöski että.. Että mihinkä sitte näitä. Ku meillä on päivähoitoryhmät on täynnä. Et se missä tilassa, se tarkoittaa sitte uuden tilanki perustamista ja ne on aina kustannuskysymyksiä.”

”et oikeestaan meillä on viime vuodet ollut ongelmana nimenomaan paikkojen riittävyys ja kaikki määrärahat on menneet siihen et me ollaan saatu lapsille järjestymään tarpeellinen määrä, hoitopaikkoja.”

Kunnan päätöstä olla järjestämättä muun varhaiskasvatuksen palveluja perusteltiin myös *vähäisellä kysynnällä*. Muuta varhaiskasvatusta koskevien kyselyiden vähäisyys on myös tulkittu siten, että tarvetta kunnan järjestämille muun varhaiskasvatuksen palveluille ei tällä hetkellä ole – tosin mikäli kysyntä kasvaisi, asiaa tulisi miettiä uudelleen.

”Ja loppujen lopuksi ei siitä kyllä hirveesti oo kyselyitäkään tullu mejän suuntaan että pitäis järjestää tämmöstä avointa varhaiskasvatusta. Toisaalta jos sitä alkas tulla tämmösiä paljonkin ja, tiedusteluja. Niin sittehan pitäis uudestaan miettiä että onko meillä oikeesti mahdollista järjestää sitä.”

Allaolevissa katkelmissa sitä, ettei kunta järjestä muuta varhaiskasvatusta perustellaan myös seurakuntien järjestämän toiminnan riittävyydellä. Se, ettei seurakunta ole lisännyt muun varhaiskasvatuksen toimintaa kunnassa, tulkittiin signaaliksi siitä, ettei tarvetta kunnan järjestämille palveluille toistaiseksi ole.

”Mutta ollaan näistä syistä mitä äsken sanoin niin, ainakin nyt päädytty siihen että no meillä on vähä hankala tarjota sitä. Koska kuitenkin on tää seurakunnan, toiminta niin se on ihan suosittua ja seurakuntahan sitte halutessaan voi lisätä sitä. Mutta jos hekään ei oo sitä lisänny, niin en mä tiiä miten iso tarve sitte siinä on loppujen lopuksi.”

”meil ei oikeestaan kauheesti ollu kysyntäkään avoimelle varhaiskasvatukselle. Eliikkä koska me ollaan kuitenkin saatu kaikki lapset jotka ovat tarvinneet esimerkiksi ihan, subjektiivista varhaiskasvatusta järjestymään meillä päiväkodeissa. Ja sitte toisaalta tää kolmas sektori Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja seurakunta ovat hyvin myöskin täyttäneet sitä paikkaa.”

Päätös olla järjestämättä muuta varhaiskasvatusta ei kuitenkaan aina ollut vain taloudellinen kysymys. Allaolevasta katkelmasta käy ilmi, että *vanhempien ei uskota haluavan laittaa perheen*

isompaa lasta fyysisesti muualla olevaan avoimeen päiväkotiin työttömyys- tai perhevapaajakson ajaksi, vaan lapsen halutaan pysyvän tutulla paikallaan tutussa varhaiskasvatuspaikassa.

”Mut mä nään jollaki tavalla sen niin että, ihmiset jotka on osan aikaa työttömänä tai äitiyslomalla kotona tai muuta niin, he eivät esimerkiksi halua sitä isompaa lasta laittaa välillä avoimeen päiväkotiin joka on, fyysisesti jossakin muualla. Kuin siinä missä lapsi on esimerkiksi ollu varhaiskasvatuksessa jo aikasemmin. Vaan haluavat hänet pysyvän siinä omalla tutulla paikallaan ja talossa. Koska ajatuksena on sitte että pikkusisko tai -veli tulee myöhemmin samaan paikkaan hoitoon ja sitä rataa.”

Kysynnän ja tarjonnan välistä suhde nähdään allaolevassa katkelmassa myös palveluohjauskysymyksenä: mikäli kunta järjestäisi muuta varhaiskasvatustoimintaa ja lähtisi markkinoimaan sitä, tilanne kysynnässä voisi muuttua.

”Toisaalta se on varmasti myös sellanen, palveluohjauskysymys. Elikkä jos meillä olis sitä avointa päiväkotiä ja me lähdetäs sitä markkinoimaan ja, niin pois päin niin varmaanki se, se tilanne muuttuis.”

Muun varhaiskasvatuksen järjestämistä ja järjestämättä jättämistä perusteltiin resurssien käytön järkevyydellä (ks. **taulukko 4**). Pula päivähoitopaikoista ja kunnan tiukat varhaiskasvatuksen resurssit mainittiin syynä sille, että kunnassa panostettiin muuhun varhaiskasvatustoimintaan, sekä sille, että kunta ei järjestänyt muuta varhaiskasvatusta. Keskeisinä eroina tulkintatavoissa oli se, miten muuhun varhaiskasvatukseen palveluna suhtauduttiin. Ajateltiinko muu varhaiskasvatus *investointina*, jonka avulla tavoiteltiin varhaiskasvatuspaikkojen saatavuuden paranemista ja toiminnan taloudellisuutta, nähtiinkö muu varhaiskasvatus *palvelumuotona*, joka aiheuttaa lisää *kustannuksia*, vai pidettiinkö muuta varhaiskasvatusta kunnalle syystä tai toisesta *tarpeettomina* palveluina.

Muun varhaiskasvatuksen järjestämistä perusteltiin kunnan näkökulmasta keinona vastata pulaan päiväkotipaikoista, mutta myös vanhemman päätöksenä valita kevyempi varhaiskasvatusmuoto, joka riittää heidän perheensä tarpeisiin. Perusteluissa tuli esiin myös lapsen etu: toisaalta muuhun varhaiskasvatukseen osallistumisen nähtiin helpottavan siirtymää kotihoidosta päiväkotiin tai perhepäivähoitoon, toisaalta lasten kerhotoiminta nähtiin itsessään laadukkaana ja osa-aikaisen varhaiskasvatuksen kaltaisena.

Muun varhaiskasvatuksen järjestämättä jättämistä perusteltiin sekä resurssipulalla että kysynnän vähäisyydellä. Vaikka kunnassa olisikin tahtotila järjestää muuta varhaiskasvatusta,

nähtiin resurssien menevän lakisääteisten varhaiskasvatuksen velvoitteiden hoitamiseen. Toisaalta muu varhaiskasvatus nähtiin palvelumuotona, joka ei houkuttele perheitä, mutta asia tulkittiin myös palveluohjauskysymykseksi.

Perustelut, miksi kunta järjestää muuta varhaiskasvatusta	Muun varhaiskasvatuksen järjestämistavat
<i>Muun varhaiskasvatuksen järjestäminen on kunnan varhaiskasvatuksen resurssien käytön kannalta järkevää</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kunta tarjoaa muun varhaiskasvatuksen palveluita alueellisina lähipalveluina • Kunta investoi kerhotoiminnan laatuun • Kunta markkinoi kerhotoimintaa vaihtoehtona osa-aikaiselle varhaiskasvatukselle
➤ <i>Muu varhaiskasvatus vapauttaa päivähoitopaikkoja</i>	
➤ <i>Perheelle riittävät muun varhaiskasvatuksen palvelut</i>	
➤ <i>Lapsen oikeus varhaiskasvatukseen voi toteutua myös laadukkaasti järjestetyssä kerhotoiminnassa</i>	
Perustelut, miksi kunta ei järjestä muuta varhaiskasvatusta	
<i>Muun varhaiskasvatuksen järjestäminen ei ole kunnan varhaiskasvatuksen resurssien käytön kannalta järkevää</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 3. sektorin toimijat vastaavat muun varhaiskasvatuksen järjestämisestä kunnan alueella • Kunta priorisoi resurssit lakisääteisiin varhaiskasvatuspalveluihin
➤ <i>Muuhun varhaiskasvatukseen ei ole mahdollista resurssoida</i>	
➤ <i>Kunnassa on pulaa päivähoitopaikoista</i>	
➤ <i>Muun varhaiskasvatuksen palveluista ei ole kysyntää</i>	

Taulukko 4. Muun varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät perustelut resurssidiskurssissa.

6.3 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli selvittää, millaisia puhetapoja muun varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyy kunnissa. Tutkimuskysymysteni avulla halusin selvittää, millaisia merkityksiä muulle varhaiskasvatukselle tuotetaan osana kuntien varhaiskasvatuspalveluja, ja miten kuntien muun varhaiskasvatuksen järjestämistapoja perustellaan. Tulosten perusteella muu varhaiskasvatus näyttäytyi merkityksiltään moninaisena. Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa esitetyt *huomiot muun varhaiskasvatuksen määrittelyn ja rajojen epämääräisyydestä saivat tässä tutkimuksessa*

vahvistusta (Alila & Portell 2008; Karila ym. 2017b; Puroila & Kinnunen 2017). Tässä alaluvussa kokoon yhteen tutkimustulokseni peilaamalla niitä aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Lopuksi esitän tutkimukseni keskeiset tulokset **taulukossa 5**.

Valinnanvapausdiskurssissa muun varhaiskasvatuksen palvelut miellettiin *perheiden valinnan mahdollisuuksia lisääviksi vaihtoehtoiksi*. Vanhemman mahdollisuus valita tuotettiin hyvänä asiana, arvona itsessään (Newman & Clarke 2009, 80). Tämä koski valintaa niin varhaiskasvatuspalveluiden välillä kuin myös varhaiskasvatuksen ja kotihoodon välillä. Vanhemman oikeus valita lapsensa hoitomuoto tuli esiin myös Onnismaan ym. (2014) tutkimuksessa osana yksilöllisiä oikeuksia koskevia varhaiskasvatuspoliittisia perusteluja. Valinnanvapausdiskurssissa esiintynyt perheiden erilaisia tarpeita painottavan puhutavan voikin tulkita olevan osa varhaiskasvatuspalveluiden yksilöllisyyttä korostavaa trendiä (Karila 2012). Kunta näyttäytyi valinnanvapausdiskurssissa palveluntarjoajana, jonka tulee mahdollistaa perheiden ja vanhempien erilaisten tarpeiden mukaiset varhaiskasvatuspalvelut (ks. myös Autto 2016). Perhe ja vanhemmat positioitiin asiantuntevan asiakkaan rooliin, aktiivisiksi ja kykeneviksi toimijoiksi. Lapsi jäi tässä keskustelussa taustalle, toiminnan kohteeksi. Perheille ja vanhemmille rakennettiin roolia asiantuntijoina, jotka tietävät parhaiten, mikä varhaiskasvatusratkaisu on paras juuri heille. Muun varhaiskasvatuksen tuottaminen tasavertaiseksi, perheen valittavissa olevaksi varhaiskasvatuksen palveluksi häivyttää kuitenkin keskustelusta sen tosiasian, ettei muu varhaiskasvatus ole vastaavalla tavalla säänneltyä ja valvottua toimintaa kuin päiväkotitoiminta tai perhepäivähoito (ks. Karila ym. 2017b, 18). On myös huomioitava, että muun varhaiskasvatuksen palvelut eivät välttämättä aina ole perheen ensisijainen vaihtoehto. Tässäkin tutkimuksessa varhaiskasvatusmuodon valintaa kuvattiin osittain myös kustannuskysymykseksi: kerhotoiminnan ollessa maksuiltaan 20 viikkotunnin varhaiskasvatusta edullisempi vaihtoehto, perheiden kuvattiin miettivän *valinnan taloudellisia rationaliteetteja*. Perheiden lastenhoitovalintojen onkin todettu olevan moninaisten tekijöiden summa, jolloin ajatus valinnan 'vapaudesta' näyttäytyy ongelmallisena (Hietamäki ym. 2017, 13; Karila & Mykkänen 2017).

Huolenpitodiskurssissa muu varhaiskasvatus merkityksellistyi *matalan kynnyksen kohtaamispaikkana*, joka jäsenyi päiväkotitoiminnasta ja perhepäivähoidosta erilliseksi ja erilaiseksi toiminnaksi. Matalan kynnyksen palveluiden yhtenä ajatuksena on integroida palvelujärjestelmän ulkopuolella olevia kansalaisia yhteiskuntaan (Törmä 2009, 168). Törmä tosin huomauttaa, että tarve matalan kynnyksen metaforan käytölle viittaa siihen, etteivät järjestelmän palvelut ole kaikille saavutettavia: jos näin olisi, ei erillisille matalan kynnyksen palveluille olisi tarvetta (2009, 168). Varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmän näkökulmasta tällaisen rakenteellisen esteen muodostaa varhaiskasvatuspalveluiden ja kotihoodon tukien vaihtoehtoisuus: lapsi, jonka

kotihoidosta maksetaan rahallisia tukia, ei voi samanaikaisesti käyttää kunnallista varhaiskasvatuspaikkaa (Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 2013/1225, 3 §). Huolenpitodiskurssissa muun varhaiskasvatustoiminnan ensisijaiseksi tehtäväksi tuotettiin lasta kotona hoitavien *vanhempien tarpeisiin vastaaminen*. Muu varhaiskasvatus näyttäytyi huolenpitodiskurssissa arvonäkökulmasta tärkeänä, lapsiperheiden sosiaalisia tukiverkostoja vahvistavana kuntapalveluna. Sen nähtiin tarjoavan apua, vertaistukea ja seuraa lasta kotona hoitaville vanhemmille. Kotona lapsia hoitavat vanhemmat profiloituivatkin tässä diskurssissa palvelujen ensisijaisiksi käyttäjiksi. Lapsi nähtiin osallistujana, joka voi muussa varhaiskasvatustoiminnassa puuhailla ja tavata ikätovereita turvallisessa ympäristössä. Muun varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä kuvailtiin esimerkiksi päiväkotitoimintaa vapaammaksi ja rennommaksi. Tulosten perusteella vaikuttaakin siltä, että *muuta varhaiskasvatustoimintaa ei huolenpitodiskurssissa mielletä vastaavalla tavalla pedagogisesti tavoitteelliseksi toiminnaksi kuin päiväkotien varhaiskasvatusta*. Tätä tulkintaa tukee myös Puroilan ja Kinnusen (2017) tutkimustulos, jonka mukaan varhaiskasvatusjohtajat arvioivat varhaiskasvatuksen uudistettujen tavoitteiden tuoneen haasteita varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämiseen erityisesti muussa varhaiskasvatuksessa. Jo vuonna 2008 Alilan ja Portell esittivät, että avoimen varhaiskasvatuksen määritelmästä tulisi erottaa muut avoimet lapsi- ja perhepalvelut, joiden pääasiallisena tavoitteena on lapsen varhaiskasvatuksellisen toiminnan sijaan tarjota aikuisille sosiaalisia kontakteja sekä vertais- ja ammatillista tukea (Alila & Portell 2008, 72). Vaikka näkemys muusta varhaiskasvatuksesta ensisijaisesti (koti)vanhemmuutta tukevinä palveluina korostuikin puheessa avoimista, lapsille ja heidän vanhemmilleen yhteisesti tarkoitetuista palveluista, tässä tutkimuksessa vanhemmuus- ja perhekeskeisyys näyttäytyi huolenpitodiskurssissa muuta varhaiskasvatusta yleisesti merkityksellistävänä puhetapana. Tämän näkemyksen voi katsoa heijastelevan suomalaista varhaiskasvatuspoliittista historiaa, jossa varhaiskasvatusta on perinteisesti tarkasteltu sosiaalihuollollisesta kontekstista käsin (Alila ym. 2014, 11).

Resurssidiskurssissa muu varhaiskasvatus merkityksellistyi nimensä mukaisesti varhaiskasvatuksen resurssien näkökulmasta. Muu varhaiskasvatus näyttäytyi joko niin sanottuina kevyempinä varhaiskasvatusmuotoina, joiden tehtävä määrittyi *osa-aikaista varhaiskasvatusta osin korvaavina varhaiskasvatuspalveluina*, tai vaihtoehtoisesti kunnalle *ylimääräisinä palveluina*, joiden järjestämiseen ei katsottu olevan tarvetta tai mahdollisuuksia. Puheessa kevyemmistä varhaiskasvatuspalveluista lapsi kuvattiin palvelun käyttäjänä, jolla on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen myös muussa varhaiskasvatustoiminnassa. Mikäli muu varhaiskasvatus nähtiin ylimääräisenä palveluna, lapsi nähtiin ensisijaisesti kotihoidossa olevana. Kunnan järjestämät päiväkotij- ja perhepäivähoitopalvelut miellettiin olevan tarkoitettu ensisijaisesti sellaisille perheille,

joilla oli vanhemman työstä, opiskelusta tai jostakin muusta syystä tarvetta varhaiskasvatuspaikalle. Vaikka lapsen subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen ei kyseenalaistettukaan, päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus näyttäytyi ensisijaisena niille lapsille, joiden vanhemmilla on työstä tai opiskelusta johtuva tarve saada lapselle varhaiskasvatuspaikka. Muun varhaiskasvatuksen palveluiden käyttäjät nähtiin kotona olevina perheinä, joilla ei ole välttämätöntä tarvetta varhaiskasvatuspaikalle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Puhe varhaiskasvatuksen tarpeesta vanhempien työmarkkina-aseman mukaisesti määriteltynä on linjassa viimeaikaisen valtakunnallisen keskustelun kanssa, jossa työmarkkinalähtöisyys on ollut varhaiskasvatuspoliittisten toimien keskeisenä perusteluna (Lundkvist ym. 2017; Paananen ym. 2015). Toisaalta erityisesti resurssidiskurssin kevytpalvelupuheessa korostui pula varhaiskasvatuspaikoista yhdistettynä varhaiskasvatuksen rajallisiin resursseihin. Kunta näyttäytyi tällöin ikään kuin pakotettuna kehittämään muun varhaiskasvatuksen toimintaansa selvityäkseen lakisääteisistä velvoitteistaan (vrt. Karila ym. 2017a, 398). Muun varhaiskasvatustoiminnan tulkittiin voivan *riittää* lapsille, joilla *ei ole erityistä tarvetta* koko- tai osa-aikaiseen varhaiskasvatuspaikkaan. Lasten kerhotoiminnalle tuotettiin kunnan järjestämänä merkitys laadullisesti osa-aikaista varhaiskasvatusta vastaavana mutta määrällisesti vähäisempänä lapsen varhaiskasvatuksen toimintamuotona. Siihen, missä tilanteissa vähäisempi kuin lakisääteinen 20 viikkotunnin varhaiskasvatuksen määrä katsotaan eri toimijoiden näkökulmista lapselle riittäväksi, tämä tutkimus ei vastaa. Aihetta olisi lasten välisen tasa-arvon näkökulmasta hyvä tutkia.

Mielenkiintoista tuloksissa oli, että jokaisessa diskurssissa muun varhaiskasvatuksen palveluiden järjestämistä perusteltiin *palveluiden tarpeella*, mutta se tulkittiin eri tavoin. Valinnanvapausdiskurssissa palveluiden tarvetta tarkasteltiin vanhempien ja perheiden muuttuvien ja yksilöllisten tilanteiden näkökulmasta. Tällöin muun varhaiskasvatuksen palveluiden nähtiin tuovan lisää varhaiskasvatuksen vaihtoehtoja esimerkiksi tilanteissa, joissa vanhemman työtilanne muuttuu tai perheeseen syntyy vauva. Vanhemmista puhuttiin asiantuntijoina, jotka määrittävät itse perheensä tarpeet varhaiskasvatukselle. Huolenpitodiskurssissa palveluiden tarvetta lähestyttiin toisaalta kunnan yleisenä tarpeena lapsiperheitä tukevien palveluiden olemassaololle, toisaalta kuntalaisten itsensä esiin tuomana tarpeena saada kuntaan lapsiperheille toimintaa ja kokoontumispaikkoja. Resurssidiskurssissa palveluiden tarvetta tarkasteltiin palveluiden kohdentamisen näkökulmasta: muu varhaiskasvatus nähtiin palveluna niille, jotka eivät tarvitse varhaiskasvatuspaikkaa päiväkodista tai perhepäivähoidosta. Järjestämällä muun varhaiskasvatuksen palveluita voitiin vapauttaa paikkoja niille, jotka tarvitsevat kokopäiväisen tai osa-aikaisen varhaiskasvatuspaikan.

Toinen merkillepantava asia on diskursseissa toimijoille tuotetut positiot. Tuottamalla kunnalle, perheille, vanhemmille ja lapsille erilaisia positioita, kunnat rakensivat samalla myös suhdettaan palvelun käyttäjiin. Valinnanvapausdiskurssille ominaista oli perheelle tuotettu asiakaspositio. Haastateltavat korostivat puheessaan perheen tai vanhempien oikeutta valita lapsensa hoito- ja varhaiskasvatusmuoto. Havainto on yhteneväinen Auton (2012) tutkimuksen kanssa, jossa kuluttajapositio oli yksi perheille tuotetuista toimijuuksista. Perhe tuotettiin kompetentiksi päätöksentekijäksi, jonka kykyä valita lapselleen paras hoitomuoto rajoittivat ulkosyntyiset tekijät, kuten varhaiskasvatusjärjestelmän tarjoamien vaihtoehtojen rajallisuus. (Autto 2012, 112–114.) Näkemys eroaa huolenpitodiskurssista, jossa kotona olevat perheet kuvattiin kunnan tarjoamia muun varhaiskasvatuksen palveluja tarvitseviksi. Kunnalle tuotettiin positio perheiden sosiaalista integraatiota edistävänä palvelunjärjestäjänä, minkä voi tulkita heijastelevan varhaiskasvatukselle ja päivähoidolle vielä 2000-luvun alussa keskeiseksi määriteltyä tehtävää vanhemmuutta tukevana palveluna (ks. Onnismaa & Kalliala 2010, 271). Muuta varhaiskasvatustoimintaa tarkasteltiin resurssidiskurssissa kuntatalouden ja varhaiskasvatuksen rajallisten resurssien näkökulmasta, jolloin kunnan ja palveluiden käyttäjien välinen suhde rakentui muun varhaiskasvatustoiminnan riittävyyden ympärille. Perhe positioitui päiväkotitai perhepäivähoitopaikkaa tarvitsemattomaksi, jolloin kunnan tehtäväksi tuotettiin resurssien järkevän käytön edistäminen. Tämä tapahtui joko panostamalla osa-aikaisen varhaiskasvatuksen kaltaisen kerhotoiminnan järjestämiseen, tai resurssien kohdentamiseen vain lakisääteisiin palveluihin. Resurssidiskurssissa on havaittavissa yhteneväisyyttä Karilan ym. (2017a) tutkimukseen, jossa kuntapäättäjien ja viranhaltijoiden puheessa varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisestä korostui joko sijoitus- tai säästöpuhe.

Vaikka toimijoiden positiot vaihtelivat diskurssien välillä, yhteistä kaikille oli vanhemmalle tuotettu *kotona olevan vanhemman positio*. Tämä positio tilanteesta riippuen sekä tuotti että rajoitti vanhemman toimijuutta. 'Kotona olevasta' vanhemmasta puhuttiin toisaalta vanhempänä, jolla on oikeuksia (oikeus valita kotihoito, oikeus palveluihin), mutta toisaalta myös vanhempänä, jolla ei ole välttämätöntä tarvetta lapsen varhaiskasvatuspaikkaan. Tämän voi tulkita kertovan muun varhaiskasvatuksen palveluiden kohdentamisesta juuri kotihoidossa oleville lapsille ja heitä kotona hoitaville vanhemmilleen, mutta myös varhaiskasvatuksen kulttuurisesta jäsentämisestä vanhempien työssäkäynnin näkökulmasta – elementti, joka muun varhaiskasvatuksen palveluiden järjestämisen taustalta puuttuu.

	VALINNANVAPAAUS-DISKURSSI	HUOLENPITO-DISKURSSI	RESURSSI-DISKURSSI
MUU VARHAISKASVATUS	<i>Vaihtoehto</i>	<i>Kohtaamispaikka lapsiperheille</i>	<i>Riittävä varhaiskasvatus-muoto</i>
PALVELUNTARPEEN PERUSTELU (olosuhteet)	Perheillä on erilaisia varhaiskasvatus-palveluiden tarpeita Vanhemmat haluavat valinnan mahdollisuuksia	Kunnassa on tarve lapsiperheitä tukeville palveluille Vanhemmat tarvitsevat muun varhaiskasvatuksen palveluja	Kunnassa on tarve varhaiskasvatus-paikoille päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa Kaikki lapset eivät tarvitse päiväkotia- tai perhepäivähoito-paikkaa
MUUN VARHAISKASVATUKSEN JÄRJESTÄMISEN PERUSTELU (arvot/tavoite)	Perheiden erilaisuuden huomioiminen palvelutarjonnassa Muun varhaiskasvatuksen palvelut tuovat lisää valinnan vaihtoehtoja perheille	Lapsiperheiden hyvinvointi Muun varhaiskasvatuksen palveluiden järjestäminen on kunnassa tärkeää	Resurssien järkevä käyttö Varhaiskasvatus-paikkojen saatavuus Muun varhaiskasvatuksen järjestäminen on/ei ole kunnan varhaiskasvatuksen resurssien käytön kannalta järkevää
KUNTA	Palveluntarjoaja	Palveluntarjoaja Asiantuntija	Vastuullinen palvelunjärjestäjä
PERHE	Asiakas Aktiivinen valitsija	Palvelun käyttäjä Mahdollinen tuen tarvitsija	(Koko-) päivähoitopaikkaa tarvitsematon
VANHEMPI	a) Lapsen 'edunvalvoja' b) Kotona oleva vanhempi	Kotona oleva vanhempi Mahdollinen tuen tarvitsija Kunnan asukas	Kotona oleva vanhempi
LAPSI	Perheenjäsen Toiminnan kohde	Perheenjäsen Mahdollinen tuen tarvitsija Kunnan asukas	Palvelun käyttäjä
KUNTIEN VARIAATIO: - Varhaiskasvatuspoliittiset ratkaisut kunnassa - Muun varhaiskasvatuksen toimintamuodot ja järjestämistavat			

Taulukko 5. Tutkimuksen keskeiset tulokset.

7 POHDINTA

Edellisessä luvussa esittelin tutkimukseni keskeiset tulokset ja johtopäätökset. Tässä luvussa arvioin tutkimukseni toteutusta, tuloksia ja rajoitteita. Päätän tutkimusraporttini pohdintaan muun varhaiskasvatustoiminnan asemasta ja tämän tutkimuksen annista varhaiskasvatuspalveluiden alueellisen erilaistumisen tutkimuksessa.

7.1 *Tutkimuksen arviointi*

Willigin (2001, 142) mukaan tutkimusta tulee arvioida suhteessa sen epistemologiseen viitekehykseen. Tämä tutkimus perustuu sosiaalisen konstruktionismin mukaiseen käsitykseen kielestä sosiaalista todellisuutta rakentavana toimintana. Kielellisessä vuorovaikutuksessa muodostuvat merkitykset toimivat viitekehyksenä ajattelulle. (Burr 1995, 7–8.) Merkitysten katsotaan olevan kontekstisidonnaisia ja muuttuvia, joten tutkimalla kielenkäytön tapoja, saadaan tietoa myös ympäröivästä yhteiskunnasta ja kulttuurista (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13). Tähän olettamukseen pohjautuu tekemäni valinta tutkia muuhun varhaiskasvatukseen liittyviä puhetapoja diskurssianalyttisesti. Katson, että diskurssianalyysin avulla olen tässä tutkimuksessa pystynyt tuottamaan uutta tietoa muulle varhaiskasvatukselle tuotetuista merkityksistä ja toiminnan järjestämisen perusteista.

Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tavoitteena on uuden keskustelun synnyttäminen, ei keskustelun lopettaminen ns. 'lopullisen tiedon' löytymisen johdosta (Phillips & Hardy 2002, 79–80). Tutkimuksen tieteellinen tarkkuus ja luotettavuus arvioidaan sillä perusteella, kuinka hyvin onnistun perustelemaan lukijoille tekemäni ratkaisut läpi koko tutkimusraportin (ks. Phillips & Hardy 2002, 80). Tutkimustuloksina esitettävän tiedon luotettavuus on myös tutkimuseettinen kysymys (Hirsjärvi & Hurme 2011, 18). Koska sosiokonstruktionistisessa tutkimuksessa perusolettamuksena on, että kaikki havainnot on tehty jostakin näkökulmasta, tutkija en voi ulkoistaa itseään neutraaliksi todellisuuden raportoijaksi. Tutkijan tulee tiedostaa ja tuoda esiin oma

osallisuutensa tutkimusprosessissa. Tätä kutsutaan refleksiivisyydeksi. (Banister, Burman, Parker, Taylor & Tindall 1994, 149; King & Horrocks 2010, 125–126; Willig 2001, 148.)

Omaa osallisuuttani tarkasteltaessa keskeiseksi tekijäksi muodostuu itse keräämäni haastatteluaineisto. Koska haastattelun voi katsoa syntyvän haastateltavan ja haastattelijan välisessä vuorovaikutuksessa, yhteisen toiminnan tuloksena, on aina pohdittava, miten haastattelijan kysymykset ohjaavat tai johdattelevat haastateltavaa. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 12–13.). Haastatteluja tehdessäni työskentelin CHILDCARE-hankkeessa tutkimusavustajana, ja tein haastattelut tästä asemasta käsin. Näin ollen suhteeni haastateltaviin muodostui erilaiseksi verrattuna siihen, että olisin ollut 'vain' varhaiskasvatuksen maisteriopiskelijan roolissa. Haastattelijana edustin paitsi itseäni pro gradu -tutkielman tekijänä, myös tutkimushanketta, jossa olin osallisena. Sitoutumiseni tutkimushankkeen yhteisiin toimintatapoihin on tärkeää myös tutkimuseettisistä näkökulmista.

Itse keräämäni aineiston myötä olen tutkijana väistämättä vaikuttanut siihen, mistä aihepiireistä haastateltavani kanssa keskustelemme, ja ohjannut keskustelun kulkua kysymyksilläni. Diskurssianalyysissa suositetaan usein tutkijasta riippumattomia, ns. luonnollisia aineistoja, koska niiden avulla katsotaan tavoitettavan vuorovaikutustilanteen sävyjä ja dynamiikkaa esimerkiksi haastatteluaineistoa paremmin (Juhila & Suoninen 2016, 448–449). Haastattelua voi kuitenkin pitää tähän tutkimukseen soveltuvana menetelmänä, sillä analyysi ei kohdistunut haastateltavan tuottamaan 'faktatietoon', jolla pyritään toisintamaan todellisuutta. Sen sijaan haastatteluaineistoa tarkasteltiin tutkijan ja tutkittavan välisenä vuorovaikutuksena, jossa analyysin kohteena oli haastattelutilanteessa tuotettu puhe muusta varhaiskasvatuksesta (ks. Juhila & Suoninen 2016, 449). Haastattelutilanteissa haasteena oli tasapainoilu mahdollisimman avoimen ja riittävän täsmällisen kysymyksenasettelun välillä. Tutkimuskirjallisuuden pohjalta muodostunut ennakko-oletukseni muun varhaiskasvatuksen määrittelyn epämääräisyydestä sai haastatteluja tehdessäni vahvistusta. Aihe vaatikin herkkyyttä pitäytyä haastateltavan tulkinnassa muusta varhaiskasvatuksesta, ja pyrkiä sen pohjalta mukauttamaan omia käsitevalintojani haastattelijana.

Tämän tutkimuksen aineiston muodostumiseen vaikutti tutkimuksen osallisuus CHILDCARE-hankkeeseen. Hankkeeseen osallistuvat kymmenen kuntaa olivat jo ennen tämän tutkimuksen aloittamista sovittu, ja yhteistyö kyseisten kuntien kanssa oli hankkeessa tehtävän tutkimuksen osalta jo aloitettu. Nämä kymmenen kuntaa olivat myös tämän tutkimuksen kohteena. Tutkimustani varten haastattelin yhtä varhaiskasvatuksen viranhaltijaa kustakin kunnasta. Haastatteluaineiston koosta ja edellämainitusta analyysin kohteesta johtuen tässä tutkimuksessa ei ole perusteltua tarkastella yksittäisten kuntien muun varhaiskasvatuksen järjestämistapoja ja -perusteita. Tätä ratkaisua puolsi myös haastateltavien anonymiteetin turvaaminen. Sen sijaan

tarkastelin aineistoa kokonaisuutena, jossa kiinnostuksen kohteena oli muun varhaiskasvatuksen järjestäminen. Tulosten pätevyyden kannalta aineiston haavoittuvuutena voi pitää haastateltavien erilaisia rooleja varhaiskasvatuksen viranhaltijoina. Vaikka kaikkia haastateltavia yhdisti heidän työtehtävänsä varhaiskasvatuksen hallinnollisissa viranhaltijatehtävissä, voi pohtia, kuinka paljon asema ja työtehtävä kuntaorganisaatiossa vaikutti haastateltavan puheeseen ja tietämykseen muusta varhaiskasvatuksesta.

Sitä, että tutkimukseen osallistuvat kunnat oli CHILDCARE-hankkeeseen osalta etukäteen päätetty, voi pitää aineiston keruun näkökulmasta sekä vahvuutena että rajoitteena. Kuntien valinnassa oli kiinnitetty erityistä huomiota kuntien välisiin eroihin lastenhoidon tukimuotojen ja varhaiskasvatuksen palvelukokonaisuuksien välillä (Hietamäki ym. 2017, 16). Tämän voi nähdä muodostavan hyvän lähtökohdan muun varhaiskasvatuksen palveluiden järjestämistapojen tarkastelulle. Tutkimuskunnissa olikin hyvin erilaista palvelutarjontaa muun varhaiskasvatuksen osalta. Toisaalta, kuntien valinta on väistämättä ollut tiettyjen, ennalta sovittujen tekijöiden kompromissi. Näin ollen voi pohtia, olisiko tähän tutkimukseen osallistuvien kuntien valinta erityisesti muun varhaiskasvatuksen järjestämisen pohjalta tehtyjen kriteerien avulla tuottanut syvällisemmän aineiston.

Refleksiivisyyteen liittyy myös analyysin ja päättelyketjujen avaaminen lukijan arvioitaviksi. (Burr 1995, 152; Willig 2001, 151.) Aineiston analyysi tulee tehdä tietoisena siitä, että tutkija on vaikuttanut saatavaan tietoon tietojen keruuvaiheessa, ja että analyysissa on lopulta kyse tutkijan tulkinnoista, johon tutkittavien käsityksiä pyritään sovittamaan. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 188–190.) Olen avannut haastatteluaineiston jäsentelyn ja analyysin vaiheita hyödyntäen Faircloughin (1995) kolmitasoista viitekehystä sekä Faircloughin ja Faircloughin (2012) käytännöllisen päättelyn viitekehystä. Analyysin vaiheiden kuvauksen ja aineistosta poimimieni katkelmien avulla olen pyrkinyt tuomaan mahdollisimman kattavasti tekemiäni päätelmiä ja tulkintoja lukijan arvioitavaksi. Haastatteluaineiston jäsentely- ja analyysivaiheessa kävin jatkuvaa kriittistä vuoropuhelua alkuperäisen aineiston ja omien tulkintojeni välillä. Pietikäinen ja Mäntynen toteavatkin, että diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tutkimusprosessin ei ajatella etenevän johdonmukaisen lineaarisesti, vaan kokonaiskuva rakentuu tutkijalle kehämäisesti prosessin eri vaiheiden tarkastelun kautta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 143–144.)

Tarkastelin tutkimuksessani sosiaalista todellisuutta siltä osin, millaisina diskursseina se haastateltavien puheessa näyttäytyy. Tässä tutkimuksessa en siten saanut tietoa siitä materiaalisesta todellisuudesta, jossa muu varhaiskasvatus käytännössä toteutuu. Tämä onkin ilmeinen jatkotutkimusta vaativa aihe. Tämän tutkimuksen tavoitteena ei myöskään ollut arvioida sitä, mikä on 'oikea' tapa järjestää muuta varhaiskasvatusta, tai vertailla kuntien paremmuutta muun

varhaiskasvatuksen toteuttamistapojen tai toiminnan laadukkuuden suhteen. Tutkimustulokset tuottivat kuitenkin tietoa erilaisista muuta varhaiskasvatusta jäsentävistä puhetavoista ja muun varhaiskasvatustoiminnan järjestämisen taustalla olevien perusteiden eroavaisuuksien olemassaolosta.

7.2 Lopuksi

Tämän tutkimuksen tekoon on vaikuttanut tarve saada tutkimukseen perustuvaa tietoa muun varhaiskasvatuksen järjestämisestä suomalaisissa kunnissa. Kuntien varhaiskasvatuspalveluiden järjestämistä koskevat ratkaisut ovat erilaistuneet, joten kotikunta vaikuttaa enenevässä määrin kullekin lapselle tarjolla oleviin varhaiskasvatuspalveluiden vaihtoehtoihin. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin diskurssianalyysin keinoin, miten tämä erilaistumiskehitys näkyy muun varhaiskasvatuksen palveluiden järjestämistavoissa ja järjestämisen perusteluissa.

Tämä tutkimus on osoittanut muun varhaiskasvatuksen olevan aihe, johon kunnissa liittyy monenlaisia, jopa vastakkaisia tulkintoja. Muun varhaiskasvatuksen historiassa erilaista kerho- ja avointa toimintaa on ohjannut paikallisuus ja käyttäjien tarpeet. Näin ollen ei ollut yllättävää, että yhteisestä lainsäädännöstä huolimatta muu varhaiskasvatus näyttäytyi varsin erilaisina palveluina muuta varhaiskasvatusta merkityksellistävissä diskursseissa. On tärkeää korostaa, että tässä tutkimuksessa ei saatu tietoa siitä, miten muuta varhaiskasvatusta toteutetaan, tai millaisena se näyttäytyy palveluja käyttäville lapsille ja heidän vanhemmilleen. Sillä, puhutaanko kunnassa muusta varhaiskasvatuksesta vanhempien valinnanvaraa lisäävänä varhaiskasvatuspalveluiden vaihtoehtona, vanhemmuutta tukevana sosiaalisena kohtaamispaikkana vai lapselle mahdollisesti riittävänä varhaiskasvatusmuotona, rakennetaan kuitenkin yhteistä käsitystä siitä, mitä muu varhaiskasvatus palveluna on. Muun varhaiskasvatuksen merkitysten moninaisuus antaa viitteitä siitä, että muulle varhaiskasvatustoiminnalle ei ole muodostunut vakiintunutta asemaa nimenomaisesti lapselle tarkoitettuna, pedagogisesti tavoitteellisena varhaiskasvatuspalveluna. Koska epäselvä rajanveto esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä oli esillä jo Alilan ja Portellin (2008) selvityksessä, voi todeta, että muun varhaiskasvatuksen merkitys ei ole tältä osin muuttunut uudistuneesta varhaiskasvatuksen lainsäädännöstä huolimatta. Tämän voi katsoa olevan osin ristiriidassa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa painottavan lainsäädännön (Varhaiskasvatuslaki 2015/580, 1 §) kanssa, jossa varhaiskasvatus määritellään lapsen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaksi

kokonaisuudeksi, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Toisaalta voi pohtia, kuinka hyvin satunnaiseen osallistumiseen pohjautuva palvelu pystyy vastaamaan lain tavoitteisiin (ks. myös Puroila & Kinnunen 2017, 139).

Varhaiskasvatuksen alueellista erilaistumista tarkastelevassa tutkimuksessa on herännyt kysymys lasten välisen tasa-arvon toteutumisesta varhaiskasvatuspalveluissa. Varhaiskasvatuksen tasa-arvokysymyksiin tämä tutkimus ei suoraan vastaa. Tulosten osoittama muun varhaiskasvatuksen merkitysten vaihtelevuus antaa kuitenkin viitteitä pohtia lasten välisen alueellisen tasa-arvon toteutumista tilanteessa, jossa muuta varhaiskasvatusta järjestetään kunnissa erilaisin lähtökohdin ja erilaisin perustein. Kuntien välillä oli merkittäviä eroja siinä, millaisessa roolissa muun varhaiskasvatuksen palvelut olivat kunnan maksamien lastenhoidon tukien ja varhaiskasvatuspoliittisten päätösten raamittamassa varhaiskasvatuksen palvelukokonaisuudessa. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voi todeta, että muu varhaiskasvatus vaatii tarkempaa määrittelyä sekä palveluiden kohderyhmän, että pedagogisten tavoitteiden osalta.

LÄHTEET

- Alastaro, M., Åkerman, M. & Vaittinen, T. (2017). Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 181–197). Tampere: Vastapaino. E-kirja: <https://www.ellibslibrary.com/fi/tay/9789517686112>
- Alasuutari, P. (2015). The Discursive Side of New Institutionalism. *Cultural Sociology*, 9(2), 162 – 184. doi:10.1177/1749975514561805
- Alasuutari, P. & Alasuutari, M. (2012). The domestication of early childhood education plans in Finland. *Global Social Policy*, 12(2), 129 –148. doi:10.1177/1468018112443684
- Alasuutari, M., Hautala, P. Karila, K., Lammi-Taskula, J. & Repo, K. (2016). *Suomalainen lastenhoitopolitiikka ja tasa-arvon kysymykset*. CHILDCARE-tutkimuskonsortio. Tilannekuvaraportti 2015. Suomen akatemia.
- Alila, K. (2013). *Varhaiskasvatuksen laadun ohjaus ja ohjauksen laatu. Laatusuhteet varhaiskasvatuksen valtionhallinnon ohjausasiakirjoissa 1972–2012*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1824. Tampere: Tampere University Press.
- Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H-M, . . . Lamberg, K. (2014). *Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Verkossa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-266-1>
- Alila, K. & Portell, T. (2008). *Leikkitoiminnasta avoimeen varhaiskasvatukseen Avointen varhaiskasvatuspalvelujen nykytila ja kehittämistarpeet 2007*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkossa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504224582>
- Anttonen, A., Häikiö, L., Stefánsson, K. & Sipilä, J. (2012). Universalism and the challenge of diversity. Teoksessa A. Anttonen, L. Häikiö & K. Stefánsson (toim.) *Welfare state, universalism and diversity* (s. 1–15). Cheltenham, UK & Northampton, MA: Edward Elgar.

- Autto, J. (2016). When policymakers and parents meet political discourses: Fields and subject positions in the Finnish debates on children's day care. *Social Politics*, 23(1), 94–118. doi:10.1093/sp/jxv012
- Autto, J. (2012). *Päivähoitopolitiikka kamppailuna hyvinvointivalttiosta: kentät, subjektiaseamat ja oikeutukset*. Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Banister, P., Burman, E., Parker, I., Taylor, M. & Tindall, C. (1994). *Qualitative methods in psychology. A research guide*. Buckingham: Open University Press.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge*. Middlesex, England: Penguin Books.
- Burr, V. (1995). *Social constructionism*. London and New York: Routledge.
- Campbell-Barr, V. & Bogatic', K. (2017). Global to local perspectives of early childhood education and care. *Early Child Development and Care*, 187(10), 1461–1470. doi:10.1080/03004430.2017.1342436
- DiMaggio, P.J. & Powell, W.W. (1991). Introduction. Teoksessa W.W. Powell & P. J. DiMaggio (toim.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (s. 1–38). Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Duvander, A.-Z. & Ellingsæter, A. L. (2016). Cash for childcare schemes in the Nordic welfare states: Diverse paths, diverse outcomes. *European Societies*, 18(1), 70–90. doi:10.1080/14616696.2015.1124903
- Fairclough, I. & Fairclough, N. (2012). *Political discourse analysis. A method for advanced students*. London and New York: Routledge.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis. The critical study of language*. London and New York: Longman.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Gee, J. P. (2011). *An introduction to discourse analysis: Theory and method*. New York: Routledge. E-kirja: <http://www.tampere.eblib.com/patron/FullRecord.aspx?p=574559>
- Heckman, J. J. (2011). The economics of inequality. *The Education Digest*, 77(4), 4–11. Verkossa: <http://helios.uta.fi/docview/904567696?accountid=14242>

- Hietamäki, J., Kuusiholma, J., Räikkönen, E., Alasuutari, M., Lammi-Taskula, J., Repo, K., . . . Eerola, P. (2017). *Varhaiskasvatus- ja lastenhoitoratkaisut yksivuotiaiden lasten perheissä. CHILDCARE-kyselytutkimuksen 2016 perustulokset*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 24/2017. Helsinki: Juvenes Print. Verkossa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-869-2>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2011). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus
- Hänninen, S.-L. & Valli, S. (1986). *Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia*. Helsinki: Otava
- Ikonen, H-M. (2017). Puhelinhaastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 230–243). Tampere: Vastapaino. E-kirja: <https://www.ellibslibrary.com/fi/tay/9789517686112>
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 25–50). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (2016). Tutkijan positiot. Teoksessa Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 411–443). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 445–463). Tampere: Vastapaino.
- Karila, K. (2012). A Nordic Perspective on Early Childhood Education and Care Policy. *European Journal of Education* 47(4), 584–595. doi:10.1111/ejed.12007
- Karila, K. (2016). *Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016*. Opetushallitus: Raportit ja selvitykset 2016:6
- Karila, K., Eerola, P., Alasuutari, M., Kuukka, A. & Siippainen, A. (2017a). Varhaiskasvatuksen järjestämisen puhekehykset kunnissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82, 2017(4), 392–402. Verkossa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017102450267>
- Karila, K., Kosonen, T. & Järvenkallas, S. (2017b). *Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

- Karila, K. & Mykkänen, J. (3.4.2017). Vanhempien hoitoratkaisut: valinnan vapautta, mahdollisuuksien hyödyntämistä vai sattuman kauppaa? [blogikirjoitus]. Verkossa: <https://blogs.uta.fi/childcare/2017/04/03/vanhempien-hoitoratkaisut-valinnan-vapautta-mahdollisuuksien-hyodyntamista-vai-sattuman-kauppaa/> (Viitattu: 14.8.2018)
- Kansaneläkelaitos (2018). *Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2017*. Verkossa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018060425170> (Viitattu 31.7.2018)
- King, N. & Horrocks, C. (2010). *Interviews in qualitative research*. Los Angeles: Sage.
- Kinos, J. (2008) *Professionalism – a breeding ground for struggle. The example of the Finnish day-care centre*. European Early Childhood Education Research Journal, 16(2), 224–241.
- Kröger, T. (2011). Retuning the Nordic welfare municipality. Central regulation of social care under change in Finland. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 31(3/4), 148–159. doi:10.1108/01443331111120591
- Kuula, A. (2011). *Tutkimuseetiikka : aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino. E-kirja: <https://www.ellibslibrary.com/tay/9789517683104>
- Kvale, S. (2007). *Doing Interviews*. Los Angeles and London: Sage. E-kirja: <http://methods.sagepub.com/book/doing-interviews>
- Lahtinen, J. & Selkee, J. (2016). *Varhaiskasvatuskyselyraportti II: hallinto, kuntalisät, palveluseteli. Selvitys varhaiskasvatuksen hallinnosta, kuntalisistä ja niiden maksatusperusteista sekä palvelusetelistä*. Helsinki: Kuntaliitto. Verkossa: https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/varhaiskasvatuskysely2016%20II%20raportti_3.pdf (Viitattu: 31.7.2018)
- Lahtinen, J. & Svartsjö, M. (2018). *Kotihoidontuen ja yksityisen hoidon tuen kuntalisät ja palveluseteli. Selvitys kotihoidontuen ja yksityisen hoidon tuen kuntalisistä ja niiden maksatusperusteista sekä palvelusetelistä*. Helsinki: Kuntaliitto. Verkossa: https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kuntalis%C3%A4t_palveluseteli_raportti_2018_tiedoteliite_19062018.pdf (Viitattu: 31.7.2018)
- Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 20.12.1996/1128. Verkossa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961128> (Viitattu: 31.7.2018)

- Lundkvist, M., Nyby, J., Autto, J. & Nygård, M. (2017). From universalism to selectivity? The background, discourses and ideas of recent early childhood education and care reforms in Finland. *Early Child Development and Care*, 187(10), 1543–1556. doi:10.1080/03004430.2017.1295041
- Mahon, R., Anttonen, A., Bergqvist, C., Brennan, D. & Hobson, B. (2012). Convergent care regimes? Childcare arrangements in Australia, Canada, Finland and Sweden. *Journal of European Social Policy*, 22(4), 419–431. doi:10.1177/0958928712449776
- Newman, J. & Clarke, J. (2009). *Publics, politics and power: Remaking the public in public services*. Los Angeles: Sage.
- Onnismaa, E.-L. & Kalliala, M. (2010). Finnish ECEC policy: Interpretations, implementations and implications. *Early Years*, 30(3), 267–277. doi:10.1080/09575146.2010.511604
- Onnismaa, E.-L., Paananen, M. & Lipponen, L. (2014). Varhaiskasvatusjärjestelmän polkuriippuvuuksien jäljillä. *Kasvatus & Aika* 8(2), 6–21. Verkossa: <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68590>
- Opetushallitus (2016). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Opetushallitus: Määräykset ja ohjeet 2016:17. Verkossa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Paananen, M., Lipponen, L. & Kumpulainen, K. (2015). Hybridisation or ousterisation? The case of local accountability policy in Finnish early childhood education. *European Educational Research Journal*, 14(5), 395–417. doi:10.1177/1474904115601446
- Parker, I. (1992). *Discourse dynamics. Critical analysis for social and individual psychology*. London and New York: Routledge.
- Penn, H. (2011). Policy rationales for early childhood services. *International Journal of Child Care and Education*, 5(1), 1–16. doi:10.1007/2288-6729-5-1-1
- Phillips, N. & Hardy, C. (2002). *Discourse analysis. Investigating Processes of Social Construction*. Sage University Paper Series on Qualitative Research methods Vol. 50. Thousand Oaks, CA: Sage
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage

- Puroila, A.M. & Kinnunen, S. (2017). *Selvitys varhaiskasvatuksen lainsäädännön muutosten vaikutuksista*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 78/2017. Verkossa: <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=23203>
- Ranta, J. & Kuula-Luumi, A. (2017). Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander, J. Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 413–426). Tampere: Vastapaino. E-kirja: <https://www.ellibslibrary.com/fi/tay/9789517686112>
- Rantalaiho, M. (2012). Flexible flexibility. Norwegian politics of daycare. Teoksessa A. T. Kjørholt & J. Qvortrup (toim.) *The modern child and the flexible labour market* (s. 71–89). Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan
- Rauhala, P.-L. (2009). Child care as an issue of equality and equity: The example of the Nordic countries. Teoksessa K. Scheiwe & H. Willekens (toim.) *Child care and preschool development in Europe: Institutional perspectives* (s. 142–156). Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan
- Remes, L. (2006). Diskurssianalyysin perusteet. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja* (s. 285–374). Jyväskylä: Gummerus.
- Schmidt, V. (2008). Discursive Institutionalism: The explanatory power of ideas and discourse. *Annual Review of Political Science*, 6(11), 303–326. Verkossa: <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1146/annurev.polisci.11.060606.135342>
- Schmidt, V. (2010). Taking ideas and discourse seriously: Explaining change through discursive institutionalism as the fourth ‘new institutionalism’. *European Political Science Review* 2(1), 1–25. doi:10.1017/S175577390999021X
- Schmidt, V. (2012). Discursive institutionalism: Scope, dynamics, and philosophical underpinnings. Teoksessa F. Fischer & H. Gottweis (toim.) *The argumentative turn revisited* (s. 85–113). Durham: Duke University Press.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2002). *Valtion periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2016). *Varhaiskasvatus 2015*. Tilastoraportti 21/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Verkossa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016122931722>

- Tiittula, L. & Ruusuvuori, J. (2005). Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 9–21). Tampere: Vastapaino.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Verkossa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf (Viitattu 31.7.2018)
- Törmä, S. (2009). Matala kynnyks – pelkkä retorinen lupaus? *Janus*, 17(2), 164–169. Verkossa: <https://journal.fi/janus/article/view/50514>
- Valtioneuvoston kanslia (2018). *Eriarvoistumista käsittelevän työryhmän loppuraportti*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2018. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Verkossa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-557-0>
- Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36. Verkossa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036> (Viitattu: 31.7.2018)
- Välimäki, A.-L. (1998). *Päivittäin. Lasten (päivä)hoitojärjestelyn muotoutuminen varhaiskasvun ympäristönä suomalaisessa yhteiskunnassa 1800- ja 1900-luvulla*. Väitöskirja. Acta Universitatis Ouluensis, E 31, Oulun yliopisto.
- Willig, C. (2001). *Introducing Qualitative Research in Psychology: Adventures in theory and method*. Maidenhead: Open University Press.
- Wood, L. & Kroger, R. (2000). *Doing Discourse Analysis. Methods for Studying Action in Talk and Text*. Thousand Oaks: Sage.

Teemahaastattelun runko

(haastateltavalta lupa tallennuksen aloittamiseen)

- Taustatiedot haastateltavasta: kuka on ja missä roolissa on kunnan varhaiskasvatuksessa, miten työ liittyy muuhun varhaiskasvatukseen?
- Käsitteenmäärittely: 'muu varhaiskasvatus': mitä käsitettä/käsitteitä tässä kunnassa käytetään?

TEEMA 1: MUU VARHAISKASVATUS KUNNAN ALUEELLA

- Muu varhaiskasvatus kunnassa tällä hetkellä (mitä palveluita on/ ketkä järjestävät? – kaikki kunnan alueella olevat palvelut)
 - o Mitkä asiat ovat vaikuttaneet nykyiseen tilanteeseen päätymiseen? (historiaa)
 - o Miten kuvailisit tämänhetkisiä muun varhaiskasvatuksen paikallisia tarpeita ?
 - o

1.1 Kunnan itse tuottama muu varhaiskasvatus:

- Muun varhaiskasvatuksen tehtävä palvelumuotona?
 - o Ominaispiirteet?
 - o Tavoitteet? (vrt. päiväkodit, pph?)
 - o Miten suhteutuu osa-aikaiseen varhaiskasvatukseen? (eroja, yhtäläisyyksiä)
- Lapset, joilla on tuen tarvetta varhaiskasvatuksessa?
 - o Varhaiskasvatuksen erityisopettajan /erityislastentarhanopettajan konsultaatio/tuki?
- Jos ei ole kunnan järjestämää muuta varhaiskasvatusta, mitkä seikat ovat vaikuttaneet tähän päätökseen? (prosessi)
 - o Onko muuta varhaiskasvatusta ollut aiemmin?
- Tulevaisuuden suunnitelmat
 - o Onko kunnassa tulossa muutoksia muun varhaiskasvatuksen järjestämiseen?
 - o Kehittämistarpeet? Perustelut?

1.2 Kunnan ja muiden palveluntuottajien välinen yhteistyö (palveluseteli, yksityiset, seurakunta)

- Millaista yhteistyötä palveluntarjoajien välillä on, vai onko?
 - o Yhteinen suunnittelu- ja kehittämistyö?
 - o Yhteiset linjaukset?
 - o Valvonta?

TEEMA 2: PALVELUIDEN KÄYTTÖ

- Ketkä ovat muun varhaiskasvatuksen käyttäjiä kunnassa?
 - o Ikäjakama, sosioekonominen asema, alueet kunnassa, maahanmuuttajat? Perustelut?
- Miten kunnassa on ajateltu muu varhaiskasvatus palveluohjauksen näkökulmasta?
 - o Kenelle erityisesti palveluita voisi suositella/suosittelaa?
- Mitkä tekijät vaikuttavat palveluiden käyttöön/kysyntään kunnassa? (rajoittavat/edistävät)

- Paikkatilanne (kerhot), sijainti/välimatkat, maksut, aukioloajat, vanhempien toiveet palvelulle, palvelun järjestäjä?
- Kuntalisien vaikutus?

TEEMA 3: PALVELUIDEN SISÄLTÖ JA TOIMINTAKÄYTÄNNÖT

3.1 Kunnan itse tuottamat muun varhaiskasvatuksen palvelut:

- Millainen henkilöstö? (koulutusvaatimukset)
- Mitä asioita otetaan huomioon lapsiryhmiä muodostettaessa?
 - Lapsiryhmän koko, suhdeluku
- Toiminnan säännöllisyys? (kerhot/avoin toiminta)
- Millaisia tiloja muuhun varhaiskasvatukseen on käytössä? (ympäristöt, välineet)
- Miten kuntavasun linjaukset näkyvät muussa varhaiskasvatuksessa?
 - Mitkä asiat painottuvat, mitkä jäävät kenties vähemmälle?
 - Tehdäänkö lapselle vasu? (tai hoitosuunnitelma tmv.)

3.2 Muiden palveluntuottajien palvelut:

- Miten muiden palveluntuottajien muun vakan palvelut vertautuvat kunnan itse tuottamiin palveluihin nähden em. (3.1.) seikkojen osalta?

Onko haastateltavalla vielä muuta kommentoitavaa tai lisättävää?

- Kiitos haastattelusta!